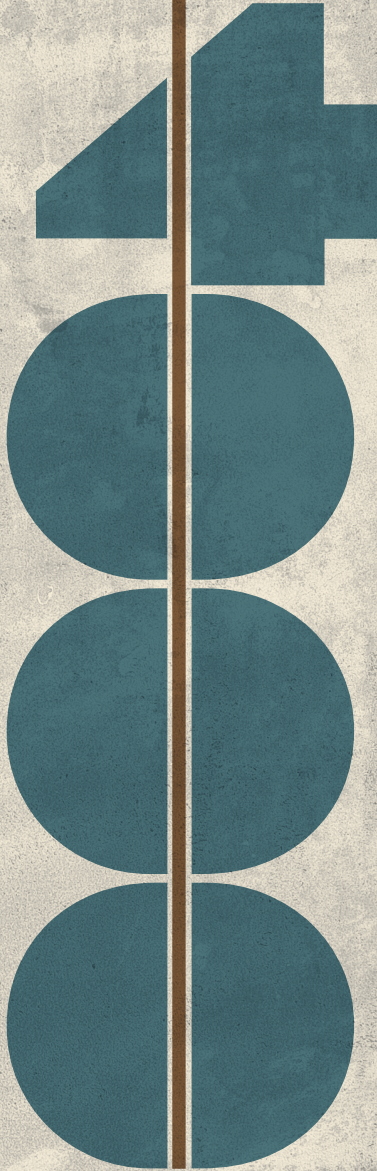

Ivan Tavčar

Ivan Tavčar

4000

Založba ZRC

Ivan Tavčar

4000

Redakcija besedila: Miha Sever

Spremna beseda: Iztok in Barbara Simoniti

Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar

Založnik: Založba ZRC

Izdajatelj: ZRC SAZU Inštitut za kulturne in spominske študije

Zanje: Oto Luthar

Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Tisk: Cicero Begunje, d. o. o.

Naklada: 400

Prva izdaja, prvi natis.

Ljubljana 2023

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY 4.0
prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610507000>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-31

821.163.6.09Tavčar I.

TAVČAR, Ivan, 1851-1923

4000 / Ivan Tavčar ; [spremna beseda
Iztok in Barbara Simoniti]. - 1. izd., 1. natis. -
Ljubljana : Založba ZRC, 2023

ISBN 978-961-05-0699-7

COBISS.SI-ID 139123715

ISBN 978-961-05-0700-0 (PDF)

COBISS.SI-ID 139124483

4000

Po vzorih
dr. Ničmaha

napisal
dr. Nevesekdo.

Založba ZRC

KOMENTAR K ROMANU IVANA TAVČARJA 4000

BARBARA SIMONITI

IZTOK SIMONITI

Leta 1891 je v Ljubljanskem zvonu začel izhajati roman Ivana Tavčarja z naslovom *4000*: »Času primerna povest iz prihodnjih dób. Po vzorih dr. Ničmaha napisal dr. Nevésekdó.« – Dr. Ničmah je anagram za Antona Mahničá, vodilnega slovenskega klerikalca, ki je zahteval popolno »ločitev duhov« in zavračal vsako sodelovanje s kritiki katolicizma. Kristusovo brezpogojno delitev: »Kdor ni z menoj, je proti meni,« (Lk 11,23) je Mahnič fundamentalistično posodobil takole:

Iz ljubezni do Boga moraš sovražiti tistega, ki vanj ne veruje oziroma ki ne verjame, da Cerkev pravilno razlaga in zastopa Boga na Zemlji. Vera v Boga tako pomeni verjetje v popolno enačenje med Bogom in Cerkvijo; med Bogom in klerom ni več difference: Kar reče kler, je direktno od Boga!

Tavčar je svoj distopični roman postavil v daljno leto *4000*, saj naj bi tovrstni klerokatolicizem po njegovo prežemal slovenstvo še takrat. Potem pa sta v človeštvo zasekali dve svetovni vojni, in nastala je nova Jugoslavija. Roman *4000* je bil odrinjen v pozabo, zato ga marsikdo sploh ne pozna. Danes pa je prav, da ga

dobimo v ponatisu, saj neusmiljeno nastavlja zrcalo resnični podobi klerikalizma v Sloveniji.

Kako je do klerikalizma v Sloveniji v enaindvajsetem stoletju sploh prišlo? Po padcu železne zaves je papež Janeze Pavel II. (Karol Wojtyła) s kardinalom Ratzingerjem kot ideologom sprožil rekatolizacijo Srednje Evrope. Agitacijski moto Cerkve je bil: »Če smo znali po reformaciji, bomo tudi zdaj, po komunizmu.« Žal si je Rimskokatoliška cerkev s tem križarstvom v preveč novih državah Evropske unije pridobila politični položaj, ki ji omogoča, da trajno ovira demokracijo – tudi zato se srednjeevropske države s težavo demokratizirajo. Povsod, kjer uspeva restavracija klerikalizma, imajo težave z uveljavljanjem vladavine evropskega prava. Na Hrvaškem, Madžarskem in Poljskem izrazito nasprotujejo pravicam žensk do splava, istospolnim zvezam, pravicam vseh iz skupine LGBT+ itd. V bistvu imajo problem s svobodo posameznika.

V času protireformacije je Rimskokatoliška cerkev slovenstvu povzročila kulturni genocid: katoliški kler Slovincem že več kakor 400 let uničuje knjige. (Z izjemo obdobja Jugoslavije, ki je znala škoditi po svoje.) V času protireformacije, 23. decembra 1600, so pred Mestno hišo v Ljubljani sežgali 11 vozov dragocenih knjig, 9. januarja 1601 pa še tri vozove, skupaj približno 2000 izvodov prvih slovenskih knjig. V spomin na to mračnjaštvo so mestne oblasti pred Mestno hišo v Ljubljani leta 2000 postavile spominsko ploščo.

Med letoma 1600 in 1730 so izšle samo štiri slovenske knjige, od tega tri nabožne.

Zadnjo knjigo je sežgal škof Anton Bonaventura Jeglič leta 1899, in sicer pesniško zbirko Ivana Cankarja *Erotika*. Odkupil je vse neprodane izvode in jih skuril v peči. »Škof je res tako prismojen, da se gre blatit s tako srednjeveško neumnostjo,« je v pismu zapisal Cankar. V 20. stoletju so v Evropi knjige in ljudi množično uničevali monisti – komunisti, fašisti, nacisti – ki so vsi zgolj brezbožni otroci krščanskega klerikalizma.

Po Woytilovem in Ratzingerjevem programu iz leta 1990 je »domača« Rimskokatoliška cerkev hotela vrniti slovenstvo v stanje pred letom 1941. Vsi vemo, da je to pripeljalo do državljanske vojne med drugo svetovno vojno. Zdaj, v lastni demokratični državi, pa imamo državljani Slovenije končno možnost, da klerikalizem nevtraliziramo, saj demokracija sicer ne more delovati. Opraviti s klerikalizmom v bistvu pomeni samo, da hočemo dosledno uveljaviti ločitev Cerkve od države, kar je dosežek francoske revolucije (1789). Neslavno dejstvo pa je, da veliko držav Evropske unije še ne zmore dosledno ločiti Cerkve od države: na primer, v njihovih državnih uradih še vedno visijo razpela.

Glavna tema Tavčarjevega romana *4000* je klerikalizem, ki je v zahodni kulturi najbolj izprijena oblika oblasti, saj vedno zatira vse oblike svobode v imenu Boga. Mali narodi, kakršni smo mi, pa imamo z Rimskokatoliško cerkvijo historično negativne

izkušnje; pri nas je klerikalizem vedno ustvarjal najslabše slovenstvo. Zato je odločitev za ponatis Tavčarjevega romana *4000* v sedanjem času odlična, saj nas njegova vsebina večno svari.

Tavčarjev ironični roman *4000* je po svoji moči svarilna zmes nesmrtnih *Butalcev* Frana Milčinskega in grozljivke *1984* Georgea Orwella, le da je njegovo osnovno sporočilo za nas hujše. Slovenci smo tako prežeti z večnim samoizčrpavanjem, kdo je »naš« in kdo je »njihov«, da nam bo še leta *4000* vladal klerikalizem – kar pomeni, da nismo sposobni za svobodo. Klerikalizem je pač že stoletja vitalni problem slovenstva, toda šele zdaj, ko imamo svojo državo in smo člani Evropske unije, imamo možnost, da ga trajno spravimo za zidove Rimskokatoliške cerkve.

Vsebina romana

Po 2000 letih ždenja v grobu Ivan Tavčar, s pomočjo božjega sla Azraela, na kratko obišče Zemljo, in sicer »Papeževo provincijo številka LII«, kakor se leta 4000 imenuje domovina Slovencev. Ker tudi leta 4000 vladajo klerikalci, se vse konča, kakor se mora: na »velikanski grmadi, ki so jo zgradili hlapci svete inkvizicije«, skurijo Ivana Tavčarja, njegovo ljubezen Marijo in še dva grešnika.

Pred tovrstnimi grozotami se človek brani in napada s humorjem vseh vrst. Humor je inteligentna sposobnost razkrivanja realnosti. V evropski tradiciji so vse

vrste humorja kritizirale Rimskokatoliško cerkev, zato so še danes legitimne in dobre. Vse, kar je svetopisemsko ali stvar Ene knjige, je brez humorja. Tudi Cerkev je nesposobna humorja, kakor je vrhunsko prikazal Umberto Eco v *Imenu rože*. Toda, ker vemo, kakšni kleriki so in kot kakšni se kažejo, je cerkvenjaštvo upravičen objekt zasmehovanja. – Cerkvenjak je v Sloveniji postal pogovorni prevod za klerika, ki si slovenske besede »duhovnik« nikakor ne zasluži. – Vse razlage božjega so ledene, tudi kadar naj bi najbolj »ljubile bližnje.« Za Cerkev ljubezen do bližnjega nikoli ne bo imela pluralne ravni; cerkvenjak »ljubi« samo svoje, ki so mu podrejeni.

Tavčar je pisal roman *4000* v času končnega preloma med liberalci in klerikalci na Slovenskem v devetdesetih letih 19. stoletja. Roman je ironičen, saj duhovito in trpko smeši svoj rod, Slovence, obsojene na večno podrejenost duha in telesa. Pri tem Tavčar pogosto uporabi sarkazem, saj je kler okruten, nadut in pogolten. Roman je tudi grotesken, saj »delitev duhov« v resničnem življenju vedno pomeni tragično in nasilno delitev ljudi. Zato slovenstvu tudi leta 4000 vlada popolna nesvoboda, saj imajo klerikalci v svojih rokah mahničevsko absolutno oblast. Roman zato ni utopija, ampak distopija, ki nam kaže obupno uresničljivi projekt klerikalcev teokratov. – Teokracija je danes v Evropi samo obskurni Vatikan, v svetu pa še Iran, Mavretanija, Savdska Arabija, Jemen in Afganistan.

Ta spremna beseda ni akademska analiza besedila, ampak opozorilo, da današnja vatikanska teokracija *urbi et orbi* ni v ničemer boljša od tiste v času Ivana Tavčarja. Dejansko je še mnogo slabša, kakor razkrivajo uradne raziskave demokratičnih držav. V nadaljevanju zato izpostavlja nekaj izvornih lastnosti katolicizma, ki so tema romana *4000* – in naše sedanjosti.

Oblast

Oblast kot srž Rimskokatoliške cerkve je nosilni motiv romana *4000*. To, kar je Tavčar leta 1891 pisal o Cerkvi, drži zanjo že 1600 let. Vsaj od Solunskega edikta (380), ki je krščanstvo »oznanil« za državno vero, se Cerkev vzpostavlja kot institucija, ki hoče absolutno oblast. Uradni kanoni svetih spisov širijo veselo vest, da je vsaka oblast od Boga – zato je posvetna oblast možna samo v navezi z Rimskokatoliško *cerkvijo*. Cerkev je organizirana hierarhično in militantno; tako uveljavlja absolutno poslušnost svojega klera in občestva. S tem jasno sporoča: Mi, kleriki, smo pastirji, verniki ste ovce. Latinska beseda *pecūnia*, ki pomeni denar, etimološko izhaja iz besede *pecū*, živina, čreda, drobnica saj so včasih imetje merili z živino. In tako Cerkev tudi ravna z ljudmi. Zato je za zanjo herezija najhujši greh, ki so ga do nedavna kaznovali z mučnim umiranjem in smrtjo.

Hipokrizija kot kultura

Roman *4000* prežema jezik klerikalizma. Za njim se skriva metoda hipokritičnega mišljenja in delovanja Cerkev, ki jo izraža molilna fraza »Ne glej na naše grehe, ampak na vero svoje Cerkev«. Katoliška vzgoja »vernih ovčic« je taka, da si vsak otrok, bodoči vernik, z obilo molitev s starši, potem pa z veroukom in stalnim nadzorom pri spovedi utrjuje podložno DNK brez vsakršnega lastnega razmisleka – sicer mu vedno grozi kazen. Temu pristopu bi lahko rekli teologija pantomime, v rimskem pomenu *pantomimus*: gre za mojstrenje lažnega videza in govora, ki zakrivata pravi namen Cerkev – vzgojo za totalno podrejenost.

Bistvo katoliške teologije je torej: ne glejte, kaj kleriki počnejo, ampak brez ugovorov ubogajte in sledite temu, kar oznanjajo. Ta doktrinarna, dejansko pa politikantska neskladnost med besedo in delovanjem zahteva stalno pretvarjanje, torej več praktičnih moral: eno za Cerkev, drugo za družbo, tretjo za zasebnost. Zato kristjani vso nemoralo klerikalcev opogumljajo tako, da zanikajo in omalovažujejo spolne zlorabe otrok, ter doma mižijo pred njimi. S tako neodgovornim starševstvom postajajo sosterilci. Spolne zlorabe »častnih sester«, pa so tako in tako stalna praksa klerikov. Krščanstvo ni samo religija, ampak je tudi kultura; in ker je kultura v osnovi način, kako ravnamo drug z drugim, ne preseneča, da kleriško krščanstvo spodjeda zahodno civilizacijo in vse druge, saj vzpostavlja

hipokrizijo kot *modus vivendi* in *modus operandi* celotne civilizacije.

Krivda

Tavčar humorno piše o sicer zloglasni cerkveni zlobi. Vse junake romana *4000* definira krivda, ki se seveda veže na greh in zato na kazen, smrt in pekel. Zato je Cerkev v Ljubljani vzpostavila *Sacrum officium de prohibendis peccatis*, urad za preprečevanje pregrehe, ki je neke vrste Veliki brat ali Udba ali Stasi ali CIA, da vse vidi in vse ve. Bistvo tovrstnih uradov – v Ljubljani leta 4000 jih je mnogo z različnimi imeni – je, da s krutim kaznovanjem »sumljivih posameznikov«, med katerimi je zadostna količina povsem nedolžnih, ustvarjajo občutek totalnega nadzora v družbi.

Ko monoteistična teologija prodre med ljudi, kar je njen namen, postane politična ideologija, torej zaprt sistem idej, ki ga kler spreminja v praktično politiko – ta pa se vedno opira na nasilje. Zato metafizični blebet teologov dejansko samo manifestira kleriško uveljavljanje vrhovnosti Cerkve, ne glede na tip oblasti ali države, v kateri je.

Srž klerokatolicizma je večna krivda. Vsak vernik je kriv od spočetja do smrti; je večno umazan, nikoli nekriv. Iz večno krivih nastajajo večni sovražniki, saj jih katolicizem potrebuje: tako notranje sovražnike – heretike, kakor zunanje – drugoverce. Vzgoja v kolektivni krivdi v praksi vedno postane smrtonosna za

vse sovražnike – Jude, muslimane, Rome; pa tudi vse kristjane homoseksualce, duševno in telesno prizadete, vse iz LGBT+. Vsi monoteizmi stalno proizvajajo sovražnika, za ta namen pa identifikacija z bogom ne zadošča: potrebna je identifikacija s sovražnikom.

Junaki romana *4000* so krivi in se vseskozi spovedujejo. »Spovednik [...] odpušča grehe in pokoro [...] nalaga grešnikom.« Katoliške čistilnice grehov so v prvi vrsti metoda za utrjevanje večne krivde in podrejanja, ki vernike (od)rešuje od rojstva do smrti; od krsta, prvega obhajila, birme, do predzakonske »priprave« z zahtevo po spolni čistosti pred zakonom, v njem in po njem. Ker je pravi vernik vedno kriv, je v stalni moralni defenzivi – je ovčica, ki se sama ne more (od)rešiti. Religija, ki oznanja, da si kriv samo zato, ker si človek, je perverzna; zato človeka ne formira, ampak ga trajno deformira.

Spolnost

Roman *4000* je fundamentalističen glede spolnosti, tako kakor so danes talibani. Tavčar večkrat pove, da je za Rimskokatoliško cerkev nadzor nad spolnostjo alfa in omega njene moči. Za Cerkev – in talibane – je spolnost nevarna sama po sebi, saj daje človeku preveč svobode, preveč razkriva prvotni smisel življenja in njegovo spontano radost, zato mora biti stalno nadzorovana in kaznovana. Dejstvo, da niti Cerkev ne more ustaviti vitalizma naravne spolnosti, pa pomeni, da gre

za važno zmago nature nad kulturo ali evolucije nad kreacionizmom.

Po katoliški doktrini je človek spočet, rojen v grehu, v njem živi in umre. Rimskokatoliška cerkev se izvorno/ontološko vzpostavlja na sovraštvu do tega, kar pomeni *physis*/natura/priroda; samo podrejena in ukročena priroda je sprejemljiva. Katoliški pridigarji vzgajajo *idiotes*, ki so za stare Grke in za nas človeško in družbeno neodgovorni. Zato je Rimskokatoliški cerkvi naravna spolnost silno nevarna; od tega ne bo nikoli odstopila.

Leta 4000 so v Ljubljani » uvedli nabore za žentev in možitev [...] zato, da se je zatrla grozna spolna ljubezen.« Tavčarja prepričujejo, da »ni na svetu več tiste pregrešne spolne ljubezni, ki je v prejšnjih dobah kakor kuga morila človeštvo po zemlji«, in mu povedo: »Pri nas poznajo to ljubezen samo učenjaki« iz knjig »blaženega Antona od Kala« (škofa Antona Mahnič), ki so po večini duhovniki. Sicer pa imajo kleriki predpravico, »da si smejo postrežnice in kuharice izbirati izmed devic, prihajajočih na nabor. Ali ni to modro? [...] Mnogo pregreh se prepreči tako.« Zato jemljejo za hišne pomočnice najmlajša in najlepša dekleta, saj taka najhitreje zabredejo v pregreho. To dejansko pomeni, da jih kleriki v farovžih zlorablajo, da ne rečem s posilstvom »obvarujejo« pred doktrinarno pregreho – spoznavanjem spolnosti z naravnim

partnerjem. Devištvo in kleriška promiskuiteta sta veliki temi romana *4000*.

Katoliškim celibatnikom »iz ustanov posvečenega življenja in družb apostolskega življenja« je spolnost prepovedana. Zato klerikom ne preostane nič drugega, kakor da spačeno spolnost razvijajo kot hipokrizijo in jo prikrivajo. Tako zlorabe postanejo del kleriške rutine. Rimskokatoliška cerkev zahteva samo eno: ne odpadi od nas, sicer pa počenjaj kar hočeš. Zato se zlorabe in njihovo prikrivanje ne bosta nikoli končali.

Stroga katoliška vzgoja v otroštvu trajno poškoduje osebnost otroka. To veva od osebe z izkušnjo: krepostna mati je od hčere zahtevala, da ohrani čistost v zakonu. To preprosto pomeni: nobene naravne spolnosti. Samo spolni akt za spočetje, kamor pa pobožna zakonca tako ali tako vedno povabita medse Kristusa. Ta metafizični *ménage à trois* jasno prikaže cerkveno izprijenost. Teološko krepostna nova mati je morala tudi pristajati na redne spovedi, pri katerih jo je spovednik podrobno zasliševal o tem, katere spolne prakse z možem uporabljata. Skratka: izprijenost izprijja.

Bistvo monoteizma je, da od vernika zahteva nekaj, česar ta ne more izpolniti. In to pod Rimskokatoliško cerkvijo ni samo izrojena spolnost. »Ljubíte svoje sovražnike, delajte dobro tistim, ki vas sovražijo. Blagoslavlajte tiste, ki vas preklinjajo, in molíte za tiste, ki grdo ravnaajo z vami« (Luka 6:27). »Če te udari po enem licu, mu nastavi še drugo; če ti vzame plašč, mu

tudi obleke ne brani.« In tako naprej. Zato se vsak vernik vedno čuti krivega, s stalnim občutkom krivde pa postane odvisen od cerkvenega aparata, celo zasvojen z njim. Tovrstna zasvojenost je pravzaprav enaka kakor štokholmski sindrom: identifikacija žrtve z agresorjem. S tem postane jasno, da je katolištvo v svojem bistvu zlorabljevalna religija.

Za samo Rimskokatoliško cerkev pa vsa načela, ki jih razglša svojemu občestvu, nikoli ne držijo, saj je vedno pripravljena uporabiti nasilje, maščevanje, prevaro in laž v imenu »višjih ciljev«. Tudi to kažejo uradne preiskave konkretne politike Woytile in Ratzingerja: v obdobju med letoma 1978 in 2013 sta bila glavna organizatorja, koordinatorja, prikrivalca in s tem spodbujevalca kleriških spolnih zlorab otrok in nun na vseh celinah sveta. Enako so počeli papeži pred njima. Vedeti moramo, da so spolne zlorabe zločin proti človeštvu, prav tako kakor genocid ali vojni zločini, ki pravno in moralno nikoli ne zastarajo.

Jezuit pater Rupnik je leta 2022 postal svetovno znan po tem, da je desetletja spolno zlorabljal nune in skupaj s svojimi predstojniki to prikrival, dokler je bilo mogoče. Ni naključje, da škandal o njegovi »metafizični spolnosti« točno ustreza temu, kar opisuje Tavčar. Po izpovedi žrtve je Rupnikov *ménage à trois* unikatni prispevek k teologiji perversnosti: »Poljubil me je na usta in mi rekel, da je tako poljubil oltar, kjer je obhajal evharistijo, saj bi le z menoj lahko doživiljal

seks kot izraz božje ljubezni.« Ni dvoma, da je bil pater Rupnik Bogu še bližje, kadar »me je prosil za seks v troje z drugo sestro iz skupnosti, saj mora biti spolnost po njegovem mnenju osvobojena lastnine, v podobi Svete Trojice...«

Ko je pater Rupnik leta 2019 pri spovedi podelil odvezo ženski, ki se mu je spovedala, da je z njim imela spolno razmerje, so ga izobčili iz Cerkve. Če smo natančni, so ga izobčili zaradi odveze, ki jo je podelil dejanju lastne zlorabe – in ne zaradi same zlorabe. Zloraba je bila v redu. Toda potem, ko se je Rupnik spovedal, priznal krivdo in sprejel pokoro, so cerkveni vrhovi izobčenje preklicali, je javnosti povedal Arturo Sosa Abascal, vrhovni general jezuitov.

Jezuit pater Marko Rupnik velja za cerkvenega ume-tnika; leta 1999 je na povabilo papeža Woytile z mozaiki opremil papeško osebno kapelo *Redemptoris Mater* v vatikanski apostolski palači. V Sloveniji ostaja slaven po tem, da je že leto kasneje pobožna desnica mimo strokovne žirije izsilila Prešernovo nagrado za Rupnika za to kapelo. Zaradi tega je Svetlana Makarovič na podelitvi iz protesta zavrnila svojo Prešernovo nagrado za življenjsko delo. – Primer patra Rupnika ponovno dokazuje, kako pomembno delo je Tavčarjev roman *4000*.

»Troedina Enost«

Enost je totalitarnost. Cerkev oznanja Resnico, Pot in Življenje; njena varianta troedine Enosti – Očeta, Sina in Svetega duha – je absurdni oksimoron, ki ima odgovore na vsa vprašanja preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Zato lahko v resničnem življenju deluje samo kot totalitarnost: z nadzorom nad vsemi potmi vesolja in človeštva od začetka do konca časov, od rojstva človeka do smrti in večnosti, v peklu ali nebesih. Od tod izhaja iznajdba »dvojne smrti« – prve naravne in druge po »poslednji sodbi«. Po cerkveni doktrini čaka vse smrtne grešnike, torej tudi vse svobodomislece, ki so »grešniki proti svetemu duhu«, večno pogubljenje: najprej smrt na grmadi, potem pa še druga smrt v mukah pekla. Zato Tavčar pravi: »Ustrašil se nisem druge svoje smrti; kar sem opazal po zemlji, me ni mikalo, in ukoreninilo se mi je v srcu prepričanje, da zemlja [v oblasti klerikalcev] ni vredna, da bi bil človek dvakrat ustvarjen zaradi nje.« To je zelo grozen sklep.

Troedina Enost Rimskokatoliške cerkve kot totalitarnost Boga že sama po sebi zahteva nasilje. Velike razprave zadnjih petdesetih let, ali je katolištvo možno brez nasilja, imajo pričakovane rezultate. Teologi, teozofi, vrhovni kleriki in razni »verski intelektualci« radi konstruirajo argumentacijo, da v krščanstvu nasilje ni nujno. Toda je za njih nasilje Boga ali za Boga vedno legitimno. Zato Abrahamova pripravljenost, da zakolje svojega sina Izaka kot dokaz zvestobe Bogu, po njihovo

ni nasilje, ampak samo »takratna navada izražanja ljubezni do Boga«.

Z malo teološke fantazije lahko ta mentaliteta tudi vse druge zločine Rimskokatoliške cerkve oznanja kot izražanje »ljubezni« do Boga: na primer večno spolno izrojenost klerikov, posiljevalcev otrok ali nun. Kleriški nauk o »brezpogojni božji ljubezni do bližnjega« ni manj nevaren od »takratnih navad izražanja ljubezni do Boga« *à la* Abraham in Mojzes. Tudi Jezus Kristus, ki ga je ena sama ljubezen, zahteva smrt nepodredljivih (Lk 19:27). Argumenti cerkvenih operativcev so pač irelevantni, saj so vsi stremeni za to, da upravičijo in opravičijo vse zločine Rimskokatoliške cerkve za nazaj in za naprej.

Cerkvena troedinost »Bog, družina, domovina« prav tako vedno pomeni zatiranje svobode in nasilje do drugačnih. Rimskokatoliška cerkev se danes, pod pritiskom demokracije, pretvarja, da »ljubi vse«, teološko in praktično pa ostaja sovražna do žensk, zatira neporočene matere in nezakonske otroke, pa enostarševske družine, istospolne zveze itd. Za Cerkev »drugačni« pač niso ljudje »po božji podobi«.

Tavčar se od začetka do konca romana norčuje iz klera, saj ve, da so klerikalci veliki sovražniki mišljenja; ali kakor bi dejal Thomas Mann: »Kler tuhta in živi po citatih.« Razlagalne teologije svetih besedil, obvezne doktrine in praktične politike mojstrijo citiranje *ad libitum* – vsi spisi so napisani tako, da je z njimi mogoče

vse braniti ali napadati ali opravičiti ali upravičiti. V realnosti to vedno pomeni, da Cerkev prakticira mnogo (ne)moral, torej mnogo tehnik pretvarjanja klerikov in vernikov.

Podobno kakor Mann je razmišljal tudi Heidegger, ki meni, da so

sovražniki mišljenja različnih vrst in večkrat porazdeljeni po docela ločenih taborih. Sovražniki mišljenja so krščanski verniki, če to v resnici sploh so; to so nujno in po pravici sovražniki mišljenja, sovražniki, ki ljubijo svojega sovražnika kot nekoga v njihovih očeh izgubljenega. Sovražniki mišljenja v najbolj sovražnem ter zato hudobnem in manipulativnem, torej običajnem pomenu, so tisti verniki, ki se imajo za verujoče v Resnico in s cerkveno oblastjo pletejo svoje niti tudi do najneznatnejših področij ter nastavljajo svoje funkcionarje.

Vsekakor je teo(filozofski razlagalni relativizem morilskih ukazov Boga, zgoščenih v Bibliji, sramoten; od njih se kler niti ne distancira, kaj šele, da bi jih izbrisal. Znamenita je razlaga ledenega Ratzingerja, češ da je Mojzesov umor lastnih Judov, častilcev zlatega teleta, samo umor onih, ki so bili teološko tako ali tako že mrtvi. To je enako kakor genocid nad katari ali holokavst nad Judi. Teološke izmišljije o razliki med dinamično in dialektično razlago o božjem nasilju, sveti vojni in izvoljenem ljudstvu so nevarni nesmisli. Rimskokatoliška cerkev se ni odrekla nasilju niti v

svetih spisih in še manj v praksi. Take so tudi zahteve o razlagi Biblije »po pravilih« ali da jo je »treba znati brati«. Na te velelaži se je že pred 500 leti odzval Martin Luter, danes pa so tudi v nasprotju s prevodoslovno znanostjo. Ker Rimskokatoliška cerkev v demokraciji ne more več sežigati ljudi ali mučiti grešnikov, pač mojstri številne druge oblike nasilja.

Etika-estetika

Cerkvena bahavost je v romanu *4000* pomembna tema. Tavčar v Ljubljani ni »mogel prešteti cerkvenih stolpov [...] očetje kapucini, policija jim je izročena že tristo let [...] zidajo sedaj že deseto cerkev. [...] Očetje frančiškani, sodniki na kazenskem oddelku [...] gradé že dvajseto cerkev svojo.« Dostojanstveni kler, ki se je slovesno zaobljubil v večno uboštvo, je »rejen [...], se leno valja po mehkih blazinah. Na prsih se mu blešči nekaj redov [...], premilostljivi nadškof se vozi na svoje letovišče na Goričanah [...]; zavitemu v vijoličasto obleko [...] prinesó zlato pretkan prestol [...], zlato in srebro se lesketa s sten in preprog [...] ob bogato obloženi mizi.«

Le kdo se ob tem ne domisli kičastega kardinala Franca Rodeta, ki je bil od Woytile poslan re-klerikalizirati Slovenijo? Isti dvorec Goričane je dal okrasiti s »svojim« knezokardinalskim grbom. Vendar je vase zaljubljeni kardinal bedno padel pred našim naravnim občutkom za prav; in to je za Slovenijo pomembno.

Kardinal Franc Rode se je v letih svojega delovanja v Sloveniji ljudem zapisal v spomin z izjavami spomeniške vrednosti: da je naš šolski sistem primerjal z dresuro za nemške ovčarje – ker ne ve, da se pse danes šola samo še s pohvalo; da je pravi Slovenec samo kristjan; da je krščanstvo religija konflikta, zato tudi medverski konflikti spodbujajo vernost (npr. stoletne vojne v Evropi); da ideal popolnega kristjana še vedno ostaja mučenec. Ko so Rodetu očitali očetovstvo otrok, je to zanikal, ne zanika pa spolnosti v času, ko je že bil posvečen v klerika. Nič novega v cerkveni nemorali.

Vso etiko Rimskokatoliške cerkve kaže ta estetika: sijoča zunanost – trhla notranost. Tudi po tem, kaj vse kleriki v romanu *4000* pričakujejo od svojih kuharic, dolgoletnih seks-ugodnic, v resnici pa povsem brezpravnih žensk, ni težko razumeti, da so »dostojanstveniki« prostaški častilci mesenosti: za mizo in posteljo se odvija vesoljna promiskuiteta; ni mogoče vedeti, kdo s kom, pravzaprav pa vsi z vsemi. Gospodinja Meta, nekoč mlada, danes zrela ženska, v romanu svojega zdrizavega prelat(k)a javno kliče kar »bilka plešasta«.

Katoliški kleriki so za Tavčarja »tolpe fratrov-redarjev« in »nadzornikov, rdečih kanonikov«, »vojska nadškofa ljubljanskega«, »kohorte devic«, pa »kohorte jezdecev z dolgimi biči v roki«, ki varujejo »težko, srebrno okovano kočijo. V kočiji na vijoličasti blazini čepi star mož, z zlato verižico ob rami [...]

največji naš dobrotnik, naš oče in ljubljeni služabnik božji, nadškof Martinus.«

Danes so to »osebe iz ustanov posvečenega življenja in družbe apostolskega življenja«, kar je naduto poimenovanje za vse vrste klerikov obeh spolov, ki so tako pogosto navzkriž z zakonom in moralo. Kleriki so prvi vojni ešalon *Ecclesiae militans*, ki politične ambicije spreminja v kulturo, imenovano klerikalizem. Če malo po marksistično ironiziramo, je klerikalizem podružbljanje cerkvenosti; dejansko to pomeni oktroiranje neavtonomne morale kot načina bivanja človeške družbe.

Cerkveni »dostojanstveniki« za svoje početje niso odgovorni niti vernikom niti posvetni oblasti; njihove grehe »se sme« presojati le znotraj Cerkve. Tavčar je Mahničeve zahteve o nedotakljivosti duhovništva v celoti prenesel v leto 4000. Tam je klerik za svoj presopek samo simbolično kaznovan, če sploh: po ritki ga tepežka stroj s tankimi paličicami, ovitimi v svilo in volno.

Večina sedanjih klerikov pedofilov se kazni izmakne, praviloma se s pomočjo svojih predstojnikov skrivajo in lažejo; pred pravosodjem njihovi zločini praviloma zastarajo. To je velika sramota za sodobno državo in demokratično pravo. Primer: žrtve spolnih zlorab so vložile tožbo na Mednarodno kazensko sodišče, ki se je polnohlačarsko izreklo, da ni pristojno za tovrstne zločine (2011).

Tavčar je jasen: »Papeževo provincijo številka LII« prežemajo korupcija, nemoralnost in nepravilnost. To že vedno velja za Rimskokatoliško cerkev doma in v svetu. Zato ponavljamo, kar smo že drugod napisali: kjer koli danes demokratično pravosodje preiskuje kar koli cerkvenega, odkriva moralno pokvarjenost in kazniva dejanja: spolne zlorabe otrok, finančne in premoženjske malverzacije, pranje denarja, prikrivanje, laganje klera vseh rangov, na vseh celinah in v vseh časih. Vendar to ni zlom morale, ampak zgolj razkrievanje (ne) morale Rimskokatoliške cerkve.

Pesnik in resnica

Ljubljanski kler iz romana *4000* je skorumpiran od vrha do tal, na grmadah kurijo vse, kar svobodno misli; najraje ljudi, če teh ni, pa tudi njihove pesmi. Genialnost Franceta Prešerna počasti Tavčar nič manj genialno tako, da ga večkrat omenja, vedno kot »bogokletnika,« večno nevarnega za Rimskokatoliško cerkev. Zato so klerikalci »blagoslovljenega leta 4000 po rojstvu našega Odrešenika slovesno in veličastno sežgali zadnjo knjižico poezij Franceta Prešerna.« Tavčarja je »strah, da je morda to zadnji Prešeren, ki ga je še dobiti na slovenskih naših tleh. In vi ga sežgete, vi krvoloki!«

V zahodni civilizaciji grško-rimske tradicije pesniki odkrivajo in prenašajo resnico: Homer, Heziod, Heraklit; Vergil, Horac, Ovid; Dante, Shakespeare,

Corneille; France Prešeren, Simon Gregorčič, Svetlana Makarovič, Barbara Simoniti, Boris A. Novak in drugi razkrivajo hudo resnico slovenstva. Sicer pa je dejansko vseeno, v katerem jeziku in mediju se resnica prebija skozi čas: tako pomembna je, da se vse vrste človeškega znanja – umetnost, filozofija, znanost, mitologija, teologija – med seboj podpirajo, tako da ena drugi širi prostor v neznano. To je ustvarjalnost. Človek ni nikoli tako nebogljen, da ne bi razumel, kaj iz česa nastane; iz klerikalizma pač vedno nasilje.

V epu Krst pri Savici je Prešeren razkril razloge za večni razkol slovenstva – s tem pa tudi za svojo stisko in stisko peščice slovenskih svobodomislecev – v smislu grške *apokalypsis*. Apokalipsa kot razkritje ni fantazma, ni utopija, ampak realnost slovenstva. Prešeren jo razkriva kot čisto tragedijo, Tavčar kot grotesko in sarkazem, kar sta ostri obliki črnega humorja. Za Prešerna je nasilni vdor tujega boga, torej pokristjanjevanje, prvi vzrok za večni nacionalni razkol Slovencev. Zato je neusmiljen s svojimi glavnimi junaki: Črtomira, ponosnega upornika, na koncu spreobrne v nasilnega Valjhuna, njegovo ljubezen Bogomilo spremeni v sterilno nuno. Sloveni izgubijo svoje bogove, templje in grobišča. Moški izgubi žensko in s tem (na)rod in prihodnost – torej smisel.

Resnica, kakor jo je razkril Prešeren (1835/36), je epohalna; velja za tisoč let prej in 200 let kasneje: to je resnica o nasilni zmagi heteronomne, tuje, katoliške

morale nad avtonomno moralo Slovenov. Dejstvo je, da je Rimskokatoliška cerkev vedno zatirala vse poskuse osvoboditve slovenstva – jezikovne, socialne in politične. Prešernova svarila so brezčasna. Prav tako tudi Tavčarjeva, saj v romanu *4000* neusmiljeno ironizira valjhunizirano krščanstvo. Prešernov ep prežema obup, Tavčarjev roman pa ni nič manj tragičen, le izbral si je jezik humorja kot obliko napada.

V obeh primerih gre za poganski, torej izvorni čut za svobodo in umetnost, ki govori resnico. Poganstvo pomeni množstvo bogov, idej, jezikov in ras – torej pluralizem. O izvoru prekletstva slovenstva – valjhuniziranem klerikalizmu – govori Simon Gregorčič v pesmi *Blagovestnikom* (*Poezije II*, 1888):

In prišli so, krstiti jih želeč,
v levici križ, a v desni meč!
In dede naše so krstili
sred dednih, širnih njih planjav;
a ko so krst zvršili
naš dom je bil in tuji meč krvav –
A križ? Nanj dedov so prostost pribili!

Pesnica Svetlana Makarovič svojemu (na)rodu o zmagi valjhuniziranega krščanstva govori v pesmi *Rojen* (*Bo žrl, bo žrt*, 1998):

Z udarci, kriki prebujen
v drobovju ajdinje,
izgnan iz nje. In za vselej
je zamujen njen ne.

Nad krstnim kamnom ga držijo
krempljaste roke.
Nič več nazaj, nekdo od vseh.
Tako dobi ime.

Pesnica je še ostrejša v pesmi *Rojstni dan*:

Prekleta kri krvi, srce srca,
prekleti prvi dih in luč sveta.

Barbara Simoniti pa v pesmi *Vzgoja deklet* (*Sončni obrat*, 2011) posreduje ukletost žrtev Cerkve:

Molči,
pri obedu govorijo
starejši
in moški
in drugi.
To ni obred bližine,
je le tešenje lakote
v tirnici pogleda
požrešnega boga,
ki domuje v kruhu.
Molči,
ko vdirajo vate,
to ni obred dvojine,
je le tešenje
njegove lakote
po spremembi.

Še hujša je njena pesem Sveta Barbara. Po legendi je poganski kralj Dioskur iz Nikomedije svojo hčer Barbaro, samovoljno kristjanko, dal živo zazidati v stolp, ker se ni hotela poročiti z nekristjanom.

Usta so se mi zarasla
v brazgotino molka,
jalovo brazdo
počez po obrazu.
Le kaj bi z usti
v stolpu
gluhega ječarja,
ki odpira
line dnevvov
in zastore noči.
Ne odreši me,
zaprt je
z menoj.

Povzetek

Valjhunizirano krščanstvo je mrtvaški ples in trajna zla usoda slovenstva. Črtomirovski upor proti temu zlu, kot dejanje osebnega in etničnega dostojanstva, povzroča večni razkol Slovencev na dve tradiciji: klerikalno zatiralsko in prešernovsko svobodomiselno. V času Tavčarja se je to še znosno imenovalo razkol na mahničevstvo in liberalizem, dejansko pa gre za boj na življenje in smrt. Smo pri bistvu: zlo ne povzroča razkola med Slovenci, ampak zlo povzroča upor proti zlu. To je večna vsebina t. i. kulturnega boja, ki je naša identiteta. Vsi veliki zgodovinski dogodki – pokristjanjevanje, kmečki panti, reformacija in protireformacija, razsvetljenstvo, pomlad narodov, delitev duhov, dve svetovni vojni, komunizem – so sicer prišli od

zunaj, vendar so vedno poglobljali razkol, saj so med nami ustvarili na eni strani podpornike zatiranja – kolaborante, in na drugi strani upornike – borce proti njim. Delitev duhov v praksi pomeni delitev teles ljudi; pomeni mučenje, trpljenje, ubijanje v vojnah med Slovenci. Tavčarjev roman 4000 je zato mogoče brati predvsem kot roman o klerikalizmu in kazni za upor proti njemu.

Klerikalizem slovenstvu povzroča biološko, intelektualno in moralno entropijo, saj goji stalni notranji spopad med »našimi« in »njihovimi«. Zato moramo svojo republiko braniti z jezikom »resnice« – s stalnim kritičnim preverjanjem v javnem prostoru, torej z odločno civilno družbo. Večni boj med Slovenci za svobodo in proti njej je boj za omiko in proti njej, za civilizacijo in proti njej, za človečnost in proti njej. Svobodomiseltvo je samo ena od besed za vzgojo v svobodi. Grško pravico do govora (*isegoria, parrhesia*) je razsvetljenec Immanuel Kant izrazil kot imperativ: »*Sapere aude*«, kar v bistvu pomeni: »Imaš dolžnost misliti in govoriti javno.«

Velikim narodom – Francozom, Nemcem, Angležem, Italijanom, Špancem – je katolicizem škodil manj, saj nikoli ni mogel zatreti njihove želje po svobodi. Za male narode, kakor smo Slovenci, pa je valjhunizirano krščanstvo velika nesreča, ki je 1000 let paralizirala razvoj avtohtone, torej avtonomne misli.

Zato smo večni zamudniki v zadevah omike, posebno svobode.

Zamujamo že trideset let, odkar obstaja Republika Slovenija. Da je Rimskokatoliška cerkev v novi državi lahko dosegla pravni in politični položaj, ki restavrira klerikalizem, so krivi država, politika, slabi pravniki in mi, premalo čuječi državljani. Demokracija zahteva drugačen odnos do Rimskokatoliške cerkve. Skrajni čas je, da to dosežemo. Tavčarjevo svarilo, da je Slovenija pod klerikalizmom postala Papeževa provincija številka LII, je preroško svarilo, saj sodobna Slovenija pod klerikalizmom in nenacionalno politiko nima razloga za svoj obstoj.

I.

Pisalo se je leto 4000. po Kristusovem rojstvu!

Zaspal sem bil in dva tisoč let so me imele v sebi moči zemlje slovenske.

Tedaj je pristopil angel Gospodov, angel Azrael, in mi ukazal: »Vstani!«

Vstajal sem. Ali prostor – meril mi je šest čevljev v dolžini – ki mi je bil spočetka preozek in pretesen, mi je bil že preobširen, tako da bi se bil zlahka raztegnil na vse strani, samo da sem imel kaj, kar bi se sploh dalo raztegniti! Toda angel Gospodov je dvignil žarečo svojo roko in z vseh štirih krajev sveta so se zbirali in zbrali ostanki mojega rojstva.

Dejal je angel Gospodov: »Vstani in vzemi prejšnjo obleko svojo!«

Storil sem tako, in bila mi je znova pretesna stoinstoletna moja sobica. Na levi in desni strani so zaječali duhovi, češ da jih potiskam s kraja, kjer so si pridobili pravico, utrjeno po mirni tisočletni posesti.

»Sodnik te kliče pred svoj prestol,« je govoril oni, ki me je zdramil iz smrtnega spanja, »izkazati ti hoče milost!«

»Torej mi je oprostil pregrehe moje!« sem zaihtel radostno.

»Vse ti je oproščeno! Dva tisoč let si ležal v zemlji brez življenja in zavesti. In to se je videla stvarniku primerna kazen za tvojo samozavest, s katero si se odlikoval nekdam!«

»Dva tisoč let!« sem vzkliknil. »Kaj se je zgodilo s slovensko domovino v tem času?«

»Molči in čakaj!« me ustavi ostro poslanec Gospodov. »Molči in čakaj ter ne preprečuj z vprašanji namenov Tistega, ki te je komaj poklical iz prahu in ki ima nas vse v mogočni roki!«

»Dva tisoč let! Dva tisoč let!« Ta misel mi ni hotela zapustiti znova ustvarjenega telesa. »Kako lahke se mi čutijo kosti!« sem pristavil zadovoljno.

»Ne čudi se!« mi odgovori angel, »saj so bile v različnih rokah in prav močno so obrabljene sedaj, ko so ti po brezkončni milosti podarjene znova!«

Nadaljeval je: »Gospod ti je odločil dolg pot, zategadelj vstani hitro! Dodajam še to: široširna je njiva, kjer si spal in s tabo je spalo tisoč in tisoč drugih mrličev. Taka je zaukazba božja! Izberi si spremljevalca, da ti je na poti prijatelj in svetovalec!«

»Kdo li bode hotel z mano?«

»Obišči jih, nekdanje prijatelje svoje! Toda hitro, ker le kratka je nama odločena doba!«

Vstal sem. Odmikala se je Zemlja pred mano, in od angela se je razlivala svetloba naokrog in okrog. Povsod sem gledal posteljo pri postelji; in spala je Adamovih otrok legija pri legiji!

Prijel me je Azrael za roko in obstala sva pred ležiščem, ki je bilo široko in pripravno za dva človeka, kakršni so umirali takrat, ko sem še hodil po črni zemlji. Angel Gospodov je dihnil proti črni ruši in dejal: »Govôri!«

Iz osrčja zemeljskega se začuje: »Kdo me kliče?«

Po tvojem glasu, prijatelj Tine, sem te spoznal kakor mnogokrat prej, ko sva še dihala sladko življenje!

»Gospod me kliče na Zemljo,« sem odgovoril, »in ti mi bodi spremljevalec in svetovalec!«

»Na Zemljo?« – in videti je bilo, da se je prijatelj Tine nekaj zamislil v gomili svoji. »Na Zemljo, praviš? Odgovori mi tole: Ali rodi po šampanjskih goricah trta, in ali pijó na Zemlji pametni ljudje še vedno francosko vino?«

Obsenčil me je Azrael z desnico svojo, da sem odgovarjal resnično in pravično na vsako vprašanje. Odgovoril sem torej: »Nič več ga ne pijó francoskega vina Zemljani, in v Šampaniji je vse golo, kakor je bilo golo vse po nekdanji Sahari! Zadnjo steklenico šampanjca je izpil ruski car leta 2905. po rojstvu Odrešenikovem, in od tedaj ga niti ruski carji niso dobili ne kaplje!«

Duh pod mano zastoče tako milo, da me prešine in gane, da koprnim od sočutja.

»In kaj pijó sedaj umrjóči rodovi planeta našega?« Zopet sem moral odgovoriti resnično in pravično: »Vodó in zgolj vodó!«

Takoj se začuje odgovor iz zemeljskega osrčja: »Ne grem! Hodi sam! Tukaj ležim tako prijetno: tukaj ni pravd, ni biričev in ne ošabnih sodnikov!«

Pristopila sva k sosednji gomili. Azrael dahne nanjo in ukaže: »Govôri!« In sedaj si se odzval ti, prijatelj Fran, in vprašal, kdo te kliče na dan. Odgovoril sem: »Ali bi ne hotel z mano na Zemljo, da mi bodeš moder svetovalec?« Strahoma sem pričakoval odgovora njegovega. »S tabo?« je zazvenelo iz osrčja zemeljskega, »s tabo? Skoraj vem, kdo si. Pisec slovenski si bil nek-daj, toda pojma nisi imel niti o stari slovenščini niti o tem, kako se pravilno piše nova slovenščina. Ali ni bilo res tako?«

Pravično in resnično sem moral odgovoriti: »Res, bilo je tako!«

»Vidiš,« me je zavrnil porogljivo, »odrini, kamor ti drago! Že dva tisoč let počivamo tukaj, ali še sedaj me včasih glava boli od vaših slovničnih pregreh. Pojdite rakom žvižgat, vsi pisaci in pisuni! Še nekaj mi odgovori. Imate li še vedno nadškofa olomuškega na Zemlji?«

Resnično mu odgovorim: »Še vedno, in sedaj je kardinal!«

»Odrini in ne krati mi dragega spanja!«

Obupan in preplašen pristopim k tretji gomili. Bilo je to ležišče ozko in pričalo je, kako ubožno in tenko je bil v življenju oblečen duh, ki je sedaj počival tu spodaj. Oživel ga je s svojim dihom Azrael in mu ukazal, naj

govori. Mene pa je zopet obsenčil z desnico svojo, da sem moral govoriti resnico in pravico.

»Kdo sta, ki mi kratita smrtni mir, dasi vaju nisem klical?«

Po tej slabi volji sem spoznal takoj osornega prijatelja Josipa. »Kličem te, da me spremiš na Zemljo, v domovino slovensko!«

»Glej ga, ti si!« mi je odgovoril. »Dva tisoč let si že mrtev in smrt te še sedaj ni spametovala! Da bi se zopet napotil v Slovence, pit kislo vino dolenjsko in brezplačno pisat romane in novele – tako silno me Oče nebeški gotovo noče udariti! S svojega mestiča se ne ganem! – Ali se sploh še kaj piše in ‚pisari‘ v slovenščini?«

Prisilil me je Azrael, da sem moral odgovoriti pravico in resnico. »Zgolj molitvene knjige, drugega nič!«

Zdelo se mi je, kakor bi čul krohotanje iz osrčja zemeljskega. Potem pa mi je zazvenel odgovor: »Odrini v miru božjem, mene pa pusti, da zopet zaspim na sto tisoč in sto tisoč let!«

Tožno sem vzdihnil: »Nihče mi noče biti spremljevalec!«

»Moči nimam, da bi ti siloma zbudil tovariša!« mi odgovori nato angel Azrael. »Pojdiva torej sama na pot!«

Vzel me je v naročje in grozen piš in vihar me je sprejel v sredo svojo. Angel pa je uprl nogo na trepetajočo Zemljo in kamor je stopil, so se podirala selišča

in skalnate gore so se drobile. Z eno nogo se je dotikal Zemlje, z drugo pa jasne Lune! Od svetov do svetov je stopal, majali so se vsi, toda niti eden ni prišel s svojega tira, ker bi se bil sicer že tiste dni moral poroditi kaos, v katerega bode končno roka Stvarnikova pomešala vse svetovje. Svet za svetom se je vrstil pred mojim pogledom; bilo jih je na milijarde, milijarda za mano, milijarda pred mano. Ali neprestano dalje me je drevil poslanec Gospodov, da jih niti šteti nisem mogel, dasi sem bil nesmrten duh, kakor oni, ki me je objemal v naročju svojem.

Človeške rodove po Zemlji pa je tepla tedaj šiba Gospodova, in vsi so pričakovali grozovitne dobe, da se prikažejo apokaliptični jezdec na obnebu in da pričnó pobijati človeštvo. Potresi, lakota in povodnji, vsa ta zla so morila človeštvo in nepremagljivi orkani so tulili okrog zemeljske oble. Po vsem severnem nebu pa se je kazala zvezda repatica, ki je bila kakor ognjen meč, s katerim je hotel razsekati večni Bog vse ustvarjene svetove. Ali to ni bila zvezda repatica, to je bil angel Azrael, noseč me pred prestol večnega Sodnika!

Zapustivšima vesoljnih svetov vesoljne prostore, so se zažarila pred nama nebes velikanska vrata. Izdelal jih je nekdam Hefajst od čistega zlata in jih okrasil z dokaj divnimi podobami. Obrnil sem pogled v kraje, od koder sva prišla: zvezda pri zvezdi se je utrinjala, in sukali so se brezštevilni svetovi, kakor bi švigala iskra pri iskri po večnem ozračju! Kje si se sukala v tej

množici, stara mati Zemlja? Obrnil sem pogled predse, kamor sva hitela.

Pred nama se je žaril ogenj nebeških vrat! Sam Bog je bil v svoji slavi upodobljen na njih in okrog njega vsi zbori angelov in arhangelov. Bila so visoka in široka, da jih ni moglo prezreti nobeno oko človeško. Pred njimi pa se je širil brezkončen prostor, ki je segal iz večnosti v večnost. Svetil se je kakor parket v gosposkem dvoru, ali živega duha ni bilo opaziti na njem.

»To je predpekel!« spregovori Azrael.

»Predpekel!« se začudim. »In kje so duhovi očakov, ki so nekdaj samevali tod?«

»Vsi so prejeli milost v Gospodu!« reče mi angel.

Tedaj se je po bleščeči vršini od nekod hipoma pokazala sklonjena podobica drobnega možička! V rokah je nosil dolgo, težko metlo, in kakor blisk je švilgal z njo po predpekla parketu sedaj sem, sedaj tja! Ali neprestano so mu kapale debele srage z ozkega obraza, kjer se je kazala gubica pri gubici. In vsaka kaplja je padla na svetli tlak in po vsaki kaplji se je napravila na svetlem tlaku velika črna lisa. In pri vsaki kaplji je zastokal: »Oj, te lise, te nesrečne lise!« Bil je zamolklo zvoneč glas, in čul se je kakor iz groba! Potem pa je kakor huda ura bil z metlo svojo za svojimi lisami; ali čim bolj je delal, tem bolj se mu je množilo delo.

»Kdo je ta siromak?« vprašam sočutno. Veličastne poteze angelskega obraza je zdajci pomilil nasmeh, ki se je pa hipno zopet raztajal.

»Opazuj ga!« je spregovoril Azrael mirno, »in potem priznaj pravičnost sodbe božje!«

Takrat naju je ugledal možiček na predpeklenskem tlaku. Kakor bi ga bila odnesla sapa, je izginil zdihovaje v večni planoti.

»Opazuj ga!« je nadaljeval angel Gospodov. »V življenju je sodil in sodil, bruna v svojem očesu pa ni ne obsodil ne obsojal. Udaril ga je zato Gospod in mu odkazal edino mesto v predpecku, da čisti ondi tlak in odpira nebeška vrata dušam, hitečim v naročje premisljivemu Stvarniku!«

Tedaj se je zopet prikazal oni, ki je bil ravnokar izginil. Metlo je odložil, ali na desno rame si je sedaj oprtal težak ključ od samega čistega zlata. Pod težo tega bremena se je opotekal, da mu je znoj kar curkoma lil po usnjatem obrazu in da so ostajale v dolgih brazdah črne lise za njim. Na ramenu, kjer ga je težil ključ nebeških vrat, se je bila napravila v teku tisočletij žuljasta grba, enaka velblodovi. Pri vsakem koraku mu je zlato breme stisnilo to grbo, da se je telesce kar zvijalo od bolečin. V tem sva ga dohitela pri nebeških vratih. Ječaje in godrnjaje si je zvalil ključ z ramena, da bi ga potisnil v nebeško ključavnico. Pri tem si je prišlece vendarle ogledal nekoliko. Srd in nejevolja sta mu napela zgubani obrazek in kakor luč so se mu zaiskrile oči.

»Zopet slovenski liberalec!« se je zatogotil.

»Odpri in ne sodi!« ga zavrne angel Gospodov.
»Ne sodi, ker sedaj si sam sojen!«

Renče dvigne ključ in rožljaje odpira nebeški portal.

»Slovenski liberalec!« Da, takrat sem te spoznal, doktor Tone od zelene Soče! Dva tisoč let in dalj že nisem čul tvojega glasu, ali tukaj sem te iztaknil v predpekleni revščini in zapuščenosti!

Muze, dajte mi moči, da vredno zapojem o čustvih, ki so tedaj napolnila komaj prebujeno dušo mojo!

»Tone od Soče je!« sem zaviknil in usmiljenje mi je raztopilo dušo, da sem se hotel razjokati zaradi njega, ki je nekdej kandidiral za prvo mesto v nebeških višavah, a je sedaj tako siromaško obtičal v predpekla grozovplivnih samotah. Razjokati sem se hotel, toda solza mi takrat še ni bila znova podeljena in sočutje ni dobilo steze, da bi se bilo izlilo iz mene.

Predrznil sem se ogovoriti Azraela: »Ta je torej tisti, ki je gospodaril nekdej na zelenih obalah zelene Soče?«

»Govoril si!«

»In koliko časa je že tukaj?«

»Dva tisoč let!«

»Dva tisoč let! – In neprestano mu je pometati stezo do nebeških vrat in odpirati dušam, ki so poklicane v raj Gospodov?«

»Govoril si!«

»In odpirati mu je tudi dušam slovenskih liberalcev?«

»Govoril si!«

»Brezkončno pravična sodba razsodnosti božje! In kdaj bode dopolnjena vrsta njegovih muk?«

»To je zapisano v knjigah sodb božjih! Te knjige mi niso odprte in sam arhangel Mihael straži s svojim mečem pred njimi!«

V tem so se na stežaj odprla vrata nebeška, in ob roki Azraelovi sem prekoračil prag svetega raja.

»Kdaj mu bode dopolnjeno?« sem vprašal znova.
»Koliko vekov ostane še tu?«

»Nekaj bilijonov, in če se ga usmili Gospod prej, nekaj milijonov let!«

»Nekaj bilijonov, nekaj milijonov let!« Duh moj ni mogel prebiti besed Azraelovih! Omahnil sem kakor posekan hrast na tlak pred angela in obležal onemogel. Svojeročno me je vzdignil. Prav takrat so se sama od sebe zapirala nebeška vrata, in le za nekaj trenutkov se je onemogli pogled moj razprostrl po predpekla bleščeči vršini. Po tej vršini pa je že plesal nesrečni nebeški vratar in se z metlo svojo drevil po njej. In glasno je zazvenel jok njegov: »Oj, te lise, te strašne lise!« Potem so se treskoma zaprla vrata.

Azrael pa je spregovoril temno-resnega obraza:
»Ako ti dodeli Gospod, da zopet kdaj ugledaš zeleno zemljo, ne sodi, da ne bodeš sojen!«

II.

Ko sem se zopet zavedel, sva hitela z angelom Gospodovim po neizmerni tratini. Na levi strani se je v črnih oblakih izgubljala orjaška pečina, s stenami, katerih vrhuncev ni dosegalo moje oko. Megla se je vlačila po krajinah, s teh pa se je razlegalo neprestano vzdihovanje duhov, begajočih po meglenem polmraku. Prešteti ni bilo onih, ki so trpeli in jokali ondi ob tožnih strminah. Na desni strani pa je sijalo večno sonce in njega žarki so ustvarjali mavrico za mavrico, prožečo se nad bistro reko ali nad modrobojnim jezerom. Po livadah na okrog je cvetela lilija pri liliji in zlate ptičice so letale od čašice do čašice. Po teh livadah so se v nebeškem veselju igrale nedolžnih otročičev neštevilne tolpace; nadzirali so jih angeli, vodili jih in obkrožali z ljubeznijo svojo.

»Kakšen kraj je to?« sem vprašal Azraela. »Tu sonce in nebeški ples, tam megla in koprnjenje duhov. Večni angel, pojasni mi vse to, ako je taka volja tvoja!«

Odgovoril je Azrael: »Tu gleda tvoje oko kraje, kamor je milost božja pregnala tiste grešnice, ki so svojeročno pomorile sad telesa svojega! Tu umorjenci, tam morilke! In vsaka gleda trenutek za trenutkom v sončnem svitu in v nebeški lepoti, kar je nekdam

porodila v bolečinah in uničila v grehu! Tja hrepeni vsaka grešnica in bode hrepenela na vekov veke!«

In kakor prinaša sapa jesensko listje iz jesenskih gozdov, tako so se sedaj in sedaj nesrečni duhovi dvigali iz meglenih krajev, da bi siloma dospeli na sončno livado, kamor jih je silil kes in jih je gnala znova vzneta ljubezen. Menil sem že, da prestopijo mejo, ali v zadnjem trenutku se je vselej prikazala vojska angelov nebeških, ki so nesrečne duhove s krvavimi meči drevili nazaj v meglo, kjer je jok in škripanje z zobmi.

»Kdaj jim bodo dovršene muke?« vprašam spremljevalca svojega. Zatemni se obraz Azraelov in z jeklenim glasom mi odgovori: »Nikoli!«

Zdajci prihitiva do drugih nebeških vrat. Bila so izsekana od ahata in na njih je bila upodobljena Porodnica božja v milobi in krasoti svoji. In obkrožale so jo vse svetnice-mučenice, kolikor jih je kdaj porodila Zemlja. V nje znožju je poganjala vrtnica, iz katere je neprestano klil cvet za cvetom.

»Evo ti nove muke zavrženim duhovom!« spregovori angel. »Tam zavržene matere, tukaj pa vzor vseh mater! In ta vzor jim je gledati na veke! Z mano poveličuj pravičnost božjo!«

In z Azraelom sem poveličeval pravičnost božjo! Zdaj se sama od sebe odpró druga nebeška vrata. Stopila sva v kraje, kjer je v divnosti svoji že kraljevalo veselje nebeško. Oko moje je zrlo krajino, kakor si je lepše in milejše ne more želeti duša! V sredi je

kipel proti čistemu nebu velikanski Ararat; Tigris in Evfrat sta izviralala izpod njega. Indus in slovanska Volga, Misisipi in brezkončni Amacon in vse druge mogočne reke so se vile po vrtovih, kjer se je šibilo vejevje od bogatega sadja. Lev in tiger in druga zverjad je krotka, kakor v prvi dobi, lazila v senci velikanskih dreves.

»Kakšne kraje gledam sedaj?« vprašam ponižno angela na desnici svoji.

»Oko ti gleda raj, v katerem sta bila ustvarjena prva človeka,« mi odgovori Azrael. »Toda po prvi pregrehi ga je Stvarnik odtrgal z Zemlje in ga prestavil sem.«

»Čemu?« se drznem vprašati znova.

Takoj mi odgovori angel: »Tu je kraj, kjer poveljuje Stvarnik vse tiste zakonske, ki so si ostali zvesti do smrti!«

»Tukaj se poveljuje zakonska zvestoba!« sem vzkliknil. Sveti Odrešenik! Ti prostori niso segali iz večnosti v večnost! Neresnice ne morem govoriti! Prenapolnjeni niso bili ti nebeški prostori; v brezkončni ljubezni so se družili duhovi po njih, ali gneče ni opazalo strmeče moje oko! Adam in Eva sta hodila krasna, kakor v prvotni dobi, ob obalah mogočnega Evfrata in se objemala v čisti ljubezni. Videl sem še mnogo drugih blaženih duhov, posebno v visoki slavi tebe, Vittorija Colonna, in soproga tvojega Francesca Pescara, ki je nekdam s srčno svojo krvjo rosil bojno polje tožne Pavije! Zadaj je ugledalo srečno oko tudi njo, ki mi je bila družica v življenju in mi porodila obilo

cvetočih otrok! Toda angel Gospodov ni dopuščal, da bi stopil pred njo; odnesel me je s krajev, kjer se je zbralo le skromno število onih, ki so bili poklicani tja.

Obstala sva pri tretjih vratih nebeških. Bila so izsekana od samo enega rubina, in Kristus, Odrešenik naš, je bil upodobljen na njih s trpljenjem svojim. Dvignil je angel roko in se trikrat globoko priklonil. Jaz pa sem se priklanjal z njim. Sama od sebe so se odprla vrata, in stopila sva v kraj, ki se razteza pred zadnjimi vrati nebeškimi. Povsod miloba, povsod krasota! Ali niti enega nebeških duhov nisem mogel opaziti!

»Dobri angel,« sem spregovoril, »pojasni mi blagohotno, zakaj so tako osameli ti prednebeški kraji, in zakaj so duhovi pregnani s teh mest, kjer se povsod razodeva miloba in kras?«

»Tudi ti kraji,« mi odgovori angel, »so odkazani po brezkončni razsodnosti božji posebnemu namenu. Semkaj so poklicani izvoljeni duhovi, ki so v življenju prejemale dobrote in se zaradi njih vžgali v pravi, čisti hvaležnosti!«

Strmeč obstanem. Nikjer nisem opazil zveličanega duha in leta 4000. po Kristusovem rojstvu je bil ta prednebeški prostor še – prazen!

Zdajci se pred nama zaiskré četrta in zadnja vrata nebeška. Zbrušena so bila od samo enega diamanta, in sveta Trojica je bila upodobljena na njih. Okrog njih se je ovijal vinski trs, vedno zeleneč in neprestano rodeč raznobojno grozdje. Ali tu pred vhodom sem ugledal

tebe, starčka iz narodne pesmi slovenske! Z lica se ti je žarila prava radost nebeška, in v roki si stiskal kozarček rujnega vinca. Kadar si ga izpil, prihitel je prècej angelček božji in ti znova nalil kupico. Neprestano pa si pel slavo svojemu Bogu:

Oče nebeški, glej,
še en kozarček zdej,
hvalo bom vekomej,
vekomej pel!

»Kako, da je izbran samo ta na to izvoljeno mesto?« sem se začudil. Odgovoril mi je Azrael: »Mnogo je pil! Ali pri vsaki kupici je dajal hvalo Tistemu, ki mu je ustvaril gorko kapljo. Bila je to prava hvaležnost, ker je prihajala resnično od srca. Zategadelj ga je poveličal Gospod in mu dodelil milost, da mu še po smrti rodi vinska trta!«

Odprla so se zadnja vrata nebeška. Gledal sem Boga od obličja do obličja in jasne so mi bile vse skrivnosti njegove. Popisati se ne da, kar sem gledal, ali toliko je gotovo, da nebeški Oče naš ni takšen, kakor govore o njem njega hlapci po Goriškem. Angel Gospodov me je spremil pred prestol božji in me obvaroval, da me niso pokončale strele, ki so se neprestano vžigale s tega prestola.

Gospod pa je spregovoril: »Nekdaj, ko si še pregrešno živel na Zemlji si želel, da bi za dva tisoč let zopet ugledal domovino slovensko. Bodi človek! In ti, angel

življenja, dotakni se ga s prstom svojim, da se izpolni želja njegova!«

Angel življenja je pristopil in mi znova vklenil dušo v človeško telo. Nato spregovori Gospod: »Pristopi tudi ti, angel smrti, in dotakni se ga s hladno roko, da mu bode zopet umreti, ako si bode zaželel, daleč od zelene zemlje!« Obsenčil me je angel smrti in pretresla me je ledena njegova moč, da je bilo zdajci zopet umrljivo telo, ki ga je ravno dal iz rok angel življenja!

Končno je še spregovoril Gospod: »Približaj se tudi ti, angel ljubezni, in rahlo roko mu položi na glavo, da se znova vname ljubezen v njem, ljubezen, najslajše tolažilo otrokom mojim na Zemlji!«

Kakor topla sapa, v kateri se spomladi tajata sneg in led na gorskih vrhovih, tako je dihnil name angel ljubezni. Srce moje je bilo hipoma plodovit vrt, kjer je hotela ljubezen zdajci pognati svoje kali!

»Azrael!« je spregovoril Gospod, »vzemi ga zopet v naročje in odnesi ga na kraje, kjer ga čaka novo življenje!«

Tako se je zgodilo. Tema je bila ob meni in otrpnila je zavest duše moje. Ko sem se zopet zavedel, sem bil že na Zemlji!

III.

Na Zemlji sem bil torej! Telo mi je bilo umrljivo kakor nekdanj in v sebi je nosilo vse tiste strasti kakor tedaj, ko se je porodilo prvokrat! Tudi stari spomin se je oživil v meni, in prvo življenje se je raztezalo pred duhom mojim kakor ravan, kjer mi je bil znan vsak prostorček, sleherni kotiček!

Po meni se je pretakala vroča kri in mladostna moč me je prešinjala. »Zopet si človek!« Pri tej misli je vse zakipelo po meni, in presrečen sem si potipal znova ustvarjeno lice. Začutil sem mehko in voljno kožo. Tedaj se je zbudila prva želja v meni: želja po zrcalu, da bi si ogledal zopet dano krasoto svojo. Ta želja mi je utrdila prepričanje, da sem res zopet človek, ona uboga stvar, ki se rodi v pregrehah in nečimrnostih in prav tako umira!

Ležal sem na mehki travi polja ljubljanskega. Nad mano je sijalo sonce in me grelo s toplimi svojimi žarki. Po dva tisoč letih sva se zopet videla s tem orjakom in velikim prijateljem človeštva. Vedno je še tičalo sredi velikanskega obnebjaja; vse pod njim se je spremenilo, toda sonce samo je ostalo, kakršno je bilo takrat, ko ga je Stvarnik izpustil iz rok. Zagledal sem se tja v Kamniške planine; prebile so stoletne viharje in krasne

kakor nekdanj mejile krajino. Obrnil sem pogled proti beli Ljubljani. Mnogo se ni bila razširila. Obkrožalo jo je visoko zidovje, za zidovjem pa skoraj nisem mogel prešteti cerkvenih stolpov.

»Dolgo časa si spal, prijatelj!« me ogovori nekdo. Ozrem se za glasom. Blizu mene, tik njive, obsejane z repo, je čepel na zemlji plešast človek, siromašno oblečen. Marsikako zaplato si je bil pri krpal na suknjo in palec na desni nogi mu je gledal iz obuvala, ki si ga je ovil z brezovo trtico. V roki je imel olupljeno repo, ki si jo je ravnokar izpulil na sosednji njivi in jo sedaj glodal. Ta mož se je torej ponižno oglasil, in sicer latinsko, dasi ne preklasično. Ker sem tiste dni govoril vse jezike sveta, sem mu odgovarjal brez težave.

»Dolgo si spal! Prijezdil si na temle konju, toda že v sedlu si spal in vsak trenutek sem menil, da padeš na tla!«

Šele sedaj sem opazil konja, obloženega z obilno prtljago. Pasel se je po livadi in se ni menil za naju. »Hvala ti, Azrael,« sem dejal sam v sebi, »da si tako izvrstno skrbel zame!«

»Ko si se hotel zgruditi s sedla,« nadaljuje oni, »sem te prestregel in te položil semkaj na travo!«

Iskreno ga zahvalim.

»Ako se ne motim,« reče zopet, »tedaj si tujec, ki ga je usoda zanesla v našo krajino?«

»Pravo si pogodil,« mu odgovorim; »tujec sem, dasi je nekdanj oko moje že gledalo to ravan.«

»Od kod prihajaš, brat in prijatelj?« me vpraša.

»Visoko od zgoraj.«

»Torej z visokega severa? Morda iz krajev, kjer vlada narodom sibirski republiki?«

»Iz tistih krajev!«

»Kakih novic nam prinašaš?«

»Ničesar posebnega, česar bi že ne vedeli.«

Prvi moj pozemeljski znanec je bil videti jako radoveden.

»Torej je resnica,« me povprašuje živahno, »da sta se kardinal iz Varšave in ruski car merila na ravninah smolenskih in se ljuto borila ves teden?«

»Tako je, kakor govoriš!« odgovorim jaz.

»In končno je res zmagala njega eminenca in uničila belega carja?«

»Tudi to se je zgodilo.«

»Sedaj je daljna Rusija poslušna kardinalu iz Varšave in resnica je, da je zadnji Romanov pobegnil k cesarju združenih severnoameriških držav, kakor se je nam poročalo?«

»To je resnica.«

Navdušeno je vzkliknil: »Kolika je moč Svete cerkve!«

Ali sedaj, ko me je izprašal tako temeljito, ga pričnem izpraševati še jaz.

»Tujec sem,« mu rečem, »in potujem že dolgo. Obhodil sem mnogo dežel, ali semkaj sem došel ravnokar. Nisem še dobil brata, ki bi me poučil o tukajšnjih

krajih in rodovih. Bodi mi prijazen in razjasni mi, kar mi je še temno in nejasno!«

»Moja prijaznost ti bodi veren hlapec!« mi odgovori takoj.

»Imenuj mi to deželo in mesto, čigar ozidje se dviga pred mano!«

»To mesto je Emona, in o njega prvi zgodovini vemo samo to, da je bilo od nekdanj sedež slavnoznanih škofov!«

»In dežela, kako se imenuje?«

»Papeževa provinca števila LII.«

»Papeževa provinca!« se začudim. »In kje so druge številke?«

»Samo v osrednji Afriki jih je petnajst!« mi odgovori ponosno.

Čudil sem se sam v sebi nekaj časa. Potem pa boječe vprašam:

»Kdo vam je vladar?«

»Prvi vladar je papež.«

»Rimski papež?«

»Vidi se ti,« mi veli porogljivo, »da si tujec in da slabo poznaš zgodovino. Kje so časi, ko so še naši papeži imeli svoj sedež v Rimu!«

»In kje stolujejo sedaj?«

»To bi moral vendar vedeti! Ko je sveti Gregor CCXXII. dal na Kapitolu usmrtiti poslednjega laškega kralja, se je preselil s kardinali svojimi, ki jih je bilo

takrat samo tri tisoč, v Afriko, in od tedaj stolujejo papeži naši v starodavnem Timbuktu!«

»Hvala ti za pojasnilo! In kdo je drugi vaš vladar?«

»Premilostljivi naš nadškof ljubljanski.«

»Nekdaj so vladali tukaj avstrijski cesarji,« sem omenil ponižno.

»Ti vladajo še, toda le po imenu.«

»Po imenu! Pojasni mi to, prijatelj!«

»Najvažnejša zgodovina ti je popolnoma neznana! Leta 3992. se je uprl nadškof ljubljanski in kardinal iz Zagreba mu je prihitel na pomoč. Cerkvene čete – na desnem krilu jim je veleval kaplan Trnovski – so se zgrabile z vojsko avstrijsko in jo razteple in premagale na Ptujskem polju.«

»Da, da, prijatelj!« nadaljuje ponosno, »na Ptujskem polju se je bila tista zmagonosna bitka! Od tedaj smo papeževa provinca štivilka LII., in Dunaj nam mora vsako leto plačevati danj.«

»Kakšen je ta danj?«

»Petdeset tisoč centov voščениh sveč, kar ni malenkost sedaj, ko je vosek tako drag.«

»Sedaj, ko si me prijazno poučil o političnem razmerju, me pouči še, kateri jezik govori ljudstvo po teh krajinah?«

»Tudi to ti razložim. Občevalni jezik je latinski in vsi olikanci ga govorimo. Tudi seljaki ga večinoma že govoré, samó nižje ljudstvo govori star, pozabljen jezik, in sicer vsaki dve uri drugače. Učenjaki še nismo edini,

kateri jezik je to; nekateri trdijo, da je ostanek stare tatarščine, drugi zopet, da je to nekdanji turški jezik.«

Srce se mi je krčilo zaradi tvoje usode, uboga, uboga slovenščina!

»In nemščina?« sem vprašal.

»Ta se že tisoč let ne govori več.«

Prijetno mi je zazvenel ta odgovor na novoustvarjena ušesa. Ali ni se mi videl verjeten, zato vprašam začuden: »Kako to?«

Odgovori mi: »Ne poznaš li dekreta nadškofa Janeza devetindevdesetega? Ta dekret prepoveduje nemški jezik enkrat za vselej.«

»Zakaj?«

»Vzroki so tehtni. Največji grešnik, kar jih je kdaj porodila Zemlja, bil je prekleti Martin Luter! Ta je pisaril pohujšljive svoje knjige v nemščini, in zategadelj je blaženi nadškof Janez prepovedal to govorico. Že tisoč let se ni čula v nas nemška besedica!«

Všeč mi je bil spomin na tega nadškofa, samo žal mi je bilo, da ni živel leta 1891., ko bi ga bili Slovenci potrebovali tako bridko.

Znanec moj je v tem času pohrustal svojo repo. Vstal je in spregovoril elegično: »Sonce že zahaja in mrak me sili v mesto. Ako hočeva ob pravem času dospeti k mestnim vratom, je čas, da odrineva. Ako hočeš v mesto, ti bodem spremljevalec, kakor si ne moreš želeti boljšega!«

»Spremnost tvoje me bode osrečilo!« sem odgovoril hvaležno.

»Ako mi odšteješ nekaj novcev, ti peljem konja, zakaj za te korake ni vredno, da bi splezal na sedlo!«

Odštejem mu nekaj drobiža in na vse strani mi izraža hvaležnost svojo, ko ga spravlja v žep. Nato prime konja za povodec in krene po ozki stezi proti mestu.

Spotoma vprašam: »Ali stanuješ v mestu?«

»V mestu, kje pa drugje!«

»Zdi se mi, da nimaš preobilo dohodkov?«

»Kaj hočeš,« mi odgovori ponižno, »saj sem samo profesor na vseučilišču.«

»Profesor na vseučilišču!« vzkliknem.

»Da, na vseučilišču svetega Simplicija!«

»Kaj predavaš?«

»Učencem svojim razlagam teorijo blaženega Antona od Kala. Toda saj se ti ponudi prilika, da bodeš poslušal predavanje moje, ako prideš na vseučilišče svetega Simplicija!«

Takrat sem že sklenil v duhu, da obiščem to svetovnoznano vseučilišče. Za sedaj pa vprašam: »Kakšne dohodke imaš od profesure svoje?«

»Ti dohodki niso nikakor neznatni! Na teden mi izplačuje škofova blagajnica po dve liri; poleg tega imam privilegij, da se smem brezplačno najesti na kapiteljskem polju, kadar hočem.«

»To repišče je torej kapiteljsko polje?«

»Tako je, in često sem tukaj večerjal že prav izvrstno!«

»Obuvalo ti tudi ni najboljše!« sem pristavil.

»Vidiš, to so res posebne sitnosti!« mi odgovori. »Nam vseučiliškim profesorjem morajo nadškofovi dvorni čevljarji brezplačno napravljati obutev. Vrstimo se drug za drugim. Sedaj je na vrsti naš *rector magnificus*¹ – tisti, ki tako smešno predava o sandalah svetega Antona – in to je tanko in neznatno človeče, ki prav počasi trga obutev svojo! Jaz pa moram čakati, dasi mi palec na nogi gleda beli dan, kakor bi ne bilo ne čevljarjev ne usnja na svetu!«

Priznal sem, da mu je v tem oziru usoda dokaj žalostna.

»Sicer pa človek izhaja prav lahko,« mi zatrjuje, »tem laže, ker imam postranskih dohodkov!«

»Kakšni dohodki so to?«

»Ob velikih praznikih,« mi odgovori, »zvonim v stolpu svetega Nikolaja, kar mi na leto donaša nekaj lir. Vendar je že tudi v tem slabše!« pristavi zdihovaje.

»In kako to?«

»Kako to? Ker se že do malega ponujajo vsi profesorji vseučiliški, da bi zvonili v stolpu svetega Nikolaja!«

1 rektor univerze

Ko mu ne odgovorim ničesar, še doda: »In tako se nam krade kruh, nam, ki smo vendar stari in izkušeni učenjaki!«

Prikorakala sva malone do mestnih vrat. Že se je dvigalo pred nama visoko ozidje in že sva opazila mnogoštevilne straže, ki so hodile po tem ozidju. Stopila sva na most, ki se je razpenjal nad mestnim jarkom, neposredno pred orjaškim portalom. Zdajci se pripelje po prašni cesti za nama gosposka kočija. Pred njo so bili vpreženi štirje tolsti konji, ki so s kopiti teptali po prahu, da se je dvigal kar v oblakih. Profesor z vseučilišča svetega Simplicija se ponižno umakne, se globoko pokloni in sname obrabljeni klobuček. Rejen človek je sedel v tem vozu in se leno valjal po mehkih blazinah. Na prsih se mu je bleščalo nekaj redov, torej je bilo popolnoma upravičeno, da se na naju niti ozrl ni. Pri mestnih vratih je hitela straža v orožje. Začula so se ostra povelja, in vojaki so prezentirali.

Potem je bliskoma vse izginilo v mesto.

»Kdo je bil ta dostojanstvenik?« vprašam radovedno. »Izkazujejo mu vojaške časti!«

»Velika in imenitna glava!« mi odgovori profesor vseučiliški. »Cerkovnik pri Svetem Nikolaju je, in dodeljeno mu je dostojanstvo generala! Peljal se je na sprehod in sam Bog ve, ali sem se mu priklonil dovolj globoko!«

»Z dostojanstvom generala!« se začudim.

»Da! Da! In z dohodki generala!«

»Čudna, čudna Zemlja!« sem premišljal, ko sem leta 4000. po Kristusovem rojstvu poleg spremljevalca svojega prekoračil vrata bele naše Ljubljane!

IV.

Ljubljano je obdajalo tiste dni visoko in debelo zidovje. Učenjaki so ga primerjali ozidju, ki je v starodavnih dobah obkrožalo slavne Ninive. Sezidano je bilo ozko, toda vendar tako široko, da je bilo v njem prostora raznovrstnim vojašnicam, skladiščem, kapelicam in drugim prostorom, kjer se je vežbala in vadila mestna posadka. V tem ozidju je tičala kar velika vojska, ki ji je bilo v varstvo izročeno mesto ljubljansko.

S spremljevalcem svojim, ki mi je vodil konja, sem se napotil pod velikanski obok mestnih vrat. Zunanja straža naju je pustila v miru, prav kakor da naju niti opazila ni. Pod obokom mi je bilo, kakor da sem stopil v podzemeljsko jamo. Povsod je kapalo od stropa, prav kakor v predoru. Zamolklo je zazvenelo vselej, kadar je konj s kopitom udaril po tlaku. Tema bi bila, da ni malone vsakih pet korakov ob steni gorela svetilnica, ki je razširjala mračno svetlobo.

V tem somraku sem opazil tik pota, po katerem sva hodila, še drug tir in lahko si mislite, kakšna čustva so me obšla, ko sem tu pozdravil staro znanko železnico! Bil je resnično železnični tir in kar nič se ni razlikoval od onih, ki sem se vozil po njih, ko sem bil še prvič na zeleni zemlji.

»Tu je železnica!« rečem profesorju z vseučilišča svetega Simplicija.

»Da, da, železnica, ki se vozi po njej premilostljivi nadškof na svoje letovišče na Goričanah!«

»Drugega namena nima?«

»Drugega namena nima! No, saj je že to namen vseh namenov!«

»Kaj vraga!« vzkliknem začuden. Bliskoma je pri meni profesor in mi s široko svojo dlanjo zatisne usta.

»Ti kolneš! Za Boga, če te čuje straža! Danes še bi tičal v železju in tudi mene bi vrgli v ječo, ako bi me zalotili v pregrešni družbi tvoji!«

Potolažil sem ga obetajoč, da bom odslej opreznější in da nočem več kleti.

»Torej železnico imate še vedno?« vprašam, da bi jela govoriti o drugih stvareh. »Ali kje vendar dobivate premoga, da kurite železnične stroje, ko so že pred 2000 leti učenjaki trdili in preračunali, da po 300 letih ne bode nobenega premoga na Zemlji!«

»Tako je! Prav so računali, premoga ni! In če bi svete knjige ne govorile o njem, bi niti ne vedeli, kaj je bil premog!«

»Ali vam sedaj goni vlake *elektrika*?« vprašam radovedno.

»*Elektrika*!« se začudi učeni starec. »Ali ne poznaš knjig blaženega Antona od Kala? V teh knjigah je prepričevalno dokazano, da je Belcebub takrat, ko ga je drevil arhangel v peklenki prepad, trenil z dolgim

repom svojim med vesoljne svetove. In ta udarec je treščil baš na ubogo našo Zemljo, da se je vse zaiskrilo. Pri tistem udarcu se je rodila ta moč, ki so ji nekdanj rekli elektrika in ki brez dvoma izvira od hudiča. Zato odobrujejo vsi modrijani dekret pokojnega nadškofa Jerneja XXXIX., s katerim je ostro prepovedal, da bi kjerkoli rabili elektriko v teh pokrajinah. S tem ukrepom je blagi nadškof ponižal Belcebuba samega, da nima več moči do nas!«

»Kaj pa vam torej goni železnico!« ga vprašam strmeč.

»Glej in opazuj sam!«

Začulo se je res nekako drdranje, kakor pred 2000 leti, kadar je tekel železnični voz po plesmih. Škripale so osi in bobnenje je odmevalo od visokega oboka. Vmes se je čulo kričanje gonjačev, pokanje bičev in zamolklo ječanje. V mraku ugledam tolpo nesrečnikov, na pol golotnih in z verigami priklenjenih k težkemu vozu, ki ga vlečejo s poslednjimi močmi po tiru. Kadar gre prepočasi, vseka nadzornik z voza sedaj po tem, sedaj po drugem z dolgim bičem svojim. Kamor zadene, ondi se zmesita znoj in kri. In vpreženci napenjajo skrajne sile, da bi hitreje tirali težki voz, prav kakor živina, ki je nekdanj ob naših vodah vlačila težke ladje proti reki. Trudni sopihajo mimo naju in ječé, da se prične konj plašiti in da ga le stežka pomiriva s profesorjem. V tem je oddrdral železnični voz in niti opazil nisem, je li kdo

sedel v njem ali ne. To je bila železnica ljubljanskega nadškofa leta 4000. po Kristusu! ...

Sočutno vprašam: »Kaj pa so zakrivili ti vpreženci, da se morajo pehati tako nečloveško?«

»Veliki hudodelci so!« mi odgovori profesor važno. »Zgolj zločinci so, ki so se pregrešili proti sveti teoriji blaženega Antona od Kala!«

»Proti teoriji blaženega Antona od Kala? V čem tiči njih krivda?«

»Tako ti pojasnim vse! Prvi, dolgih sivih las, ki je vlekel prav spredaj, mi je bil nekdanj tovariš na vseučilišču svetega Simplicija. Toda v predavanjih svojih je zabredel v grozno zmoto; trdil je namreč, da je po zapovedih Svete cerkve dovoljeno, ako pišemo besedi »nadškof ljubljanski« sredi stavka le z malimi črkami. Ker ni hotel javno preklicati te zmote, ga je obsodil urad za ohranjenje nadškofove časti – *sacrum officium defendendae sanctae dignitatis archiepiscopalis* – za vse življenje v železnično vprego!«

»Resnično, ta kazen ni pretirana!«

»Da, nikakor ne! Za Jakopa XV. so take grešnike sežigali na grmadah! Dandanes jih pa samo pripre-gajo k železnici, ker je njega milost, sedanji nadškof Martinus, v tem oziru premehak, predober.«

»Kaj li je pregrešil mladi človek, ki sem ga opazil tik bivšega tovariša tvojega?«

»Pregreha njegova je nekoliko manjša. Srečal je na ulicah duhovnika Svete cerkve in mu v pozabljivosti

svoji ni poljubil roke. Urad za obrambo časti mašnikov – *sacrum officium defendendae dignitatis sacerdotum* – ga je obsodil glede na njega mladost in očitno globoko kesanje – samo na šest let v vprego!«

»Tudi ta kazen se mi vidi milostna!« odgovorim.
»Pri nas v Sibiriji bi ga bili bržkone obsodili kar na dolgih deset let! – Ali kdo je oni, ki vleče prav zadaj, ki se mu vidi najbolj, kako težko premika svoje kosti? Ta je tudi tisti, ki mu nadzornikov bič največkrat zažvižga po plečih.«

»Temu se ne godi preslabo!« mi odvrne profesor.
»Čevljar je iz čevljarskega oddelka. Ko pa je srečal cerkovnika svetega Florijana, ni se mu odkril, kakor je predpisano. Urad za češčenje cerkovnikov – *sacrum officium defendendae dignitatis sacristanum* – ga je obsodil zaradi tega na šestmesečno težko železniško vprego.«

»Sedaj mi je pa že jasna teorija blaženega Antona od Kala!« odgovorim spremljevalcu. »Dobro vidim, da imate v mestu svojem pravične sodnike!«

»Sreča tvoja,« dostavi profesor, »da te ni kdo čul, ko si zaklical prej ime vragovo!«

»Pred kakšen urad bi me bili tirali potem?«

»Tako bi te bili vklenili v železje in te izročili uradu v zabranjevanje pregrehe – *sacrum officium de prohibendis peccatis*. – Glede na to, da si tujec, bi te bil obsodil ta urad vsaj na dvanajst let v ‚kazemate‘ na Golovec. Tvoj imetek pa bi zapadel nadškofovi blagajnici!«

»Hvala ti za pojasnilo! Sedaj mi pa še povej, kakšno vojaščino imate, in kakšna je posadka, ki brani srečo in blaginjo mesta vašega?«

»Tudi to ti hočem povedati. V Emoni sami ležita dva polka in slavnoznana kohorta ,starih devic', ki ji je izročen ženski oddelek. Oba polka sta samostansko urejena in bivata tu v mestnem ozidju. Vrhovni vojskovodja je presvetli nadškof Martinus; vsakemu polku pa zapoveduje polkovnik z dostojanstvom prelata. V mestu je torej ena brigada, ki pa je samo oddelek velike papeževe vojske, stalno utaborjene pri Gorici. Tam pa zapoveduje grof Nerva, papežev maršal, kardinal *in partibus infidelium*,² obenem papežev *generalissimus*³ za to provincijo. Ker bode njega eminenca skoro pregledovala mestno posadko, učkaš morda srečo, da mu bodeš gledal v obraz. Znamenit vojak je in v mnogi bitki se je že izkazal!«

»Radostilo me bode, ako ga bodem videl! Kakšen pa je polk, ki je tukaj v ozidju pri vratih?«

»To so naši triariji!« mi odgovori ponosno. »Pravo jedro so naši posadki in papeževi vojski sploh! Imenujejo se polk ,telesne straže', ker so obenem telesna straža premilostljivemu nadškofu. Ta polk ,telesne straže' ima prekrasno zgodovino! Ustanovil ga je znameniti nadškof Benedikt CII., ki se je prvi obkolil

2 v nevernih deželah

3 = najvišji vojaški čin

s prepotrebno telesno stražo. To je tisti sloveči nadškof, ki je ustanovil prepotrebni urad v zabranjevanje brad – *sacrum officium de hominibus imberbibus conservandis*. – Ustanovil si je torej posebno telesno stražo, ki jo je po sebi imenoval stražo ‚gologlavih benediktincev‘, ker mora vojaški stražnik slovesno priseči, da nikdar v svojem življenju ne položi pokrivala na glavo. Ta straža se je polagoma razmnožila v polk, obsegajoč dvanajst kohort. Po vojaško in samostansko živé; čisti so, trezni in zanesljivi, vdani visokemu nadškofu. Zato so jim izročena *edina* mestna vrata, da jih stražijo; ostro pazijo ondi, da se v mesto ne priklati kakšen krivoverec, ki bi begal ljudstvo. Tudi so slovesno obljubili večno uboštvo, tako da živi ves polk ob sami miloščini. Kaj dobro mu torej rabijo mestna vrata, ker mora vsakdo, naj si gre iz mesta, naj si gre v mesto, gologlavim benediktincem deliti miloščino!«

Začudim se: »Torej večno uboštvo so obljubili vojaki vaši! Potem jim pa nadškof ne daje nobene plače?«

»Gotovo ne! Kakšnega pomena bi bilo sicer večno uboštvo? Na tem načelu je osnovan ves oddelek papeževe vojske, kolikor ga je v utrjenem ostrogu goriškem.«

»Ob čem pa živi?«

»Ob miloščini! Vsak teden ima posebna kohorta pri slehernem polku službo, da berači po okolici. Ti vojaki jemljejo denar, jedila, vse, kar gre v vrečo ali v

žep. Take kohorte hodijo daleč na okrog; celo v Emono so že priberačile včasih. Ali to ni prijalo gologlavi telesni straži, ki je menila, da ji tuja kohorta krati dohodek. Pripetilo se je celo, da so se zgrabili z orožjem in da je tekla kri zaradi milodarov. Od tedaj papeževe kohorte ne smejo več v mesto!«

»To je res izvrstna organizacija,« sem si mislil. »Koliko so stale vojske za prvega življenja mojega, sedaj pa ne stanejo ničesar!«

»Torej polk »telesne straže« živi zgolj ob miloščini?«

»Gotovo! In priliko bodeš imel opaziti, kako izvrstno je vse urejeno v tem oziru.«

V tem času sva dospela tja, kjer je pri zidu izviral studenec. Močen curek je vrel iz zemlje in polnil kamenito korito, vloženo v tla. Potem se je odtekal po vodotoču in izginjal pod ozidje. Okrog tega vrelca so bile napravljene klopi; po zidu pa je viselo obilo posod, s katerimi se je lahko zajemala voda. Železni obroči so bili vzdani v steno, da je bilo moči nanje privezovati živino, ako jo je kdo slučajno imel s sabo.

Pri tem vrelcu je obstal vseučiliški profesor, privezal mojega konja k steni in spregovoril: »Odpočijva si nekoliko! Tukaj pijem vselej, kadar sem se navečerjal na kapiteljskem repišču! Tu pije sploh vsakdo, ki je na poti v mesto. Na tem mestu se smejo napiti celo hudo delniki, vpreženi v železnico, in to celo tedaj, kadar vozijo premilostljivega nadškofa. Skratka: tu pije vse,

in sicer iz stare navade, ukoreninjene v zgodovini naši. Torej pijva!«

Natočil je čiste vode in mi jo podal. Pil sem slastno, ker je bila to prva voda, ki sem jo pil po drugi svoji stvaritvi, in ker je bila to voda z zemlje slovenske!

»Praviš, da pijó tukaj vsi, ki so na poti v mesto, in to iz stare navade?«

»Iz jako stare navade! To je bilo za nadškofa Janeza IC. blagega spomina. Takrat je bil pri sv. Jakopu vikarij Luka, mlad, čvrst duhovnik, vnet za slavo svojega stanu. Zelo obljubljen je bil ženskemu spolu, posebno mlademu. Tiste dni je umrl stari župnik sv. Jakopa, in župnik je hotel biti vikarij Luka, ki je bil zelo obljubljen ženstvu, posebno mlademu. Ali škof Janez mu ni hotel dati župe, kar je vikarija Luko tako užalilo, da se je očitno uprl višjemu pastirju svojemu. Na trgu sv. Jakopa je zasadil v zemljo prapor vstaje in pozval ženstvo vse župe sebi na pomoč. To je bila prva in zadnja ženska vstaja, o kateri pričajo listi zgodovine naše. Kakor en mož se je dvignilo razljučeno ženstvo, pobralo možem orožje, se razdelilo v kohorte in kakor nekdaj amazonke bojaželjno obdalo vikarija Luko. Zgodilo se je to meseca malega travna 3919. leta in najzanesljivejši zgodovinarji nam pripovedujejo, da se je nadškof Janez sam tresel na prestolu svojem. Ali vendar se vikarij Luka na sv. Jakopa trgu ni mogel držati dolgo. To pa zlasti zato ne, ker ga ni podpiralo moštvo, zakaj vsakemu zakonskemu možu šentjakobske župe

vendarle ni bilo vseč, ako mu je drobna žena lazila za vikarijem Luko.«

»Kako se je potem godilo vikanju?« sem vprašal radovedno, ker so me obhajali nekaki spomini iz devetnajstega stoletja.

»Ko se je nabralo okoli 2000 močno oboroženih žensk, se je vrgel vikarij Luka z njimi preko Gradašnice v trnovsko predmestje, kjer ga je ženstvo tudi sprejelo kar najprisrčneje. Hipoma je imel vojske vsaj 4000 junakinj, oboroženih od nog do glave. Z njimi se je utrdil za Gradašnico in okrog cerkve trnovske. V tem taborišču je dvakrat odbil naskok škofovskih vojakov in s krvavimi glavami so le-ti bežali pred ženskami. Posebno in na prvem mestu se je odlikovala kohorta ‚starih devic‘, ki si jo je vikarij Luka izbral za telesno stražo svojo. Ta kohorta je malone vsak dan udarila preko Gradašnice v mesto, kjer sta se širila strah in groza. Že se je menilo, da premaga vikarij Luka nadškofa Janeza in da posadi samega sebe na škofovski sedež, ali na nesrečo vikarijevo se je v kohorti ‚starih devic‘ zbudila ljubosumnost. Očitale so vikariju, bodisi upravičeno bodisi neupravičeno, da kaže preveč simpatij do polkovnice, ki je vodila šentjakobsko brigado ženskega spola. Ker se vikarij Luka menda ni popolnoma mogel opravičiti, se mu je uprla kohorta ‚starih devic‘, z vihrajočim praporom prekoračila Gradašnico in prestopila v škofovski tabor. Od tedaj je bledela zvezda vikariju Luki in skoro mu je odbila zadnja ura!

Janez IC. sam se je postavil na čelo vojski svoji in z njo potisnil ubogega vikarija z ostanki njegovih žensk k mestnemu zidu za trnovsko cerkvijo. Ali bitka je bila krvava! Oče je usmrtil hčer, sin mater in mož ženo! Na Zena, bili so silni časi, toda končno je vendarle podle gel vikarij Luka. Obkolili so ga na ozidju za trnovsko cerkvijo in drugače si ni mogel pomagati, nego da je skočil raz ozidje v veliko globočino, kjer se je pobil do smrti. Sam nadškof Janez je vodil bitko in ko je bila zmaga dovršena, je izdal takoj splošno pomilostitev za vse krasne svoje nasprotnice. Popoldne tistega dne je šel premilostljivi škof iz mesta, da bi se ohladil na polju. Prišel je tudi do tega studenca in žeja ga je zmogla. Naliti si je dal kupo in jo izpraznil na čast slavne premage. Od tistih dob pa je ostala navada, da pije vsakdo pri tem studencu, bodisi, da je na poti iz mesta, ali na poti v mesto, in sicer pije na slavo premagi nadškofa Janeza IC.!«

»Ali se je pozneje uprl še kakšen vikarij?« vprašam radovedno.

»Nikdar več! Nadškof Janez IC. je izdal takoj dekret, da se je mesto razdelilo v tri oddelke. Prvi oddelek je odkazal oženjencem – tu je tudi kapitelj in škofova palača – v drugem oddelku so neomožene ženske – te brani kohorta ‚starih devic‘ – v tretjem oddelku pa bivajo neoženjeni možje. Vsak oddelek je obdan z visokim zidom, tako da živi popolnoma zase in v nikaki dotiki z drugimi oddelki!«

»Kako modro in oprezno!« vzklidem začuden.
»Potem ni na svetu več tiste pregrešne spolne ljubezni, ki je v prejšnjih dobah kakor kuga morila človeštvo po Zemlji?«

Profesor z vseučilišča sv. Simplicija zamežikne z levim očesom, me pogleda zvito po strani in nekaj časa molči. Naposled mi odgovori: »Spolna ljubezen! Glej, glej, kaj vam je v Sibiriji vse znano! Pri nas poznajo to ljubezen samo učenjaki, ki so jim pristopne stare knjige blaženega Antona od Kala. Ali to je stvar, o kateri ne govorimo preradi!«

»Za Boga!« vprašam še, »kako li se ženite in možete pri vas, ako so posamezni oddelki obzidani tako visoko?«

»Lepo in spodobno! O tem se bodeš lahko sam prepričal, ker bodo skoro nabori za ženitev v obeh oddelkih, kjer so neoženjeni možje in nemožate žene. Ako plačaš primerno pristojbino, te vzame dotična naborna komisija izvestno rada s sabo.«

»Nabor! Nabor!« se začudim. »Ako se prav spominjam, so imeli v prejšnjih časih samo vojaške nabore?«

»Istina! Ali v našem mestu so se uvedli nabori za ženitev in možitev, in to zato, da se je baš zatrla tista grozna spolna ljubezen, ki jo tako pravično obsoja blaženi Anton od Kala v svetih knjigah svojih! Toda čemu bi ti pravil; saj bodeš sam videl vse, ako le hočeš!«

»Ali se o tem studencu pripoveduje še kaj drugega, znamenitega?«

»Posebnega nič. Govori se sicer, da je bil semkaj pred tisoč in tisoč leti pokopan velik grešnik, ki se ni hotel spokoriti niti na smrtni postelji. Imel pa je pobožno mater in ta je toliko časa jokala na gomili njegovi, da se je Bog usmilil grešnika in mu oprostil vse brezštevilne pregrehe. Poveličal pa je gospod Bog tudi materino solzo, da je prikipela kot hladen vrelec iz grešnikovega groba!«

Tedaj je začul moj duh glas angela Azraela. In le-ta mi je govoril: »Poglej na okrog, in spoznaj, kam te je zopet postavila mogočna roka božja!«

Pred mojim duhom se je pričel dvigati zida obok, više in više, dokler se ni vse izgubilo v jasni zrak. Hipoma je izginilo ozidje in pred očesom moje duše je ležala v meglo zavita bela Ljubljana, kakor je bila pred 2000 leti. Po blatni cesti se je vil mrtvaški sprevod proti pokopališču svetega Krištofa. Le malo ljudi je stopalo za pogrebom in ni ga bilo očesa, v katerem bi se videla solza. Začul sem tudi ono žalostno, tanko zvonjenje s stolpa svetega Krištofa, ki oznanja vsemu svetu, da je zopet padel klas na tisti vesoljni njivi, kjer noč in dan s svojim srpom neumorno deluje večna žanjica – bleda smrt! Hipoma se je tudi odprla zemlja pred mano in stal sem ob grobu, kakršne so pred 2000 leti kopali mrličem. In ko je dospel sprevod na mesto, kjer sem stal plah in trepetajoč, so odložili krsto in jo izpustili zemlji v osrčje. In Azraelova roka mi je odkrila vse in zrl sem v krsto in ugledal ondi ostanke svojega prvega

telesa, kakor so ga pokopali leta 2000. po Kristusovem rojstvu! Tako si me, večni angel Azrael, leta 4000. po Kristusu privedel do prve moje gomile!

Ko me je zapustil Azrael in sem se znova zavedel Zemlje, je prijel profesor z vseučilišča svetega Simplicija mojega konja za povodec in ga pred mano vodil po mračnem potu. Dejal je: »Sedaj pa hitiva, da prideva do mestne straže, preden leže pater polkovnik v posteljo!«

Podvizal sem se in korakal za njim. Prišla sva do kraja, kjer je bil ves predor ograjen z železnim pažem, tako da ni mogel nihče dalje. Na levi in desni strani so bili vhodi v stransko ozidje. Pred tem pažem pa je hodila straža z dolgo sulico v roki. K steni je bila z debelo verigo prikovana težka pušica, da so mimogredoči ljudje metali vanjo mile darove za telesno stražo. Tudi pred to pušico je stala gologlava straža. Vendar ni imela prijetnega posla, ker je neprestano pihala sapa, da je kar šumelo pod visokim obokom.

Tedaj sem prvič ugledal vojsko nadškofa ljubljanskega. Nekateri vojaki so bili oboroženi s puškami; drugi so nosili dolge sulice, in sicer iz spoštovanja do Svetega pisma, ki ne pozna drugih vojakov, nego oboroženih s sulicami. Vsa tolpa je bila jako čudna, tako da je pretresla posebno mene, ki sem s prvim življenjem svojim koreninil v devetnajstem stoletju. Oblečeni so bili ti vojaki v kratke haljice, segajoče do kolen; gole

noge pa so jim tičale v nekdanjih svetopisemskih sandalah. Tudi so bili vsi gologlavi, torej ni čuda, da se je v vrsti kazalo obilo plešastih glav, ki jim je bil večni preprih, v katerem so opravljali službo, spihal vse lase s temena.

Pred pažem obstaneva. Takoj skoči stražnik od pušice pred naju in nama s sulico zabrani dalje. Najprej pregleda mojega spremljevalca in reče porogljivo: »Ali se zopet potičeš tukaj? Saj itak nimaš beliča, da bi kaj dal!«

»Prav praviš, frater Miha,« reče moj spremljevalec, »z mano ni nič! Kako pa sicer, prijatelj, ali si zdrav?«

»Vse bi še bilo,« odgovori vojak Miha kislega obraza, »ko bi me le vedno ne bolela ta prokleta glava!«

»Glava! Aha, to prihaja od prepriha!«

»Dà, dà, od tega vražjega prepriha!«

Skrivoma vprašam znanca svojega: »Kako, da kolne tako?«

»Tiho! Ti vojaki imajo zase posebno zlatopečatno pismo, ki jim dopušča celo kletev zaradi vojaške discipline.«

»Kdo pa je to?« vpraša sedaj vojak Miha.

»Tujec, ki ostane nekaj časa v našem mestu.«

Kakor bi jelo goreti v slamnati strehi, tako se razvname vojak Miha.

»Tujec, za Boga,« zakliče osupel, »in v mesto sili! Pokličite patra poročnika, hitro, hitro!«

Zdajci se kakor mravljinca usujejo gologlavi vojaki s postranskih prostorov in me obkrožijo od vseh strani. Strmeč me opazujejo od nog do glave in si pripovedujejo, da je prišel tujec, ki hoče v sveto mesto. Da je prišla zver pred paž mestne straže, ne bila bi zbudjala večje pozornosti, nego jo je zbudjala neznatna moja, znova ustvarjena oseba.

Skoro prisopihata tudi pater poročnik. Oblečen je bil v svilnato haljico, ali za službe svoje si je bil pripasel rejen trebušček, da so drobne nožice kar omahovale pod njega težo.

»Kaj je zopet?« kriči že od daleč in rožlja s sabljo po tlaku. »Kaj je zopet, gologlavi psi, ki ne daste človeku niti trenutek miru?«

Odgovori mu frater Miha: »Pater poročnik, tukaj je tujec, ki sili v mesto.«

»Tujec!« – Zdajci se zadere na Miho: »Naravnost se drži, ako govoriš s poročnikom svojim!«

Vojak Miha se še bolj raztegne in stoji kakor drevo: »Pater poročnik, tujec je in okrog trebuha ima pas, v katerem je videti obilo denarja.«

To patra poročnika nekoliko potolaži.

»Od kod prihajaš?« me vpraša osorno.

»Iz krajev sibirske republike!« odgovorim hladnokrvno.

»Iz krajev sibirske republike! Božja rodica, kaj mi je početi?«

Vihtel je roke po zraku in prvi hip res ni vedel, kaj bi počel.

Končno zakriči: »Le hitro k patru polkovniku, da ukaže, kar je potrebno! To ni karsibodi, ako sili v mesto takšen tujec! Morda je krivoverec in sam Bog ve, kakšne peklenške nauke nosi v rokavih svojih! Kurirji, naprej!«

Pet vojakov pristopi. Vsakemu naroči, kam naj odrine, da odda prevažno novico o tujcu, ki sili v mesto in prihaja iz nepoznane in krivoverske republike sibirske.

»Ti pa, frater Konstancij, idi takoj na mestno ozidje! Sprožijo naj deset topov, da se zdrami vse mesto! Zakaj velika je morda nevarnost, ki preti po tem tujcu sveti naši veri in nesrečnemu mestu našemu! Kurirji, naprej!«

Znova pristopi deset vojakov. Naroči jim, naj odri-nejo k vsem župnim in samostanskim predstojnikom, k vsem zakristanom in kaplanom in posebno k sveti komisiji za izpraševanje tujcev. Dočim še ukazuje tako, zagrmé topovi z mestnega ozidja, da se kar strese obok nad nami. S stolpov pa takoj tudi zapojó zvonovi in po mestnih ulicah se oglašajo trobentači; ljudstvo se zbira, prav kakor da je začelo goreti sredi nadškofovskega dvorca.

»Nikar se ne čudi!« mi šepne profesor z vseučilišča svetega Simplicija, »nikar se ne čudi! Sedaj so minila baš tri leta, odkar je silil zadnji tujec v mesto naše!«

»Tri leta?« vprašam. »In kaj se je zgodilo z njim?«

»Pred spomenikom blaženega Antona od Kala so ga javno sežgali, ker mu je komisija za izpraševanje tujcev dokazala kar najjasneje, da je z vsem duhom svojim tičal v trdem krivoverstvu!«

»Na grmadi so ga sežgali!«

»To je najmanj, kar se mu je moglo zgoditi!«

»Ali postavijo tudi mene pred sveto komisijo za izpraševanje tujcev?«

»Vsekakor!«

»Dobri Azrael!« zdihnem v sebi, »obsenči me z varstvom svojim, da ne omagam pred sveto komisijo in da se mi ne spotakne noga prècej pri prvem koraku v mesto!«

»Še nekaj!« mi reče načelnik straže. »Kako si kaj denaren, tujec?«

»Nekaj tisočakov nosim pri sebi!«

»Nekaj tisočakov? In za polk telesne straže še nisi dal ničesar? Šestdeset lir je najmanj, kar moraš odšteti!«

Vzel sem iz pasu šestdeset lir in mu jih odštel.

»To je za polk! Za patra polkovnika pa še šestdeset lir posebej!«

Tudi te mu odštejem.

»Ako daš sedaj še meni šestdeset lir in za spoznavalce blaženega Antona od Kala tudi šestdeset lir in za mestni drevored svetih svetilnic takisto šestdeset lir, si plačal za sedaj, kar ti je dolžnost plačati!«

Odštejem mu te vsote iz svojega pasu in že se mi trese srce, da se bode ubogi ta pas jel prazniti pri teh vednih naskokih! Toda čudi se ljubezni angela Gospodovega! – Če sem še toliko vzel iz pasu, takoj se je napolnil sam od sebe; izginila mi je torej vsa skrb, da bi mi utegnil poiti dragi denar.

»Kakšen drevored svetih svetilnic je to, ki si govoril o njem?« vprašam načelnika.

»Če prideš v mesto,« mi odgovori osorno, »tedaj se izvestno seznaniš z njim. Čakaj torej in potrpi!«

»In spoznavalci blaženega Antona od Kala, o katerih si govoril ravnokar, kje so?«

»Prednje stopiš še danes. Molči torej in idi k patru polkovniku!«

Po teh besedah se ponižno oglasi moj znanec z vseučilišča svetega Simplicija, rekoč: »Naj grem z njim, saj veš, pater poročnik, kako potrebujem zaslužka! Ako grem z njim, morda mi kaj da, saj veš, da sem lačen do malega vsak dan!«

Ta ponižna in ganljiva prošnja ni padla na kamen.

»Torej pojdiva skupaj,« spregovori načelnik straže, »in če ti kaj da, mi je tudi prav, ker vem, da si res siromak! Vendar, da ne bodeta počenjala kaj napačnega, naj vaju spremijo štirje stražniki. Straža, naprej!«

Ko se postavijo stražniki predenj, reče še: »Frater Konstancij, sedaj grem v mesto na ženski oddelek. Ako bi me iskali, veš, kje me dobiš. Na ženskem oddelku!«

Odpró mu železni paž in s svojim trebuškom se vali po poti v mesto. – S profesorjem pa se napotiva k patru polkovniku.

Iz glavnega predora kreneva na levo stran v teman in nizek hodnik. Straža štirih bosonogih vojakov krene za nama.

»Skoro ugledaš spoznavalce blaženega Antona od Kala in potem rad priznaš, kako se je človeštvo izpopolnilo v zadnjih stoletjih!«

Tako se baha profesor z vseučilišča svetega Simplacija.

»Da, da, človeštvo je popolno in svetnike imamo že kar na Zemlji.«

»Svetnike?« vprašam začuden.

»Sam se prepričaj in skoro. Zakaj zdajci dospeva k najdražjemu zakladu, ki ga straži gologlavi naš polk!«

Radovednost moja je prikipela do vrhunca. Takrat sva prikorakala na obširni prostor; bilo je to nekako široko dvorišče, ki se je raztezala steklena kupola nad njim.

Na stotine lučic je brlelo po stenah in svetilniki so viseli od stropa, da se je razširjala žareča svetloba z njih. Po stenah so se šopirili zlati napisi: »*Triumf ali največji uspeh teorije blaženega Antona od Kala.*« Ves bataljon gologlavih benediktincev je imel tukaj svojo stražo in malone tisoč bajonetov se je lesketalo v tem svetem prostoru. Tudi je klečalo po tlaku nekaj pobožnega ljudstva in zamaknjeno zrló na železni stolp, ki se

je dvigal sredi razsvetljenega prostora proti stekleni kupoli. In v tem stolpu je bil oni zaklad, ki ga je stražil ves bataljon gologlavega polka in o katerem so pripovedovali zlati napisi po stenah, da se kaže v njem največji uspeh teorije blaženega Antona od Kala.

Omenjeni železni stolp je bil razdeljen v več nadstropij, v katerih so bivali najpopolnejši spoznavalci te teorije. Stanovanja so bila prikrita človeškim očem; tam notri so bili ti svetniki sami zase. Ondi so izvrševali Bogu všečna dela – vsaj tako mi je pravil moj znanec z vseučilišča svetega Simplicija – vendar jih ni smel nadzirati nihče, kar je bilo tem pametneje, ker se je smel svet leta 4000. po Kr. rojstvu zanašati nanje brez strahu, da bi ga prevarili.

V pritličju železnega stolpa sem ugledal nekake celice, katerih ena stena je bila odprta proti občinstvu. Semkaj so prihajali včasih spoznavalci blažene teorije, da so s podobo svojo budili zbrano ljudstvo k posnemanju in gorečnosti. Kadar se je prikazal ta ali oni spoznavalec v celici svoji, takoj se je začulo povelje patra majorja, ki je načeloval stražečemu bataljonu in vse kohorte so vzdignile orožje pred njim. Tako so tiste dni častili spoznavalce blagosodne teorije blaženega Antona od Kala!

»Vse celice so prazne!« mi šepne spremljevalec.
»Zgoraj molijo! Nekoliko počakajva, in skoro se prikaže ta ali oni, ko je vendar obilo vernega ljudstva v svetem hramu!«

Obstanem torej in v naglici prezrem, da je vseučiliški profesor pokleknil na kameniti tlak. Takoj stopi k meni vojak in me sune v rebra, da se mi nehote upogne koleno in da sem hipoma na tlaku tik znanca svojega. Gotovo bi me bil vojak pretepal še nekaj časa z ročnikom suličinim, da se ni začul glas patra majorja, kličočega stražo k pozornosti. Resnično, tedaj se v sprednji celici odpró vratca v ozadju in – v celico stopi prvi spoznavalec blažene teorije. Meni se je videl čuden svetnik, ali znanec z vseučilišča svetega Simplificija mi zašepeta: »Svet mož je, toda v stolpu so še svetejši! Sicer je pa dopuščeno, da stopiva bliže!«

Stopiva torej bliže. »To je oče Protazij,« me poučuje profesor svetega Simplificija. »Nekdaj je bil bogat, lep človek in glavo si je mazilil z dišavami, kolikor so jih dobivali po vseh jutrovih deželah. Celo tako pregrešen je bil, da so ga nekdam mestni stražniki iztaknili, ko je pristavljajal lestvico k zidu ženskega oddelka, da bi se bil pritihotapil k nedolžnim devicam. Da se ni odkupil z denarjem, hudo bi ga bili kaznovali. Slučajno pa mu je tiste dni prišla v roke knjiga blaženega Antona od Kala. Berilo ga je tako pretreslo, da je krenil na stezo pokore. Razvnel se je proti prejšnji svoji nečimrnosti in se zaklel, da se noče odslej ne umivati ne česati ne prej zavijati v čisto perilo, dokler mu prejšnje ne pade s telesa! In zvest je ostal obetu svojemu in sedaj ga vidiš pred sabo jako popolnega!«

V tem je blaženi spoznavalec pokleknil v tesni svoji celici in neprestano kričal: »Pokorite se, kakor jaz! Pokorite se!«

Obleka je res kar kapala s tega izvrstnega spoznavalca preizvrstne teorije. Oblečen je bil v zgolj cape in njega perilo je bilo prav tako črno, kakor je bila črna polt njegova. Nikdar se ni umil, nikdar česal.

»Ta se torej ne umiva in ne češe?« vprašam osupel.

»Prav nikdar!« mi odgovori profesor.

»Za Boga! Kako mu je to mogoče?«

»Iz posebnega daru božjega! Dokazano ni, vendar menimo, da mu je pripisovati že dokaj čudežev!«

»Čudna Zemlja, čudna Zemlja!« s tem vzdihom stopim k drugi celici.

»Zaradi perila,« mi spregovori profesor, »ne strmi preveč. Dokazano je namreč, da tudi puščavniki v starih puščavah niso nosili boljšega perila, in vendar so svetniki v nebesih! Poglejva v drugo celico! Glej očeta Hieronima!«

Tudi tukaj poklekneva. V celico je stopil drug spoznavalec blažene teorije. Bil je to šibak mož s prav krepko in močno levo nogo.

»Kakšne zasluge ima oče Hieronim?« vprašam radovedno.

»Velike, velike!« mi odgovori stari znanec. »Krčmaril je nekdam in v gostilni svoji gojil vsakovrstno pregrešno veselje. Posebno rad je plesal, in sumili so celo, da je plesal ob praznikih in tako grešil. Toda kaj

se zgodi? Čital je knjige blaženega Antona od Kala, in takoj se mu je raztajalo srce, in kesal se je in preklinjal tiste čase, ko je plesal in cvetel v pregrehah svojih! Obetal je, da ne bode plesal nikdar več in da bode kolikor moči živel na eni sami nogi. Tako, kakor ga vidiš sedaj, živi že leta in leta. Na samotnem prostoru je bival, leta in leta stoječ na levi nogi. Dež je lil nanj, sneg je padal nanj in živel je samo ob tem, kar so mu darovali usmiljeni ljudje. Končno so ga poklicali v stolp spoznavalcev blažene teorije, in v tej celici ga vidiš sedaj malone ob vsaki uri. Večje popolnosti si kar misliti ne moreš!«

Kakor štorcklja sredi močvirja je stal sveti mož sredi svoje celice, podoben kamenitemu kipu. Niti uda ni premaknil, kar trenil ni z očesom. Bil je popolnoma zamaknjen v svoj posel, in šele za kakih šestdeset minut se mu je pričela tresti orjaška leva noga. Omahoval je, končno pa se zgrudil kakor posekano drevo po tlaku celice svoje. Ondi je obležal.

»Kaj li sedaj?«

»Sedaj bode nekaj časa počival, potem pa se zopet postavi na levo nogo. Stal bode dolgo uro tako, kakor si ga videl!«

»Ali ničesar ne govori?«

»Kaj mu je treba govoriti, tako izbornemu in vzpodbudnemu zgledu!«

»Ako se dobro spominjam, so živeli že nekdam v sivih časih taki spoznavalci, ki so se postavljali na visoke stebre, vernemu ljudstvu v posnemo?«

»Res je! Ali tisti so stali na obeh nogah. Naš spoznavalec pa stoji na eni nogi. Prav to je napredek našega stoletja!«

»Priznavam, napredka ni moči utajiti!«

»Čas je, da odrineva. Ako se spoznavalec postavi na levo nogo, ne sme nihče izpred njega celice, dokler ne omahne po tlaku. Taka je zapoved posebnega nadškofovega dekreta.«

Hitro odrineva k tretji celici. Ko pogledam znova proti drugi celici, že stoji blaženi mož na levi nogi kakor močvirski ptič, prežeč na žabo v mlaki.

»Čuden svet, čuden svet!« sem vzdihal neprestano.

Tudi tretja celica je že imela svojega prebivalca. Bil je mož orjak v najboljši dobi življenja svojega. Ne smem pa zamolčati, da je moral blaženi mož nekdam mnogo piti, kakor sem sodil po njega obrazu. Morda je profesor z vseučilišča svetega Simplacija uganil moje misli.

»Pijanec je bil nekdam!« mi reče tiho.

»Zakaj pa neprestano joka?« vprašam prav tako tiho. Oni v celici šte. 3 se je namreč zvijal po tleh, kakor bi ga mučile najhujše bolečine, in jokal in tulil je, da me je bilo kar groza.

»Pijanec je bil v mladosti svoji,« nadaljuje učitelj, »in pil je, kar se je dalo piti. Nekdaj je pijan zabredel v ženski oddelek. Čista devica mu pride naproti. Kaj se zgodi? Satan ga zmoti tako hudo, da oberoč goreče in strastno objame to devico. Vrgli so ga v ječo in mu dali v roke knjige blaženega Antona od Kala. Zopet prečudno spokorjenje! Tako silno se je skesal zločina svojega, da je pograbil ostro sekuro in si odsekal levo roko, s katero je nekdam objel nedolžno devico. Tako se je spokoril oče Kozma!«

»Zakaj pa joka sedaj?«

»Ker po njega mnenju pokora še ni dovršena!«

»Kako li ne?«

»Saj si vendar čul, da je oberoč objel devico. Z obema rokama je grešil, kaznoval pa si je samo eno roko!«

»Naj si pa odseka še drugo!«

»Kako li, ako si je že prej odsekal levo roko?«

»Res, nemogoče! Oče Kozma joka tedaj zato, ker si ne more odsekati še desnice, ki je z njo objel nedolžno devico?«

»Tako je, takšen je vir žalosti njegov! Neprestano si želi še tretje neomadeževane roke, da bi si z njo odsekal pregrešno desnico!«

»Čuden, čuden svet!«

Sedaj pristopiva k četrti celici.

»Tu je oče Gervazij!« spregovori spremljevalec.

Na tleh v celici je ležal na pol oblečen človek; samó umazano rjuho je imel ovito okoli sebe. Valjal se je po zelenju; v roki pa je držal bič, s katerim se je tleskal sedaj po suhih kolenih, sedaj po rjavem hrbtu.

»Kaj je to zelenje?« vprašam radovedno.

»Koprive!«

»Kakšne so zasluge očeta Gervazija?«

»Posebnih zaslug nima,« mi odgovori profesor. »Svojo kri pokori sedaj. V mladosti ni bil nič prida. Postopač je bil in denar – dobil ga je po stricu kanoniku – je trosil s polnimi rokami. To je edini človek, ki se mu je posrečilo, da je preslepil kohorto starih devic in se v temni in viharni noči priklatil na ženski oddelek. Porodil se je – pomisli, *amice!*⁴ – porodil se je otrok na ženskem oddelku, in povila ga je devica, ki pri naboru ni bila potrjena za zakon! Groza in trepet! Prišel je poseben papežev nuncij, da preišče vso stvar in končno so očetu Gervaziju dokazali, da je on povzročil vse zlo!«

»Groza! Groza!« sem vzkliknil. »Kaj se je zgodilo njej?«

»Njej? Vprašaš celo? Kar se je moralo zgoditi! Sredi ljubljanskega polja so postavili lesen oder, na njem pa so ji cvetoče, toda pregrešno telo trli s kolesom, dokler ni izdihnila. Truplo so sežgali in pepel izročili vetru, da

4 prijatelj

ga je raznesel na vse štiri strani. Ali ni bila to pravična kazen nje pregrehi?«

»Da, da! Tudi pri nas v Sibiriji kaznujejo prav tako takšna zlodejstva!«

»Vidiš torej, z življenjem je plačala prestopek grehotnega telesa svojega! Gervazija pa bi bili morali izročiti krvnikom, da bi ga obesili na vislice, ujedam v hrano! Tako zapoveduje poseben dekret nadškofa Jakopa XXXII.«

»Zakaj se ni zgodilo tako?«

»Ali si že čul, da bi bili kdaj obesili človeka, ki mu je bil stric kanonik pri katedrali svetega Nikolaja? Nikdar ne, in tudi očeta Gervazija niso smeli obesiti!«

»Tudi v Sibiriji bi ne bili obesili takega nečaka!«

»Obesili ga torej niso. Zaprli so ga v ječo in mu dali v roke knjigo blaženega Antona od Kala. Čital in čital je in končno spoznal, da je človeku kri največja sovražnica. Navdihnila ga je milost božja in vpisal se je v bratovščino iskrenih bičarjev, ki si pregrešno telo bičajo po nezmotnih navodilih blaženega Antona od Kala! Od tedaj si je neusmiljeno tepel kožo svojo, in izvestno mu je večni Bog že davno oprostil nekdanjo pregreho. Posebnih zaslug pa vendar nima.«

»Kako se mu je odprl stolp blaženih spoznavalcev svete teorije?«

»Ker je bil najstarejši v bratovščini iskrenih bičarjev. Moj Bog, spoznavalcev, ki si z bičem mesarijo kožo svojo, imamo po mestu preobilo: kjer se stekajo ulice,

tam jih vidiš po dva in še več; kar izkušajo se, kako bi se prekosili z najkrutejšimi udarci! Toda vsi pričakujejo stežka, kdaj bode umrl bičar v svetem stolpu, da bi se izpraznilo njega mesto. Vendar veliko je poklicanih, malo izvoljenih!«

»Čuden svet! Čuden svet!«

Oče Gervazij je v tem neprestano pokal z bičem po temni svoji koži in rjul nekako tako, kakor zaboden vol, ki je ušel mesarju iz klavnice.

»Ako ti je po volji, pojdiva v sosednje celice!« me ogovori učitelj z vseučilišča svetega Simplacija. Molče stopam za njim.

»Evo ti očeta Krišpina!«

V celici ugledam suhega človeka, ki so ga zgolj kosti in kite. Tičal je v kotu sključen na tleh in neprestano obračal oči proti nebu, kakor bi ondi zrl Boga na žarečem prestolu. Upadlih lic je bil, in žolta koža je pričala, da boleha na želodcu in jetrih.

»Katere so zasluge očetu Krišpinu?« vprašam jako radoveden.

»Neizrecne!« mi odgovori spremljevalec ponosno.

»Kakor je videti, mož obilo strada!«

»Le malo je in živi samo ob travi, kakor rase po divjem polju.«

»Samo ob travi? Ni mogoče?«

»Ni mogoče! Pravičniku ni nič nemogoče! In ali nisi čital v svetih knjigah, da se je kralj Nebukadnecar nekaj let pasel ob sami travi? Bil je velik grešnik in ni

veroval v pravega Boga. In pravičnik pred Gospodom bodi slabši od kralja Nebukadnecarja? Zatrjujem ti na večno življenje, da živi oče Krišpin ob travi, kakor jo rodé pusta polja!«

»Kaj je pregrešil, da se pokori tako strogo?«

»To mu je baš neprecenljiva zasluga, da ni pregrešil ničesar! Čudi se mu, zakaj oče Krišpin je najpopolnejši sad, kar so jih obrodile svete knjige blaženega Antona od Kala!«

»Kako to?«

»Popolnoma umevno! Blaženi mož se je vglobil z vso dušo v sveto berilo, in dodelila se mu je izredna milost, da je spoznal pravega duha, s katerim je pisal blaženi Anton. Spoznal je, da sta človeštvu vir pregrehe govornica in želodec. Odpovedal se je obema, izrekel sveto obljubo, da ne spregovori odslej nobene besedice in da si izbere zeleno travo v edino hrano želodcu svojemu. In ta obet izvršuje že mnogo, mnogo let! Kar je bilo dodeljeno kralju Nebukadnecarju, se ni moglo odreči pravičnemu častilcu blaženega Antona od Kala! Čudi se stoletju, v katerem živimo!«

»Vedno tedaj molči?«

»Neprestano, in svoj želodec si krmi samo z zelenimi bilkami. Ali ni to sad svetih knjig, kakor ga ne pozna zgodovina? Ali se ti ne kaže tu steza, na kateri človek niti ne more srečati pregrehe? Oj, blaženi, preblaženi oče Krišpin!«

Res jame sedaj oče Krišpin jesti zeleno travo, ki so mu jo na zlatem krožniku postavili predenj. Vrtil je oči in stokal kakor bolnik, ki mora uživati grenko zdravilo.

»Čudna Zemlja! Čudna Zemlja!«

»Sedaj dospeva k šesti celici!« spregovori stari moj znanec. »Čudil se bodeš še bolj!«

»Dobri prijatelj!« mu odgovorim, »doslej sem videl toliko popolnosti, da bi moja duša ne mogla prebiti ničesar! Ako ti je drago, kreniva dalje do patra polkovnika.«

»Škoda! V stolpu je še obilo izvrstnih spoznavalcev svete teorije. Ali željam tvojim sem pokoren hlapec!«

Tedaj si se mi zopet prikazal, večni angel Azrael! Razširila se je kupola nad mano in pod jasnim nebom so se mi prožile pred strmečim očem zemlje širne ravnine, kakor tudi goličave, zakrite z večnim snegom! Na Himalaja najvišjem ledenem vrhu pa je sedel poslanec Gospodov, okrog njega se je tajalo, in vodovje, rešeno stoletnih spon, je drlo navzdol ter preplavljalo in podsipalo rodovite livade. Azrael pa je pritiskal ognjevito dlan na čelo, za katerim je kraljevala večna modrost in iz njegovih silnih oči so lile solze, ki so kakor iskre švigale navzdol na ubogo Zemljo. In kamor je padla solza, so se posušili vrelci zelene matere Zemlje, in cvetoče polje se je spremenilo v grozno puščavo! Človeštvo pa je tiste dni zdihovalo in tožilo, da je večni Gospodar, vsemogočni Bog, poslal sušo v dežele in zatrl, kar bi bila rodila zelena ruša! ...

Toda to ni bila suša, to je bila solza angela Azraela,
ki jo je jokal zaradi zaslepljenosti zbeganega človeštva!

VI.

Krenila sva nato iz dvorane svetih spoznavalcev blažene teorije in za bosonogo stražo stopala po dolgem hodniku – kakor jih je bilo brezštevilo v mestnem ozidju – dokler nismo prisopihali pred široka vrata, kjer je zopet stal stražnik z debelo sulico v roki.

»Evo ti stanovanja patra polkovnika!« spregovori vojak, ki je bil brez dvoma načelnik straži, ki naju je spremljala. »Počakajta, da pozvem, ali hoče visokočastiti prelat in polkovnik tebe, tujca, videti še danes, ali ne.«

»In kaj potem?« vprašam boječe, »ako se je odpravil prelat-polkovnik že k počitku?«

»Potem lahko spiš tukaj na tlaku do ranega jutra!« mi odgovori trdi vojak in odide v notranje prostore.

»Tukaj je torej stanovanje patra polkovnika,« prične profesor. »Blagost mu, kdor je polkovnik bosonogi telesni straži!«

»Ali se mu godi dobro?«

»Preizvrstno! Sob ima štiriindvajset in stražnikov tudi štiriindvajset!«

»Toda ali jih mora vzdrževati vseh štiriindvajset?«

»Kaj še vprašaš? Dvanajst mu jih vzdržuje zadruga krojačev, dvanajst pa zadruga čevljarjev.«

Tedaj je prišel načelnik straže iz stanovanja patra polkovnika. Z njim pa sta prišla tudi dva strežnika in vsak je imel v rokah rumeno paličico, ki se jako ostro prime človeškega mesa, kadar jo zasuče spretna in močna pest. Toliko da ugledata strežniški duši ubogega učitelja z vseučilišča svetega Simplicija, že se razkoračita nad njim v lakajski svoji ošabnosti, ki je bila leta 4000. po Kr. prav tako navadna, kakor v devetnajstem stoletju.

»Ti si tukaj, berač?« se zadere eden in dvigne z debelo lakajsko pestjo rumeno paličico.

»Odrini!« se zadere drugi in takisto dvigne rumeno paličico. Tedaj bi morali videti modrijana s stolice svetega Simplicija! Podplate je pobiral po tlaku, prav kakor bi gorelo pod njim, in trtice, s katerimi mu je bilo ovito obuvalo, so popokale in ostale za njim, dočim je hitro meril korake po temnih hodnikih! Za njim sta sopihala lakaja in ga pretepala z rumenima paličicama, kadar sta ga dohitela. Tako so častili tiste dni pobožni strežniki učenika z vseučilišča svetega Simplicija! Od tedaj ga nisem ugledal prej, nego takrat, ko je v prevzvišenih prostorih prevzvišene stolice razkladal vnetim učencem teorijo blaženega Antona od Kala!

Meni pa je spregovoril načelnik straži: »Pater polkovnik še ne spi. Ukazal je, da te privedó predenj! Stopaj torej!«

Šel sem z omenjenima strežnikoma v notranje sobe. Kakšen blesk, ko sem stopal po teh sobah! Zlato in srebro se je lesketalo s sten in se iskrilo tudi s preprog, ki so senčile visoka okna. Obilo dragocenih podob sem gledal v zlatih okvirih in največkrat tebe, belopolta Suzana, ko sta se ti v kopeli čudila poželjiva starca, ali pa tebe, Faraonova žena, ko si vsa pregrešna zavajala mladeniča iz dežele kanaánske! Vse to se je žarilo v svetlih okvirih in ponosna telesa čarobnih žensk so zbujala pregrešne strasti. Tako je stanoval polkovnik, ki ga je vezala obljuba večnega uboštva!

Ko dospemo skoraj do zadnje sobe, mi spregovori spremljevalec z rumeno paličico:

»Tukaj notri je pater polkovnik. Veselo je čul, da si mu odšteli že šestdeset lir, in zategadelj te je hotel videti že danes. Vstopi torej, nama pa, ki sva te vodila, daj vsakemu po pet lir, ker je tako predpisano v dekretu nadškofa Vrbanu in ker si denaren!«

Vzel sem iz pasa deset lir in jih odšteli lakajema. Eden mi je nato odprl vrata in stopil sem v sobo, kjer je bival tisti večer prelat-polkovnik gologlave straže.

Slabo je bila razsvetljena soba, ki sem stopil v njo. Ostal sem pri vratih, in le polagoma se je privadilo moje oko polmraku, ki je vladal v prostorni dvorani. Ondi pri bogato obloženi mizi sta sedeli dve osebi, ki se spočetka niti zmenili nista zame. V živahnem razgovoru sta bila moža, in eden – škrlat, ki je bil zaviti vanj, je pričal o visokem dostojanstvu njegovem – je bil jako

razburjen. Veliko ga ni bilo v obleki, bil je pritlikavec in v dve gubé mu je lezlo neznatno telesce. Na glavi ni imel las, iz česar sem sklepal, da imam pred sabo polkovnika gologlave straže. Obvezal si je glavo z veliko ruto, kar je zopet pričalo, da ga je trgalo ali pa da so ga boleli zobje, ako jih je še kaj imel.

Polkovnik je bil tisti večer razburjen, in prav tedaj, ko sem stopil v sobo, je udaril z roko po mizi, da so zazvenele steklenice in da se je zazibalo vino v njih.

»Na mojo vero,« je kričal, »ali se je kaj takega že kdaj pripetilo polkovniku telesne straže, polkovniku, ki je osivel in ohromel v svoji službi, ki se je tolikokrat prehladil v tej službi, da ga trga po udih, prav kakor bi mu lucifer tičal v sleherni kosti? Vprašam te, pater major – natoči mi črnega afriškega vina, ki mi ga je poslal kardinal iz Hartuma! – ali se je takemu polkovniku že kdaj pripetilo kaj takega?«

»Nikdar ne!« odgovori hitro pater major in prav tako urno natoči črnega vina polkovniku in sebi v srebrno kupo. »V nebo vpije krivica, ki se ti godi!«

»Saj se še spominjaš,« nadaljuje polkovnik milo, »kako izvrstno ti je spekel drozge in drage ptice; niso bile ne premehke, ne pretrde, ne ožgane, ampak rumeno zapečene, kakor da so od samega masla! Sedaj pa pomisli, kakšne so bile pečene ptice, ki smo jih morali včasih jesti v škofiji! Ni bilo ne pečeno, ne kuhano, kar se nam je pokladalo, nego osmojeno je bilo in ožgano, da nič takega. Na mojo vero, tega ne

prebijem! Vse gori in tli v meni! Natoči mi rumenega vina, tistega, ki ga mi je poslal prošt iz Damaska! Na mojo vero, da ni vina na Zemlji, bi obupal!«

»Res je tako, kakor praviš!« hiti pater major, točeč vino, »poštenemu človeku je sladka ta pijača čisto edina tolažba! Toda kako se je zgodilo vse to, povej mi vendar!«

»Kako se je zgodilo?« odgovori pater polkovnik. »Vrag se je vtaknil vmes in sedaj sem siromak, da ga nimam vrstnika pod nebeškim soncem! Saj veš, da je pri meni stara Meta – ničesar hudega ne misli, pater major! – da mi streže, da mi zavija noge v flanelo, ako me tare putika, in da mi poklada kuhana zelišča na glavo, ako me trga po njej.«

»Čul sem že, da jo imaš pri sebi, in tuintam se je že kaj govorilo o tem.«

»Vrag vzemi vsako govorico! Saj je nimam brezplačno, saj plačujem na leto 1000 lir, da so mi jo dali z ženskega oddelka! Prejšnje čase, ko je bila še mlada in ko tudi jaz še nisem zavijal svojih kosti v flanelo – toda, kaj, saj veš, da so bili prejšnji časi boljši od današnjih!«

»Gotovo!« pritrdi pater major in prav tožno povesi glavo, na kateri se ta hip jako sumničavo žari veliki bakreni nos. »Res minuli časi so bili lepši in mladost je tudi lepša od starosti! Ali ne govorim resnice?«

»Seveda«, odgovori pater polkovnik, »in zato je največja krutost, ako vzamejo človeku še tisto malo, kar ima na starost! Grom in strela!«

»Huda krivica se ti godi!« pravi pater major.
»Toda, ali imaš še kaj tiste črnine? Če se ne motim, si jo dobil s Sicilije?«

»Nimam! Do zadnje kaplje mi je pošla, toda dobra pijača je bila. Vendar pij kaj drugega, saj imaš še obilo steklenic pred sabo, ki jih niti načela nisva!«

Pater major si natoči in pije. Potem vpraša: »Povej mi, kaj se je zgodilo dalje?«

»Torej stara Meta je pri meni in dobra duša je, kakor gotovo je uboga duša moja. Odkar je nadškof Martinus vpeljal najstrožje predpise blaženega Antona od Kala – temu je sedaj pol leta – je prepovedana ženskam vsaka govorica. To ti je znano! Moja Meta že pol leta ni spregovorila niti besedice, toda v sebi je nosila besed na milijone. Povsod so silile na dan zaklenjene te besede, pri očeh, pri ušesih, povsod. Kako se je zvijala, kako je vzdihala, kako je zatezala usta, govoriti pa vendar ni smela, ako se ni hotela udeležiti smrtnega greha in ako ni hotela zapasti neusmiljeni inkviziciji proti ženski govorici! Smešno jo je bilo opazovati.«

»Haha!« se zasmije pater major.

»Naposled se mi je pa vendarle smilila stara ženica, pater major!«

»Haha!«

»Nikar ne misli zla, pater major!«

»Ne mislim, pater polkovnik, ne mislim! Starost, haha!«

»Dobro moje srce se je topilo, pater major, in dejal sem si: ‚Kaj, ko bi ji izposloval posebno privoljenje, dispenzo, da bi smela vsake tri tedne govoriti vsaj po en dan?‘ Bal sem se, da je sicer ne zadene kap in da je ne zaduši zaprta govorica, kar je vsekakor mogoče pri ženski«.

»Zakaj ji pa ne naročiš tezalnice blaženega Antona od Kala, ki se ženski usta zamaše tolikanj spretno? Zakaj ne, pater polkovnik?«

»Vidiš, pater prijatelj,« odgovori pater polkovnik, »tiste stvari nimam rad v hiši, ženski preveč zakriva obraz, in ta je pri ženski vendar najlepši!«

»Haha, pater polkovnik!«

»Ne misli si ničesar hudega, pater major! Kaj bi mi ženska z zakritim obrazom? Potem se ji pa na vratu tudi napravijo rane in žulji, ako bi predolgo nosila tezalnico blaženega Antona od Kala! In lep bel vrat, pater major, to je tudi lepa stvar!«

»Pater polkovnik, popolnoma sem tvojega mnjenja!«

»No, vidiš! Kaj sem hotel drugega! Prosil sem dispenze in ponudil nadškofovi blagajni petsto lir. Ali vse to se dobi težko, saj veš, kakšni so gospodje na dvorcu! Vsak bi rad kaj dobil; ako mu ne daš, se ti upira, da ne opraviš ničesar!«

»Res je tako!« zagodrnja pater major. »Njega milost, nadškof Martinus, tiči preveč v rokah mladih ljudi in ti počenjajo z njim, kar hočejo!«

»To ti je prvi ljubljenec,« odgovori zatem pater polkovnik, »tisti stolni nadvikarij Gregorij! Ta nam nadškofuje; in na Boga in na sveto Trojico, razmerje je to, da bi ga morali naznaniti v Timbuktu, sicer zagazimo s to provincijo, da kar iz blata ne bomo mogli! V Timbuktu, pravim! Ali prav govorim, pater major?«

»Tudi jaz pravim: v Timbuktu!« pritrди major; »ali kaj hočeš? Kje dobiš človeka, ki naj bi odprl usta? Ali jih odpreš ti, pater polkovnik? Preden se zaveš, tičiš v pesteh sveti komisiji za ohranjenje nadškofove časti in niti dvakrat ne treneš z očmi, že ti vzamejo škrlat in te obsodijo na delo v Saharo, da bodeš vozil pesek in požiral prah do zadnjega dne življenja svojega. Zini torej, ako se ti ljubi! Jaz molčim in kadar srečam nadvikarija Gregorija, tedaj sem mu najslajši in najboljši prijatelj.«

»Saj to je!« zdihne pater polkovnik, »in dobro sem vedel, da Meti svoji – ne misli ničesar pregrešnega, pater major! – ne dobim dispenze, če mi ne pomore stolni nadvikarij Gregorij. Naročil sem torej svojemu kuharju Andreju, naj pripravi, kar je dobrega pod milim nebom, in skuha, speče in ocvre, kar prihaja na mizo pri največjih pojedinah.«

»In kuhar Andrej?«

»Kos je bil svoji nalogi! Dva dni je klal in skubel, kahal in pekel, drl in cvrl! Tretji dan smo povabili stolnega nadvikarija Gregorija in smo mu obložili mizo z jedili, kakršnih ne dobivaš niti pri nadškofu in njega pojedinah! Prišel je in zadovoljnega obraza začul mojo

prošnjo, da bi smela moja Meta vsake tri tedne po en dan govoriti in da bi se glede na izredno razmerje odvezala zapovedi blaženega Antona od Kala, s katero je ženski v večni modrosti prepovedana sleherna govorica!«

»No, in potem?«

»Potem je sedel stolni nadvikarij Gregorij za mojo mizo in jedel kar pol dne in pil do pozne noči. Prehvaliti ni mogel kuharja in me izpraševal, od kod sem pridobil ta biser kuhinji svoji. Vse je hvalil, vse mu je dišalo! Prevzele pa so me vinske moči in v svoji oslabeledosti sem združil s hvalo nadvikarijevo tudi svojo hvalo. Jedla in pila sva in neprestano hvalila in povzdigovala do neba kuharja Andreja, ki nama je pripravil izvrstno kosilo. Kakor rečeno, v pozni noči sva se ločila; obema so vreli možgani, noge pa so bile trde, kakor je trda zemlja, ako jo pokriva dolgi zimski led!«

»In ali si dobil dispenzo, pater polkovnik?«

»Dispenzo res,« odgovori polkovnik žalostno, »in sedaj se bojim vsake tri tedne tistega dne, ko je dopuščeno govorjenje stari moji Meti! Če imaš ženišče v hiši, pater major, takih dispenz ne prosi! Laže in mirneje bodeš spal!«

»Haha, pater polkovnik!«

»No, toda dispenza še ni bila najslabše! Z njo sem prejel še drugo debelo zapečateno pismo iz nadškofijske pisarne. Ko odtrgam pečat in preberem glavo: „Nos

*Martinus, apostolicae sedis gratia*⁵ itd., sem menil, da omedlim in da se mi razklenejo vezi življenja mojega. Kaj sem čital?«

»Kaj si čital?«

»Tole: Naš milostljivi nadškof je sklenil, da se mi vzame kuhar Andrej, ker božjemu hlapcu in polkovniku gologlave straže ni dopuščeno, da sta mu miza in skleda prva skrb. In vzeli so mi ga, pater major, in sedaj cvre in peče v škofovi kuhinji, kakor je prej cvrl in pekel pri meni. No, pa tega mi ni storil *archiepiscopus*,⁶ to vse mi je nadrobil *archivarius*⁷ Gregorij, ki se vsak dan pase pri škofovi mizi! Da ga dobim v pest, *mi amice*, mu zabelim pregrešno dušo, da se bode za vedno spominjal trenutka, ko mi je ukradel kuharja Andreja!«

»Pomiri se, pater polkovnik! Kaj ti hasne, ako mu potareš nekaj kosti v tolstem telesu? Hipno si v pesteh *sacri officii defendendae dignitatis sacerdotum*⁸ in potem se le takoj poslovi od vseh kuharjev in vseh dobrih jedi, kar jih je gospod Bog ustvaril vernikom svojim v slast in veselje! Ali ni vse tako, kakor sem govoril?«

»Vse, prijatelj major, in za Boga, to mi peče in stiska trpečo dušo, da temu nadvikariju ničesar ne morem, akotudi sem načelnik gologlavi telesni straži in edini potomec starega plemenitega rodu, ki je cvetel že v

5 Mi, Martin, po milosti apostolskega sedeža

6 nadškof

7 arhivar

8 tj. Urad za obrambo časti mašnikov

časih, ko so plavalasi Germani gospodovali po teh pokrajinah. Kje je bil tedaj še ta nezrel mlečnik, naš vikarij Gregorij? Na mojo vero! To mi greni življenje, da ne jem in ne spim, kakor bi moral jesti in spati poveljnik gologlavemu polku. Grom in strela, vrag vzemi to življenje, in če hoče, tudi nadvikarija Gregorija!«

Ves razkačen udari s pestjo ob mizo, da se vse potrese na njej.

»Kdo ti sedaj kuha, pater polkovnik?« vpraša major rahlo.

»Kdo mi kuha?« Pater polkovnik znova udari ob mizo, da se prevrne nekaj kup na njej ter curkoma lije črno vino od nje. V svojo nesrečo pa je prelat-polkovnik tistega dne čisto pozabil, da mu velja v hiši dispensa in da so ravnokar minili trije tedni, odkar je stara Meta spregovorila zadnjo besedo. Neizrecno je razsrjen pater polkovnik, ko se v steni odpró prikrita vrata in se v njih okviru prikaže gospodinja, stara Meta. Priznati sem moral, da ta srčna ženska – ki isti večer vpričo obeh gologlavih vojakov ni kazala niti najmanjšega strahu – ni bila še pretirano stara. Orjaška je bila in krepka in v potezah svetlega obraza ji je kraljevala nekaka silna odločnost; torej sem takoj spoznal, da se patru obristu ne godi predobro, če ga v trenutku prepira navdadó nje moči. Ne trdim, da je bila tedaj prevestno napravljena, temveč vse na njej je pričalo, da je ravnokar vstala z mehke postelje. Tembolj pa je bila oborožila svojega ognjevitega duha. Bliski so ji šinjali iz oči in od srda se

je tresla ta izvrstna gospodinja. Toliko da se je prikazala pri vratih, že je omahnila pest, s katero je polkovnik tolkel po mizi in vsa njegova osebnica je še bolj zlezla v gubé. Tudi patru majorju ni bilo nič kaj dobro pri srcu in kalne poglede je obračal po steni, kjer mu je visela vitka sablja. V duhu pa je premišljal, kako bi prišel hitro do orožja, da bi se kar najurneje izgubil pri vratih.

Stara Meta je v tem brez groze in strahu pristopila k mizi, kjer sta pila gologlava starca. Sedaj je pa ona udarila ob mizo, da se niso pretresle samo kupe, temveč da sta se pretresla tudi patra častnika, in sicer ne malo!

»Metka!« zaječi pater polkovnik od strahu ...

»Sestra v Gospodu!« prosi pater major, »ne srdi se preveč! Saj ga nisva pila čez mero!«

Temno ju gleda nekaj časa prav kakor jastreb, če ugleda pod sabo golobico, ki mu ne more več unesti življenja. Molči nekaj časa, bržkone iščoč primernih izrazov. Ti so se ji brez dvoma ponujali tako obilo, da ni znala, po katerem bi segla najprej. Potem pa so valovi nje duše predrli vse zatvornice, in voda je udarila čez vse bregove!

»Torej tako!« je pričela Meta z mogočno zvenječim glasom, »tako se živi v *moji* hiši! Tukaj se pije in lije, prav kakor bi sodci ne imeli dna! Lepa je ta! Ali sem jaz zadnja v hiši, ali sem manj nego tale pater major, ki si je s tvojim vinom okoval nos, da se mu sveti kakor bakren lonec? Seveda, zate mora vse biti; ako naj se napase tvoja oseba, potem se ti ne smili nič!

Saj ne sme govoriti! Saj mora molčati! Tako se tolažiš! Ako si pa stara Meta poželi novega predpasnika, ali neznatne svilnate rutice, tačas je vse predrago, takrat je prazna mošnja in zadnja lira je izginila iz predalca! Taka grdoba si ti! In kadar mi je zavezan jezik, da ne smem spregovoriti pametne besedice, ali si prišel že kdaj in spregovoril: Metka, izpij kupo vina, saj ga je obilo v kleti in potrebna si ga tudi? Nikdar nisi prišel!«

»Pod smrtnim grehom ti je vendar prepovedano piti vino, ker si ženska!« zastoče prelat-polkovnik v silni stiski.

»Pod smrtnim grehom!« se zasmije Meta porogljivo. »Kaj se nam pripoveduje z lece o zapovedi svetega Janeza XCIX? Ali ne govori dekret: ‚Ker se rabi vino pri svetih mašah božjih, govori duh blaženega Antona od Kala, ‚odslej naj ga pijó samo mašniki božji!‘ Ni li zakon jasen? Odgovori sedaj, bilka plešasta!«

»Lepo te prosim, molči, Metka!«

»Kaj bi molčala! Ali nisem v svoji hiši? Ali te nisem čakala in potrpela, kolikor le more trpeti ženska? Pod smrtnim grehom! Poslušajte, ljudje krščanski! Ti si pa takšen, da se bojiš smrtnega greha! Seveda!«

»Milo te prosim, molči, Metka! Saj nisva sama!«

»Meni nič do tega! Presvetlemu nadškofu potožim, ali pa nadvikariju Gregoriju, da zve ves svet, koliko pregrehe tiči v tvoji usnjati koži! Sedaj pojdimó spat, to je navada v moji hiši! Ravnajta se po tem oba! In ti,

bakreni nos, glej, da izgineš! Že me srbé vsi prsti, da bi ti pomlatila obraz!«

Že je dvignila pest, ali tedaj je bil pater kakor sapa pri svoji sablji. Niti opasal je ni v sobi, tako ročno je izginil pri vratih. Pater polkovnik pa je vil roke in vzkliknil: »Oj, ti nesrečna dispenza! Ti preklicana dispenza!«

Meto je s tem vzklikom razdražil še huje. »Tebi bi bilo po volji, da bi morala vedno molčati kakor miš v luknji pod zidom! Toda nič ne bode! Ali sem morda edino zato na svetu, da ti zavijam ude v flanelo? Kaj še! Povem ti, potrpežljivost moja je prikipela do vrha in nič več ne bodeš pometal z mano! Teh požeruhov nečem v hišo, da veš; ravnaj se po tem! To je zadnja moja beseda! Ako ne, ti zapojem drugo pesem, ti suha dlaka ti! Sedaj se poberi spat! Toda le urno!«

»Že grem, Metka! Že grem!« hiti prelat polkovnik.

Zdajci ugleda nje razljučeno oko mene, ki sem doslej ponižno stal v somraku pri vratih. V novem življenju mojem je bila to prva ženska, s katero sem imel opravila. Toda kruto me je sprejela.

»Kaj,« je kričala, »tukaj tiči še drug pojeduh? In opit je že do grla? No, tebi pa odprem vrata drugače!«

Že je iztezala pesti proti meni in oči so mi bile v nevarnosti, da mi jih izpraska. Tedaj mi je rešitelj Azrael razširil duševno obzorje, da se mi je še bolj razjasnilo hišno razmerje patra polkovnika.

»Sestra Meta,« ji šepnem na uho, »pomiri se in bodi oprezna! Strežnik Peter je ravnokar prišel iz tvoje

sobe, ali rumeno svojo paličico, znak službe svoje, je pozabil v njej.«

Omahnila ji je pest in siknile so Meti besede izmed zob: »Da bi vzelo peklo tega tepca!«

Komaj čuti prelat-polkovnik, da se polega nevihta v srcu zveste gospodinje, že se mu zbudi vojaški pogum.

»Res! Kdo je to?«

Rekši skoči k meni. »Kaj delaš tukaj? Kdo te je poklical?«

»Tujec sem!« odgovorim.

»Tiho! Dokler govorim jaz, mora vsakdo molčati v moji hiši!«

Stara Meta se je v tem izmuznila iz sobe in ravno zategadelj je kričal pater polkovnik tako hrabro name.

»Govori torej, če te vprašam!« se zadere znova. »Meniš li, da me bodeš smešil v moji hiši? Kdo si?«

»Tujec, ki hoče v mesto!«

»Tujec! V mesto hočeš! Spominjam se. Na ime Porodnice božje! Sedaj se pa ne spominjam, ali sem poslal kurirja na sveto komisijo! Jezus! Če sem morda pozabil! Več sva pila s tem bakrenim vragom, nego morem prebiti!«

V sobo stopi strežnik Peter. Zopet ima rumeno paličico v rokah in z mirnim glasom naznani gospodu svojemu: »Sveta komisija je prišla!«

»Tedaj nisem pozabil!« se razveseli polkovnik. »Torej sem vendarle poslal kurirja! Moja glava pač misli na vse! Kje je zbrana sveta komisija?«

»V modri sobi!«

»Vedi tujca vanjo! Sveti komisiji pa naznani, da sem bolan in da se zato ne morem udeležiti seje. Ako se sklene, tujec tudi lahko prenoči pri meni! Sob imam obilo! Tudi to poroči sveti komisiji!«

Nato se pater polkovnik obrne k meni: »Koliko si že plačal zame, tujec?«

»Šestdeset lir!«

»Plačaj jih še šestdeset, ker si nastavljal ušesa po mojih sobanah in po kotih, kamor si se vrnil nepoznan!«

Vzamem iz pasa šestdeset lir, da jih odštejem patru polkovniku. Mislil je že, da je njegov ta denar, kar se zopet odpró prikrita vratca in stara gospodinja se nam znova prikaže iz svoje spalnice.

»To je pa moje!« spregovori jako odločno. »Saj ni treba, da bi vse poganjal po grlu, saj lahko tudi kaj daš za hišo! Lire so moje!«

Pograbila je denar in porogljivo pristavila: »Ti, spat! Ti, Peterček, pa pelji tega tujca do svete komisije! Odrinimo!«

Tako se je tudi zgodilo. Ko stopiva s Petrom v modro sobo, je bila ondi že zbrana tako imenovana »mala komisija za preiskovanje tujcev«. Načeloval ji je stari kanonik od svetega Nikolaja, sivolas in dobrovoljen gospod. Zapisnikar je bil nadvikarij Gregorij, mlad in precej lepo rejen gospod, ki se mu je takoj videlo, da mu jako teknejo pečene ptice, ki jih obira pri mizi

škofovi. Strežnik Peter pove najprej, kar mu je naročil pater polkovnik.

»Lepo! Lepo!« pravi stari kanonik. »Pa naj spi, no, pri patru polkovniku. Kaj pravite, vi otročiči?«

»Jaz pravim,« odgovori nadvikarij, »da se ravnajmo strogo po predpisih. Popustljivost se često kar najostreje kaznuje sama.«

»Tudi moje mnenje!« pritrди svetega Florijana cerkovnik in tretji član male komisije. »Kako bi sodil o nas blagi nadškof, ako smo popustljivi proti tujcu, ki je morda krivoverec, ali še kaj hujšega!«

»Obraz njegov ne kaže tega,« se brani kanonik. »Obilo greha ta človeček še ni storil na svetu!«

»Obraz, oče kanonik? Meni pa ravno ta obraz ni po volji! Gotovo se ne motim, če trdim, da se je ta človek že mnogo šalil s služabniki božjimi!«

Nadvikariju Gregorju pritegne tudi cerkovnik in še dostavi: »Poglejmo le njega dolge lase! Krščanski človek se striže in brije! Ravnajmo se po predpisih blaženega Antona od Kala!«

»Pa se ravnajta po njih, sitneža!« zagodrnja kanonik. »Sveta komisija za izpraševanje tujcev je itak sklicana za jutri; v eni noči mu podgane in miši ne oglodajo kosti! Tajnik Gregorij, sestavi zapisnik in popiši tujca! Ti cerkovnik, pa imej pripravljen pečatni vosek in pečat male komisije! Ta čas lahko nekoliko podremljem.«

Načelnik male komisije precej zaspi. Vendar tem marnejši je nadvikarij tajnik. Sestavi obširni zapisnik in

mojo osebo vestno popiše do zadnjega lasu. Zmeril je, kako dolge so mi roke in noge; končno sem moral stopiti še na tehtnico, da se je uradno določila teža mojega telesa. Ko se je vse to lepo zabeležilo in po komisiji zakonito podpisalo, so me tirali v nekako ječo, ki so jo imeli za takšne namene pripravljeno v mestnem ozidju. Na golih deskah sem moral prebiti prvo svojo noč na zemlji; miši in podgane so mi bile družice in voda, ki je neprestano kapala od stropa, me je premočila do ranega jutra malone do kože. Težke železne duri so trikrat zaklenili za menoj, in da bi se ne mogla pripetiti zamena, je pritisnila nanje mala komisija petkrat svoj pečat in prednje postavila dvojno stražo, ki je vso noč čula pred ječo.

Tako oprezno in modro so leta 4000. po Kr. r. ravnali s tujcem, ki je hotel v belo našo Ljubljano!

VII.

Drugo jutro me je zbudilo na trdih deskah. Vse kosti so me bolele in glad me je davil. V ječi sem tičal in najmanjše jedi mi ni pripravila dobrotna roka. Tudi posode z vodo ni bilo, kakršne so bile pred 2000 leti v najslabšem zaporu. Ko se spustim s plesnivih desk na ilnata tla, se razprši tolpa podgan v vse kote; pod stopali pa mi malone zapljuska, toliko je vode po zemlji. Poizkušam močna železna vrata, ali bi se ne dala odpreti, toda brezuspešno; zakličem, da bi privabil morda stražnika; razlega se sicer glas po hodnikih, ne priključem pa žive duše! Obrnem se na drugo stran, kjer v temnem kotu opazim napol skrita vratca. Močno se začudim, ko vidim, da niso zaprta; brez vsake težave jih odprem in stopim na nekakšno dvorišče. Po kamenitem tlaku je poganjala redka trava in pajek je od stene do stene napredel umazano svojo mrežo. Visoko tam gori se je kazalo nekoliko modrega neba; iz tega se je videlo, da je to zapuščeno dvorišče še v mestnem ozidju, katerega strmo zidovje ga je obkrožalo. Krenem po tlaku dalje; povsod enaka zapuščenost in samota! Dospem do kraja, kjer mi visok železen paž zapre daljši pot. Onkraj paža se razgrinja širen vrt s pisanimi gredicami in belo posutimi stezami. Bila je jesen, ali vendar

je po tem kraju kalilo marsikatero cvetje. Zada se je dvigala s svojimi stebri in stolpiči mogočna in krasna palača; na njej pa se je vse lesketalo od zlata, kakor bi gledal tempelj, ki ga je nekda kralj Salomon sezidal Gospodu na čast.

Ko še gledam čarobno krajino pred sabo, zapojó zvonovi z visokih stolpov, da mi zašumi v duši kakor nekda, ko mi je pel še sv. Vida zvon; sonce se mi je prikazalo izza ozidja, da je bilo takoj vse svetlo in rahla sapa je zavela, da se je zazibalo stotero cvetje, da se je gibalo tudi vejevje in da je z njega padalo zlato sadje v zeleno travo. Komu se je priklanjaló cvetje? Tedaj je stopila izza zelenega grmičja deklica, cvetoča in krasna, da je pred njo hipoma otrpnila in onemogla lepota prirodna. Ali naj jo primerjam vitki jelki, kipeči s trde skale proti nočnemu nebu, ki se ji z njega naproti lesketa večna zvezda; ali naj jo primerjam plahi srni, ki ob robu temnega gozda z velikim svojim očesom opazuje rodovito polje, kamor si ne upa? Ali naj jo primerjam gazeli, ki jo je levje rjoenje prebudilo iz kratkega počitka, da od brezmejnega strahu otrpne, kakor bi že čutila v sebi ostre zobe orjaka-krvoloka?

Bila je kakor jelka in kakor plaha srna je obstala na belem poti; nje veliko oko se je uprlo vame, da se mi je pretreslo srce, in da se je v tistem trenutku v to ubogo, toliko da ustvarjeno srce naselila ljubezen z vso pozemeljsko srečo in nesrečo svojo.

Stopila je bliže in nje obličje se je kopalo v jutranji zori, ko me je tiho povprašala:

»Ti si tujec, ki so ga zaprli včeraj?«

»Da, prav tisti!«

»Moj Bog, kako si mlad! Ali si res krivoverec, kakor pripoveduje nadvikarij Gregorij?«

»Poglej naokrog! Bog se nam kaže povsod; kako bi bilo mogoče, da bi ga ne spoznali?«

»Torej veruješ v pravega Boga?«

»Verujem!«

»In v Kristusa, Odrešenika našega?«

»Verujem!«

»In v čisto Devico, ki ga je porodila grešnemu svetu?«

»Verujem!«

Razjasnil se ji je obraz in radostno je spregovorila:
»Sedaj vem, da te ne sežgó na grmadi in da mi je dovoljeno govoriti s tabo. Ali te smem vprašati še kaj?«

»Vprašaj!«

»Od kod prihajaš?«

»Z visokega severa, kjer kali le malo cvetja in kjer je zemlja malone vse leto zavita v sneg.«

»Česa iščeš pri nas?«

»Spoznati hočem kraje in rodove.«

Molčala je nekaj časa, potem pa živahno vprašala:
»Ali si bil že na naboru in ali so te potrdili za zakon? Ali si pustil doma ženo, v cerkvi s tabo poročeno?«

»Nikogar nisem pustil na domu in nihče ni točil solza, ko sem odhajal v tuji svet.«

»Torej šele prideš k naboru?«

»V krajih, ki so me porodili, ne poznajo takih naborov.«

»Ženiti in možiti se vam je tedaj sploh prepovedano?«

»Nikakor ne!«

»Moj Bog, kako pa se ženite in možite? Kje si dobiš zakonsko ženo, če ne pri naboru?«

»Ako se dva poročita na visokem severu, ju je združila ljubezen.«

»Ljubezen! Kaj je to?«

»Z besedo se ne da povedati. Kakor se posuje spomladi zeleni travnik s pisanim cvetjem, da ne vemo, od kod, tako pride ljubezen v srca naša. Pride sama hipoma kakor strela, ki udari iz črnega oblaka!«

»Ostane li potem vedno cvetoča ta vaša ljubezen? In če zvene, če se potem posuši?«

»Prava ljubezen vedno zeleni in dan za dnevom poganja nove cvetove!«

»Ni li greh takšna ljubezen?«

»Je li greh, ako cvete vrt pred tabo? In greh naj bi bilo, če se ti razcvete srce? Cvetje, eno in drugo, ustvarja večni Bog, ki je ustvaril človeka, da je deležen sreče.«

Obrnila se je od mene in se zagledala v krajino pred sabo. Belo roko si je položila na zamišljeno čelo in dolgo časa je premišljala.

»Mislim in mislim,« je spregovorila končno, »a vendar ne morem uganiti, kakšna je ta vaša ljubezen! Morda je sreča, morda nesreča. Sam Bog to ve!«

Nato dostavi: »Visoko je že priplulo sonce! Brat me čaka, in napočil je trenutek, da odidem. Bog bodi s tabo, tujec!«

Hotela je oditi.

»Pri nas na severu,« sem spregovoril, »se ne poslavljata tako hladno pravovernika, ako sta se slučajno srečala na poti življenja.«

Prihitela je nazaj.

»Evo ti roke,« je rekla sramežljivo, »in v molitvi svoji se te bodem spominjala!«

Vidno se je pretresla, ko sem se dotaknil nje roke, in do las se ji je zardel rožnati obrazek.

»Pregrešno je,« je zaihtela, »če podaja ženska roko moškemu, ki ni bil izbran zanjo na naboru!«

»V ta greh ne verujem,« odgovorim srčno.

»Pri vas tega ne štejejo v greh?«

»Gotovo ne, in pravoverniki se poslavlajo po zgledu Kristusovem.«

»Kakšen je ta zgled?«

»Poljubljal je celo sovražnike svoje in pravoverniki naj bi se ne poslavljali s poljubom?«

»S poljubom?«

Skočila je od ograje, prav kakor da jo je pičil gad v beli prst.

»S poljubom se poslavlimate?« je rekla tiho.

»Tako je navada naša in božji svečeniki jo odobrujejo. Odrešenik naš je poljubil celo svojega izdajalca!«

»Pri nas pa je prepovedano!«

Srčno odide po peščenem poti. Že sem menil, da me zapusti. Obstala je in se ozrla po vrtu. Potem pa je obrnila zorno lice proti meni in nje oko me je obsevalo dolgo dolgo. Nato je bila bliskoma pri ograji in toliko da je čulo uho nje plašne besede:

»Posloviva se po vaši navadi!«

Že je pritiskala svoje lice k mrzlemu železju in na to lice, voljno kakor ličece dozoreli breskvi, sem pritisnil usta in čakal prvi srečni trenutek na stari materi Zemlji. Ona pa je zbežala po zelenih tratinah kakor vitka gazela.

Azrael, varuj jo in ohrani jo meni, da mi vsaj ena kaplja osladi grenko trpljenje zopetnega življenja!

Zrl sem za njo, ko je čimdalje bolj izginjala med zelenjem. Včasih je postala in se ozrla po meni. Potem pa se je skrila za drevjem prav kakor boginja, ki se mi je le za trenutek prikazala izmed temnih oblakov.

»Kdo je bila?« sem zdihnil k Azraelu, da bi mi razkril temo, ali angel Gospodov ni hotel uslišati zdihanja mojega.

Vrnil sem se v zapor. Potrte so bile moči mojega duha in čutil sem prvo nesrečo. Leno je lezel čas in kaplje, od stropa padajoče, in živali, po blatnih tleh švigajoče, so zbudale še večjo žalost v osameli duši moji. Pol dneva je minulo, ko je šele zarožljaj ključ v vratih.

Vstopil je strežnik z rumeno paličico in mi naznanil, da me kliče predse pater polkovnik.

Stopivši v vežico, sem čul polkovnika, ko je ravno spregovoril patru majorju: »Imeti mora veljavnega zagovornika. Ravnokar sem dobil dekret, da mu je izpit odpuščen in da mu je brez ovire dovoljeno stopiti v mesto. Kaj praviš ti, *amice*?«

»Kaj naj rečem?« zagodrnja pater major. »Bolje bi bilo, da so ga sežgali ali živega zakopali v zemljo! Po takih tujcih prihaja pohujšanje v mesto, prej ali pozneje! Poslušaj me, pater polkovnik, prej ali pozneje!«

»Dobro govoriš, *amice*! Saj vedno pravim, da je nadškof Martinus premehak; hodi le po srednjem potu in ta je dandanes najslabši. Ko bi še živel Jakobus LVII., bi bil drugače podkuril temu tujcu! Drugače, mi Hercle!«

»Sedaj se mu vrne tudi konj s prtljago,« zastoče pater major. »In meni bi bil to tako pripraven konjiček!«

»Ne morem ti pomagati, *amice*!« odgovori pater polkovnik, »evo ti dekreta; le-ta ti jemlje vsako nado!«

Poklical je stražnika v sobo in mu izročil dekret, s katerim me je nadškof Martinus spričo pastirske svoje oblasti oprostil stopiti pred sveto komisijo za izpraševanje tujcev in mi dodelil milost, da sem smel iti brez ovire v njega stolno mesto. Strežnik me je vodil nato po različnih temnih hodnikih, dokler nisva dospela

do visokega portala, skozi katerega mi je vabno zasijal krasni jesenski dan.

»Semkaj te moram postaviti po ukazu patra polkovnika,« spregovori rumeni stražnik; »za ta pot mi znaša pristojbina pet lir. Plačaj!«

Plačam mu in ga odpravim. Stopim na sonce. Bil sem na majhnem trgu tik mestnega ozidja. Pred mano na levo in desno stran so se razprostirale mestne hiše in brezštevilne cerkve s stolpi. Ozke ulice so se pričenjale kakih dvajset korakov od mene in držale v središču mesta. Hiše so bile zidane v štiri in še celo v pet nadstropij; od vznožja do vrha so kazale stene samo svete podobe, svetnik je bil videti vštric svetnika, vse v kričečih barvah in izdelano po slabih umetnikih. Ko zamišljen ogledujem te umotvore, me zbudi konjsko kopito, ki močno udari ob tla. Obrnivši se, zapazim ob strani svojega konjička s prtljago. Povodec pa mu je držal stari moj znanec, profesor z vseučilišča svetega Simplacija.

»Čakam te že dolgo uro,« me ogovori ponižno, »žival je nestrpljiva in vročekrvna; neprestano bije s kopiti ob zemljo!«

»Ali ne poučuješ na vseučilišču?« vprašam osupel.

»Dali so mi dopust. Oznanilo se je po mestu, da si išče tujec strežnika. Takoj sem hitel v škofijo in se ponudil za ta posel. Ponudili so se še drugi, končno pa so vendar meni podelili službo pri tebi, posebno

zato, ker sva že stara znanca. Službo imam in naš *rector magnificus* se kar peni od jeze.«

»Kako to?«

»Ker bi bil sam rad dobil strežniško to službo.«

»Pojdiva v mesto!« spregovorim nato. »Prav rad te sprejemem v službo. Kam naj kreneva najprej?«

»Najprej morava k slavni policiji!«

»Kaj vraga,« se začudim, »policijo imate tudi?«

»Gotovo! Stari in slavni so pisatelji v imenitnih svojih delih dokazali, da je več tisoč let stara ta institucija in da so mogle brez nje prebivati samo barbarske države. Naša policija pa je tudi izvrstno urejena in, ko je papeževu brodovje leta 1989. zasedlo države na južnoafriškem nosu, se je uvedla ondi policija po našem vzoru.«

»Čudno! Čudno!«

»Prepričal se bodeš sam o vsem! Odriniva sedaj in, ako želiš kaj pouka, ti bodi moja učenost verna in poslušna strežnica!«

»Hvala ti iskrena! Spominjati se hočem prijaznosti tvoje!«

Napotiva se v omenjene ozke ulice. Pozornost so mi zbujale podobe po zidovih. Kakor smo nekdam slikali svetega Florijana z golido pod ostrejšja, tako se je kazal malone nad vsakimi vrati droben svetniček, držeč na vrvici majhnega psa.

»Kdo je sveti mož s psičkom?« vprašam svojega strežnika.

»Svetnik še ni,« mi odgovori, »vendar menim, da bode skoro. Blažencem ga je uvrstil že nadškof Jacobus LVII.«

»Kako je ime blaženemu možu?«

»Blaženi Anton od Kala je to; v tej provinciji ga prištevamo cerkvenim učenikom, ker je spisal obilo svetih in učenih knjig.«

»Čemu vodi s sabo psička?«

»Tako ti razjasnim! Ko je živel omenjeni sveti mož, so ga napadali brezverci od severa in juga in zasmehovali so njega in svetost njegovo. Gori v mestu na severu mu je živel najhujši nasprotnik – svete knjige nam gotovo dokazujejo, da ga je obsedel satan že pri rojstvu – in s pomočjo tega satana je spisal mnogo hudobnih knjig ter tako sejal ljuljko med pšenico, ki se je usipala iz rok blaženega Antona od Kala na njivo Gospodovo. Boj je bil resnice z lažjo. Že je omagovala resnica, ki se kaže v ponižni nagoti svoji, in že je zmagovala laž, ki se kaže v bleščecem, pregrešnem lišpu. Blaženi Anton se posti nato petnajst dni, šestnajsti dan pa gre na Sveto Goro, dvigne roke proti severnemu mestu in prosi prekletstva z neba na sovražnika svojega. In glej, zgodi se čudo! Prvo čudo blaženega Antona od Kala! Ponižan je bil satan in njegov služabnik v severnem mestu je izgubil v tisti uri, ko je sveti mož na Sveti Gori dvigal koščene roke proti oblakom, dar jezika, in namesto tega daru mu je ostalo edino lajanje, kakor ga čujemo pri svojih psih.«

»Ali je to čudo blaženega Antona od Kala dokazano?«

»Nedvomno!«

»Hm! Dobro torej! Zato ima psička pri sebi?«

»Prav zato. Imeniten pomočnik je pri pasjih boleznih, kar je posebno v našem mestu velikega pomena, ker je toliko psov. Glej, tukaj je policijsko poslopje!«

Obstala sva pred prostornim zidovjem, v katerem je tiste dni gospodovala policija ljubljanska.

»Najprej se nama je oglasiti pri patru gvardianu, da nama dá svoj visum.«

»Pri patru gvardijanu?« se začudim.

»Dà, pri patru gvardijanu. Naša policija je izročena že tristo let očetom kapucinom, ki izvršujejo svoj posel na veliko zadovoljstvo premilostljivega nadškofa!«

»Kako je to mogoče?«

»Prav lahko! S takšno policijo je pomagano državi in pomagano tudi redovnikom kapucinom. Kdor zagazi slavni policiji v pravično pest, mora plačati določeno pristojbino, ako je količkaj denaren. Po tem poti ima država brezplačno policijo – pomisli, koliko denarja se je potrosilo prej v surovih časih! – očetje kapucini, ki zidajo sedaj že deseto cerkev, pa imajo redne in stalne letne dohodke.«

»Za Boga, modra naredba! Razjasni mi še, s kakšnimi posli se posebno bavi vaša policija?«

»Različni so ti posli in težavni. Največ opravka dajo grešniki, ki so se pri spovedi očistili grehov svojih.«

»Tega ne umejem. Kaj je slavni policiji do spovedanih grešnikov?«

»Pozna se ti, da nisi čital knjig blaženega Antona od Kala! Večna previdnost ti je zaklenila ta vir modrosti, in sedaj begaš v temi. Poslušaj! Do tistih dob, ko je zavladal nadškof Jacobus LVII., je bila spoved strogo cerkvena ustanova. Spovednik je odpuščal grehe in pokoro je nakladal grešnikom. Ali se je pa naložena pokora opravljala, ali ne, kdo ve! Kaj pa piše blaženi Antonius? Država ima vso moč v rokah, in nje dolžnost je, s to močjo zabraniti, da se ne dela greh in da grešnika dohiti tudi upravičena kazen. To je načelo blaženega Antona od Kala. In ali morda ni utemeljeno v prirodi in božjih zakonih?«

»Utemeljeno je! Toda kako se uporablja v vsakdanjem življenju?«

»Prècej ko je nastopil nadškof Jacobus LVII. slavno svojo vlado, je združil s spovednico železno pest posvetne vladne moči. Kdor se izpove grehov, njemu naloži breme cerkvene pokore ali naloži se mu tudi breme posvetne pokore. In to breme je težje od prvega!«

»Kakšno je?«

»Zdajci ti povem. Kdor je spovedan, temu izroči spovednik bel listič, kjer je zapisano število palic, ki mu jih našteje posvetno oblastvo v pokoro spovedanih grehov!«

»Število palic! Je li prav čulo moje uho?«

»Resnično, število palic! Kaj bi bila naša država brez palice! Blagosloveno to orodje je steber, da, glavni steber javnemu življenju našemu!«

»Razloži mi še, kako nadzira posvetno oblastvo, da se vsakomur odšteje prisojeno število, kakor določa spovedni listič?«

»V ta namen se je pomnožilo število fratrov-redarjev. Vsaka spovednica ima posebnega nadzornika-redarja. Kadar se je pa vsa tolpa spovedala, jo odpelje frater v to poslopje, da se brez odloga opravi posvetna pokora.«

»Moj Bog, koliko li imate redarjev?«

»Nekaj nad dva tisoč.«

»In koliko je takih, ki delé palice, ki tepó?«

»Haha! Ti še ne poznaš izobraženosti stoletja našega! Toda pojdiva na policijsko dvorišče; ako se ne motim, tu stroji delujejo prav sedaj.«

»Stroji?«

»Da, stroji! Pojdi in čudi se napredku naših razsvetljenih dob. Seveda naju pusté samo na moški oddelek, ali baš ondi so največji in najlepši stroji!«

Konja priveže k zidu. Potem stopiva v vežo. Tukaj se je že slišalo šumenje, kakor bi bučala sapa okrog gorskih vrhov. Vmes je pokalo prav takisto, kakor bi se na véliki petek počasi gonila ropotulja v visokem cerkvenem zvoniku. Stopivšemu iz veže, se mi je razgrnilo prostorno dvorišče. Kakšno živahno gibanje in življenje se je gnetlo tu! Največjo pozornost so mi

zbujali stroji, razpostavljeni semtertja po dvorišču. Bili so to nekaki zaboji, iz katerih so štrlele palice, težke in debele. Ugledal sem stroj z desetimi palicami, ta je bil najmanjši; pri največjem, pravem orjaku, pa sem naštel celo štirideset palic. V dveh vrstah so gledali častiti drogi iz zaboja, in če je frater-redar zasukal ročico, se je zavrtil leseni hlod v zaboju in prva vrsta je tlesknila po klopeh, razstavljenih pred strojem. Kadar je zasukal drugič, je tlesknila druga vrsta po drugih klopeh, katerih prva vrsta ni zadela prej. Fratri-redarji so prav tedaj jako ročno razgnali spovedance v različne oddelke. Oni, ki so imeli na listkih po pet palic, so se združili v posebno tolpo in zasedli prostor pred strojem z desetimi palicami. To je bil isti stroj, pri katerem je štela vsaka vrsta po pet palic. Drugi, z desetimi palicami na listkih, so se postavili pred stroj, iz katerega je štrlelo dvajset palic v dveh vrstah. Tisti spovedanci, ki se jim je prisodilo največ palic, so obkrožili stroj s štiridesetimi palicami. Bili so to stari nespokorni grešniki, ki so jako lahko dušno opažali grozne stroje in katerim se je kazalo na licu, da jim ni veliko do tega, ali dobé deset palic več ali manj. Vmes so bili tudi starčki, ki so že stežka nosili svoje kosti, in slabotni otročiči, ki se jim je od groze treslo šibko telesce. Ko je bilo pred stroji vse lepo razvrščeno, se je oglasil pater kapucinec, stoječ na nekaki leci – imenovali so ga patra eksekutorja – in tlesknil z rokami. Kakor strela so udarili spovedanci med klopi, stoječe pred strojem; vsak si je izbral svojo in legel

nanjo. Otročiče in starce, o katerih je bilo pričakovati, da bodo v bolečinah skušali sredi eksekucije zdrkniti s klopi, so privezali z jermeni nanjo. Ko so bile pri vseh strojih zasedene klopi, je dvignil pater eksekutor roko in zanosljal: »Grešiti se ne sme!«

Te besede so bile fratrom pri ročicah znamenje, da so jih pričeli vrteti. Ali so vam padale palice, prav kakor bi se prala preja pri vodi! Vmes se je čulo škripanje z zobmi, ihtenje, zdihanje in posebno vekanje otrok, ki so se kakor belouške zvijali pod udarci. Ko se je pri prvem stroju ročica zasukala desetkrat in pri stroju orjaku štiridesetkrat, je nosil na tepenem delu telesa vsak grešnik in grešniček toliko palic, kolikor jih je bilo zapisano na belem lističu. Stroji so se ustavili, privezane grešnike so odvezali in vsi pretepenci so se postavili v dolgo vrsto. Frater je rožljal pred to vrsto z orjaško pušico, in vsak, ki je čutil grenke udarce, je plačal v pušico nekaj drobiža. Pater-eksekutor pa je z lece svoje neprestano nosljal: »Grešiti se ne sme!«

»No!« me ogovori profesor sv. Simplicija, »kako sodiš sedaj o javnem razmerju našem? Ali ni to vzor, kako naj se vzajemno podpirata cerkveno in posvetno oblastvo? Ali ni to vrhunec izobraženosti?«

»Dobro! Državi s takimi napravami se moram čuditi. Toda če sem prav videl, morajo tepeni grešniki še nekaj plačati?«

»Prav si videl! Kako naj bi se drugače živili naši bratje redarji? To je ravno modrost v modrosti te naprave.«

»Povej mi še nekaj! Opazujem in opazujem tolpo spovedancev, a menim, da so to zgolj siromaki. Kje li so bogatini? Ali ne dobivajo tudi ti svojih palic?«

»Kaj neki misliš? Bogataši se odkupujejo, in sicer s petimi lirami za vsako palico. Prav tukaj je prvi vir dohodkov, ki jih toliko potrebuje presvetli nadškof. Ali ni to modro?«

»Modro! Premodro! Tudi to mi razjasni. Ali ne zahajajo duhovniki in dušni pastirji tudi k spovedi? In če zahajajo, kako je z njimi, in kako je s palicami na belih listkih?«

»Da naši dušni pastirji grešé, dasi malokdaj, o tem ni dvoma. Zato zahajajo k spovedi in dobivajo bele listke. Toda, ali si že čul kdaj, da so topli duhovnika?«

»Nikdar ne.«

»Beli listki veljajo torej pri duhovnikih le simbolično, ker ravno drugače veljati ne morejo!«

»Kako naj umejem to?«

»Stopaj za mano!«

Šla sva v najoddaljenejši kot dvorišča in obstala pred prostorom, ki je bil ograjen z železnim, pozlačenim pažem. Napravljena je bila od desk streha nad tem prostorom, a na spodnji strani je bila prevlečena z žametom. Sredi prostora je stal stroj desetih palic, s svilo obvit. Palice pa so bile v pravem pomenu šibice

in, da se udarec ni čutil, so jih obvijali z volno, da so padale kakor rahla sapica po onem, ki je ležal na blazinasti klopi.

»Vidiš,« spregovori profesor, »tukaj simbolično tepemo spovedanega duhovnika. Seveda, takrat ne sme nihče na dvorišče, in edini pater gvardijan opravlja svojeročno posel pri stroju. Pri nas je pravica za vsakogar ista, ali ne? Kaj takega izvestno nimate v sibirski republiki?«

»Res ne!«

»Sedaj odriniva v poslopje, sicer odide oče gvardijan na sprehod in potem ga danes ne učakava več.«

Oče gvardijan še ni šel na sprehod, zato sva hitro in lahko opravila svoj posel pri njem. Najlepši uspeh sem dosegel v tem, da mi je izročil pismeno privolitev, s katero so mi bila odprta vrata na ženski oddelek. Za vse to sem plačal samo petdeset lir, kar se mi ni videlo preveliko.

Pred policijskim poslopjem odveže profesor konja pri zidu in me vpraša: »Kam greva najprej? Obilo je znamenitosti v belem mestu, da jih v enem dnevu ne ogledava. Ako ti je do tega, da poslušáš dober svet, kreniva najprej k pravosodni palači!«

»Dobro! Pojdiva tja!«

Ko odrineva, opazim, da se je napotilo za nama pet bratov kapucinov.

»Čemu korakajo ti za nama?« vprašam spremljevalca.

»Da naju nadzirajo. Takih redarjev kroži obilo po Emoni, in marsikakšen greh je že preprečila njih roka!«

Ko mu ne odgovorim ničesar, dostavi ponosno: »Da, da, izvrstno naše redarstvo vtika svoj nos v vsako stvarco, in niti prah ne pade z mize, da ne bi zvedelo tega!«

»Vse se je spremenilo!« zdihnem sam v sebi, »samo slavna policija je ostala ista in vtika prej kot slej svoj nos v sleherno stvar!«

Nato se odpravimo po ozkih ulicah proti pravosodni palači. Nikjer ni videti človeškega obraza in tudi pri oknih se ne prikaže nihče. To zbudi moje začudenje, ki ga ne prikrivam spremljevalcu svojemu.

»To je premoder ukaz nadškofa Jakopa!« – mi prične razlagati profesor. »Tukaj sva na oddelku zakoncev. Na tem oddelku pa je zopet vsakemu stanu odkazan poseben prostor. Tukaj sva ravno pri krojačih. Da ne tratijo časa pri delu, prepovedano jim je gledati skozi okna ali pohajkovati po ulicah. Policiji naši pade v pest, kogar zasačijo redarji pri oknu ali na ulicah, če se ne more izkazati s potrebnim opravkom. Zato je redarstvu našemu toliko posla!«

Ozrem se po svoji petorici. Kakor strele jim švigajo pogledi okrog oken in vrat, da bi zasačili plen.

»Kogar zalotijo, ta plača?« vprašam.

»Gotovo, in na sedalu mu zapoje palica.«

Sedaj mi je bilo jasno, čemu so redarji tako strogo čuvali okna. Pokazati se ni hotel prestopnik zakona,

in nadejal sem se, da odrine petorica moja praznih rok. Toda ni se zgodilo tako. Tam, kjer so ulice prav zelo tesne, se odpre okno v pritličju, in sicer prav pred nosom učitelju z vseučilišča sv. Simplicija. Odskočil je, da ga ni zadel vatel, s katerim je nekdo zamahnil iz okna proti njemu. Pri oknu pa stoji dolg, koščen možiček, krojač od nog do glave. Z dolgim vatlom suva na mojega strežnika, ki se mnogo trudi, da se izogiblje udarcem in da na drugi strani obdrži konja, ki se tudi plaši krojačevega kričanja.

»Grdoba!« vpije junak iglar, »ali sem te vendar dobil v pest? Rasejo li tunike po drevju, da jih lahko brezplačno natresaš nase? Dve liri si mi dolžan že dve leti! In jaz stradam, da sem suh kakor igla! Plačaj, sicer ti potarem vsa rebra! Prej se mi ne ganeš, dokler ne plačaš!«

Že se pripravlja, da bi z okna skočil na tlak, in sluga moj trepeta s praznim žepom in bledim licem ter čaka, kako se razmota vsa ta stvar. Toda rešijo ga bratje redarji, ki zavijejo prav v tistem hipu okrog ogle in ki se jih ni nadejal ubogi krojaček.

»Dober si za tri lire!« zakriči prvi frater birič in zgrabi iglarja za vrat, da se takoj strese kakor trepetlika na gorskem rebru.

»In osem palic ti odštejejo,« dostavi drugi porogljivo, »ker si se kazal brez potrebnega opravlja pri oknu!«

Pošteni rokodelčič jih zaklinja na vse svetnike in na krvavo stegno blaženega Antona od Kala, da bi mu zanesli. Ali biriči tistih dob so imeli jeklena in neizproсна srca, prav tako kakor leta 2000 po Kr. r. Rastaja se mi srce, da sežem v pas in plačam redarjem tri lire, da izpuste krojača. Temu samemu pa plačam dolg vseučiliškega profesorja, in srce mu prekipi od hvaležnosti, da kliče name vse blagoslove blaženega Antona od Kala!

Dospeli smo na kraj, kjer so se ulice razširjale v prostoren trg. Sredi tega trga je stalo znamenito poslopje, na čigar sprednji strani je bila velikanska presna slika, v živih barvah kažoča našega Odrešenika, ko izganja z bičem prodajalce iz hiše Gospodove.

»Evo ti naše pravosodne palače!« spregovori ponosno profesor sv. Simplicija. »Tako j privežem konja k zidu in potem si ogledava notranje prostore. Prepričan sem, da se ti napolni duša s strmenjem; izvestno mi pritrdiš, da je provincija naša v vsakem oziru najpopolnejša, kar jih ima oče papež na Zemlji!«

Toliko da izreče, že tleskne z dolgo svojo osebo po zemlji, da se zakadi prah izpod njega. Takisto stori tudi onih pet redarjev in se od silne vdanosti zvija po tleh. Kaj je povzročilo to nenavadno vedenje mojega spremstva?

Po trgu mimo pravosodne palače prirožlja sedaj težka, srebrno okovana kočija, ki jo vleče osem tolstih dolgorepih belcev. Pred njo jaha tolpa jezdecev z dolgimi biči v roki. Eden izmed njih švrkne z njim proti

meni, vendar me ne zadene, ker mu je jermen prekratk. Da me je zadel, bi me bil razmesaril brez dvoma na zadetem mestu. V kočiji sami na vijoličasti blazini čepi star mož, z zlato verižico ob rami. Izpod belih las mu gleda mrtvo oko, prav kakor bi se mu nič več ne ljubilo na božji zemlji. Videl se mi je ta starec enak levu, ki mu je starost zdrobila gladne zobe iz lačne čeljusti!

Njemu ob strani sedi v nebeški krasoti svoji moja znanka, ki jo je moje oko prvič ugledalo tisto jutro med cvetjem gosposkega vrta. Zdelo se mi je, da me je opazila in da se je sklonila na sedežu. Tedaj pa zavije voz v tesne ulice, da mi takoj izgine izpred oči.

»Sveti Jezus!« tarna strežnik, dvigujoč se iz prahu, »kaj si storil, da se nisi zgrudil, kakor smo se mi?«

»Za deset lir si dober!« se veseli frater birič.

»In za izdatno število palic!« dostavi drugi.

»Kdo je bil to?« vprašam radovedno.

»Za Boga,« odgovori profesor, »saj ti je morala že vse razkriti gola pamet! Bil je to največji naš dobrotnik, naš oče in ljubljeni služabnik božji, nadškof Martinus.«

»In ženska ob strani njegovi?«

»Sestra njegova, zorna naša kneginja Marija!«

VIII.

»Oglejva si najprej civilni oddelek!«

Tako je spregovoril učitelj z vseučilišča sv. Simplicija, ko sva stala v visoki lopi pravosodne palače. Kreneva na desno stran po širokih stopnicah in dospava na hodnik, v katerem se vrsté vrata pri vratih, prav kakor nekdam na hodnikih samostanskih.

»Tukaj me vse spominja samostana!« rečem spremljevalcu. »Čemu toliko vrat?«

»Pravo si pogodil,« odgovori profesor, »v samostanu sva. Ta oddelek pravosodne palače je izročén očetom iz reda svetega Frančiška, ki pa imajo zavezo, da so nam pridni in pravični sodniki.«

»Kaj?« se začudim, »očetom frančiškanom je izročeno vaše pravosodje?«

»Čemu ne? Pravosodna palača se je morala zgraditi. Z njo se je dosegel dvojen namen: očetje iz reda sv. Frančiška so dobili svoj samostan, ne da bi bili kaj plačali; država pa svoje sodnike, ne da bi kaj plačevala. Zopet vzor, kako se podpirajta posvetno in cerkveno oblastvo!«

»In po kakšnih zakonih sodijo sodniki vaši?«

»Zakonov nimamo nikakih. Nekdam so jih imeli, ali dokazalo se je, da so vsi zakoni sveta izvirali od

hudiča. Sodniki naši opirajo svoje sodbe zgolj na svoje knjige, bodisi na Sveto pismo bodisi na spise blaženega Antona od Kala. Ker obsegajo posebno zadnji spisi samo resnico, so pravične tudi naših sodnikov sodbe.«

»Ne dvomim! Toda kaj je s pritožbami? Je li prepovedan vsakršen priziv do višjega sodnika?«

»Nikakor ne. Zlasti so nam sodniki naši župniki. Kadar župnik noče soditi, ali kadar nisem zadovoljen z njega sodbo, se smem zateči pred sodni dvor očetov frančiškanov, kjer teče vir neskaljene pravice.«

V tem sva prišla do dvorane, kjer so se obravnavale pravde.

»Plačaj liro vstopnine,« me opomni sluga, »v dvorani pa se vedi spodobno, ker je pater predsednik oster!«

Plačam vstopnino fratru, ki je z veliko pušico prežal pred vhodom. Ko sva vstopila, je bila dvorana še prazna, samo tam zgoraj sta sedela pri dolgi hrastovi mizi očeta frančiškana, ki sta vestno prebiralala knjige. Morda sta molila, morda sta se le hlinila. Dvorana je bila podobna velikanski kleti; nikjer ni bilo podobe, ne druge dike na stenah. Potisneva se v kot; profesor pa mi pravi: »Šele dva sodnika sta tukaj. Tretjega in patra predsednika še ni. Zadnji pride pater predsednik.«

»Prav tako je bilo pred 2000 leti,« si mislim, »tudi takrat so prihajali predsedniki zadnji k razpravam.«

»Danes bode malo posla,« spregovori sodnik pri hrastovi mizi. »Ti župniki nam pojedajo vse; kako bomo živeli, ako se nam ne izboljša justica?«

»Da, resnico govoriš!« dostavi tovariš, »že včeraj je podpisal pater predsednik dekret, s katerim se župnikom po deželi ukazuje, da se morajo vzdrževati sodb v pravadah, katerih vrednost znaša nad petdeset lir, in stranke vsekdar nakazovati k našemu sodišču!«

Vstopila sta še dva sodnika in frater pisarč. »Patra predsednika še ni,« se zajezi prvi, »vedno stara pesem! Mi se trudimo, pater predsednik spi; mi se oblačimo v haljo od kozje dlake, pater predsednik v svilnato kuto. Kje je tu pravica, *confratres?*«⁹

»Ničesar bi ne rekel,« dostavi drugi, »ako bi bil mož le kos svoji nalogi! Vse zmede, kar mu pride pod palec, in jaz mislim, da takega nezmožnika še nismo imeli na predsedniškem stolu. Kaj menite, *confratres?*«

»Tako je,« se oglasi tretji, »le nekoliko potrpite, pa boste videli, kako zmlinči današnji slučaj, dasi je jasen kakor modro nebo.«

»Da bi mu premilostljivi nadškof le skoro dal boljšega naslednika! Vsakdo izmed nas bi smel po večji pravici sedati na njega stol. To je senca, nikar predsednik!«

V tem mnenju so se strinjali vsi. Ko pa je takoj potem vstopil pater predsednik, bi jih morali videti,

9 sobratje

kako so planili s sedežev in kako so se priklanjali svilnati halji! Toda leta 4000. je bilo prav tako, kakor leta 2000. po K. r.! Pater predsednik še opaziti ni hotel globokih poklonov, češ, predsedniki so na svetu edino zaradi tega, da se jim drugi klanjajo!

»Pričnimo!« Pater predsednik sede, suhi frater pisar pa hiti na hodnik, da pokliče stranke. Prvi vstopi župnik svetega Jakopa. Vsi sodniki in z njimi pater predsednik vstanejo ter se mu poklonijo.

»Kakšna ti je zahteva, *reverende*?«¹⁰ vpraša predsednik sladko.

»Nocoj mi je nekdo pobil okna. Vem, da mi tega ni storil drug, nego sosed Emilij. Že nekaj časa mi nagaja, kjer more. Škode mi je 50 lir, toda zaradi posebno hudobnega namena naj mi plača 100 lir!«

»Pravična je tvoja zahteva, *reverende*!« se oglasi predsednik, »*scriptor*¹¹, zapiši sodbo, *cum jure executionis*.¹² Emilius plačaj 100 lir. Obravnava je končana!

Dočim se je pisala sodba šentjakobskemu župniku, vprašam svojega strežnika: »Ali se ne zasliši tudi tožena stranka? Naj li Emilij plača, ne da bi se mogel braniti?«

»Si li slep,« odgovori mi, »ali ne vidiš, da je tožnik mašnik, ki ne more govoriti drugega, nego resnico? Pri nas, v tej vzorni papeževi provinci, sme zahtevati

10 častiti

11 pisar

12 z izvršilno pravico

vsak mašnik, da se mu takoj izroči sodba s pravico do izvršbe, ne da bi se toženec klical pred sodišče. Ali si že čul kdaj, da bi mašnik božji hodil po stezah krivice?«

»Nikoli ne!«

»Zato vidiš, da so naše naredbe v tem oziru premodre! To je najhitrejša justica – proti sodbi ni dovoljena nobena pritožba – kar si je le misliti moremo. Ni li res tako?«

»Res! Čujva, o čem razpravljajo sedaj.«

V dvorano je v tem stopil človeček suhe rasti; lakota in edinščina mu je gledala pri sleherni gubi z bledega obraza. Z njim je vstopil trebušast mož; polna skleda se mu je odsevala s tolstega in zalitega obraza. Oba obstaneta pred sodiščem.

»Kdo toži?« vpraša predsednik.

»Jaz,« odgovori suhi možiček.

»Koliko stroškov si založil?«

»Dve liri! Vse, kar sem imel!«

»Dve liri!« zagodrnja pater predsednik. »Hek! Dve liri! Hek! Ako nimaš več, čemu se pravdaš? Vidi se mi že, da si slepar! Vendar bodisi, razpravljajmo *in forma pauperum!*¹³ Kako ti je ime in kaj si?«

»Hieronim Corvus! Vodo in stare cunje prodajam po mestu!«

13 dobesedno: (v obliki) za reveže, tj. oproščeno stroškov

»Nezaslišano!« zakliče predsednik, »kakšni ljudje se dandanes že pravdajo! Odstopi! In ti, toženec, koliko stroškov si založil?«

»Petnajst lir! Čast bodi Bogu in Materi božji! In še ni šla zadnja iz hiše!«

»Frater *scriptor*,« ukaže predsednik, »prinesi stol zatožencu, da sede! Kako ti je ime?«

»Deodatus Bos! Pomočnik sem florijanskemu cerkovniku, ki ga mi Bog ohrani še mnogo let!«

»Sedi, Deodate! Ti, Corve, pa nam razloži, čemu tožiš takega moža? Toda kratko, ker nismo tukaj, da bi poslušali prazne besede. Hitro torej!«

»Vodo prodajam,« prične tožitelj, »in stare cunje kupujem. Vse moje imetje je konjiček, ki mi nosi vodo. Če mi pogine, tedaj sem berač. In sedaj sem kupil na dan svetega Lavrencija od tega človeka konjička in mu pošteno plačal kupnino. Bilo je 150 lir. Vse moje imetje! Bog se me usmili! Pogojeno je bilo, da je konjiček zdrav in brez hibe. Ali slep je na oboje oči in zatoženec ga noče vzeti, kar bi bilo pošteno in pravično! To je moja tožba, poštena in pravična je! Pomagajte mi, patri sodniki!«

»Kaj odgovarjaš, Deodate?«

»Tožba ni pravična. Zmenila sva se, naj tožitelj konja ogleda, in da mu nisem porok za hibe, ki jih lahko opazi sam. »Oglej si konja,« sem mu dejal dvakrat in trikrat, »oglej si konja, konj ne more ogledati tebe!« In res ga ni mogel, ker je bil slep. Govoril sem resnico

in zato menim, da je župnik-sodnik pravično sodil, ko je zavrnil tožitelja.«

»Je li res tako? Ali je res govoril, da si oglej konja, ker te konj ne more ogledati?«

»Tako je bilo!« zaihti tožnik, »ali to so bile le zvi-jačne besede, nič drugega!«

»Odstopita!« zarenči predsednik. Vsi gremo iz dvorane. Po jako kratkem posvetovanju nas pokliče predsednik znova pred svoj sodni stol.

»Začujta sodbo! Hek! Hek! V imenu premilostljivega nadškofa, očeta našega Martina! Pritožba – hek – Hieronima Corvusa je neupravičena – hek – in nedopustna, zato se zavrže. In to vse iz razlogov – hek – prvega sodnika in na podlagi Svetega pisma – hek – ki ne dopušča, da bi kdo trpel škodo, ako je govoril resnico! Hek! razprava je dognana!«

Hieronimus Corvus ječi kakor zajec, če ga pes ujame. Deodatus Bos pa vsakemu sodniku poljubi roko in patru predsedniku celo obe. Potem gre žarečega lica iz dvorane, dočim se Hieronim solznih oči opoteka za njim.

»Spominja me to postopanje nekoliko sodišč leta 2000.,« sem govoril sam v sebi, in čudo ni, da sem se dolgočasil na civilnem oddelku. Izrazil sem željo strežniku, naj bi odrinila na kazenski oddelek. Zapustiva torej patra predsednika in njega sodnike ter kreneva po stopnicah v lopo in potem po drugih stopnicah v prostore, kjer je sukala pravica krvavi svoj meč. Pri

tem morava prekoračiti neko temno in zatohlo sobano. Ko se je moje oko privadilo somraka, so se mi kazali tukaj zgodovinski znanci. Od »železne device« do »španskega čevlja« sem opazil vse slavnoznane člane nekdanje torture v novih in izpopolnjenih oblikah!

»Čemu rabi to orodje?« vprašam profesorja z vseučilišča sv. Simplicija.

»To je naša tortura,« odgovori zavestno, »in nanjo smo posebno ponosni!«

»Pri kakih zlodejnikih jo rabite?«

»Pri tistih, ki izvršujejo hudodelstva v duhu in mislih. Takim se zločinstvo dokaže prav težko!«

»Ali se s torturo posreči dokaz?«

»Vselej brez izjeme. Vidiš tedaj, da torture ni moči pogrešati v dobro urejeni državi. Ali ni res tako?«

»Tako je, kakor si govoril!«

Potem vprašam: »Sedaj mi še povej, ali so očetje frančiškani tudi sodniki na kazenskem oddelku, in če ne, kdo sodi ondi?«

»Očetje frančiškani imajo s civilnim oddelkom obilo posla in tudi toliko dohodkov, da lahko izhajajo. Sedaj gradé že dvajseto cerkev svojo. Zato je nadškof Jacobus kazenski oddelek izročil svojim kanonikom, ker so itak slabo plačani in imajo le pičle dohodke.«

»Čital sem, da imajo po nekaterih državah državne pravdnike, ki s svojimi obtožbami preganjajo zločince. Kako je v vas?«

»V nas je državno pravdnništvo prepuščeno očetom jezuitom proti temu, da jim kanoniki odstopajo nekaj dohodkov, ki jim jih prinaša kriminalna justica. Toda v tem oziru so večni prepiri, ker očetje jezuitje neprestano stokajo, da dobivajo premalo in da se jim državno pravdnništvo ne izplačuje. Ali sedaj hitiva! Zvedel sem, da se ravnokar prične druga razprava v stvareh kaplana Primoža. Zanimiva bode, ker se kaplanu očita dolga vrsta hudodelstev, zlasti veleizdaja in krivoverstvo!«

Po hodniku, kamor sva dospela, so se gnetli fratri redarji, čuvajoči red. Ker se je danes sodil kaplan, je prišlo mnogo občinstva. Pri vhodu je tudi tukaj prežal nekakšen cerkovnik z veliko pušico v roki. Plačati se je moralo pet lir vstopnine, kar je odgnalo nekaj radovednežev, ki so tudi hoteli poslušati. Dvorana, kjer se je sodilo, je bila večja od one na civilnem oddelku. Stene so bile prevlečene krvavordeče, kar je spominjalo tega, da se v teh prostorih vrši krvavo pravosodje. Sodniki so sodili pri dolgi hrastovi mizi, pognjeni z rdečim prtom. Takisto so bili stoli rdeče prevlečeni in sodniki sami so nosili rdeče talarje; vse je bilo krvavordeče, sam pater državni pravdnik je nosil črno haljo in sedel na črnem stolu, enak črnemu vranu.

Razprava se je pričela prav tedaj, ko sem vstopil. Sodilo je sedem kanonikov sv. Nikolaja; sodišču je načeloval prošt Ambrož, zapisnikar pa je bil stari naš znanec, nadvikarij Gregorij. Zatožne klopi ni bilo: tiste dni so morali zatoženci stati pred krvavim sodiščem

in s težko verigo so jih na nogi priklepali k velikemu železnemu obroču, ki je bil v ta namen zabit v tla pred sodno mizo.

Danes je nosil težko verigo kaplan Primož, in če se je nekoliko prestopil, se je vlekla za njim kakor črna kača. Bil je še cvetoč mladenič. Težko breme ob nogi ga ni trlo preobilo. Kakor vitka jelka je stal pred svojimi sodniki in niti za trenutek se mu niso na krasnem obrazu kazala znamenja strahu ali groze, s katero je združen kraj, kamor so ga pritirali.

»Sedaj se prične v imenu našega gospoda in nadškofa razprava proti tebi, kaplan Primož!«

Tako zanoslja prošt Ambrož in še vpraša: »Ali so stroški založeni?«

»Dvesto in petdeset lir se je vložilo v kapiteljsko blagajnico!« odgovori nadvikarij.

»Kdo jih je založil?«

»Prodali smo mu kravo in voziček in vse, kar je imel v kaplaniji svoji.«

»Dobro, dobro!« noslja prošt. »Torej je vse v najboljšem redu!«

Tukaj mu seže v besedo zastopnik državnega pravdnništva. Kakor suh pajek se razvije s črnega stola in zakliče porogljivo:

»Dvesto in petdeset lir! In naš red je dobil za to obširno in težavno stvar samo trideset lir, dasi mu gre po dekretu nadškofa Jakopa šestdeset lir! Kdo ima v žepu ostalih trideset lir?«

Nato se tudi predsednik prošt Ambrož razkorači: »Pater državni pravdnik,« mu odgovori pikro, »razpravo vodim jaz, prošt Ambrož. Brez mojega dovoljenja ne sme nihče govoriti, in tudi ti ne, pater državni pravdnik. Ker si pa govoril in nisi prosil dovoljenja, te kaznujem z globo tridesetih lir, o katerih trdiš, da jih mora še dobiti tvoj red. S tem je vse urejeno. Nadvikarij zapiši, kar sem govoril!«

Od srda kipeč vzklikne jezuit-državni pravdnik: »Nadvikarij, piši tudi, da se državno pravdništvo pritožuje!«

»Dobro, dobro!« reče prošt, »le piši, Gregorij, dasi menim, da je taka pritožba nedopustna. No, o tem bode sodišče ukrepalo pozneje!« –

»Kaplan Primož,« se obrne nato k zatožencu, »ti veš, zakaj si tožen?«

»Vem,« odgovori le-ta z zvenečim glasom. »Očita se mi, da sem v srenji svoji oznanjal besedo božjo v narodnem jeziku in ne v tujem jeziku latinskem.«

»Jezik, ki ga govori cerkev, nam ni tuj,« spregovori državni pravdnik ostro, »ne sme nam biti tuj.«

»Ali poznaš izgovor,« vpraša predsednik, »s katerim opravičiš početje svoje? To ti je znano, da je slavni nadškof Jacobus tisti stari gorjanski jezik obložil s prekletstvom in ga posebno strogo prepovedal služabnikom božjim?«

»Znano mi je,« odgovori zatoženec srčno, »toda dotični dekreti nadškofa Jakopa so krivični in meni neveljavni!«

Ta odgovor zbudi veliko iznenadenje in strmenje tako v občinstvu, kakor pri sodnikih.

»Pater Primož,« se zatogoti proš, »pokori si jezik! Vse to te utegne spraviti na grmado!«

Zopet se oglasi pater državni pravdnik: »Besede toženčeve so nespoštljiva kritika nadškofovih dejanj, kar utemeljuje hudodelstvo veleizdaje. Tudi na ta slučaj razširjam obtožbo svojo!«

Kakor vidite, bil je to državni pravdnik po volji božji, prav kakor bi se bil izvežbal v poslih svojih že leta 2000. po Kr. r.

»Kaj še navajaš v svoje opravičilo?« vpraša predsednik zatoženca.

»Sklicujem se na svetnike. Sveto vero sta nam prinesla v te kraje sveta brata Ciril in Metod. Nista je oznanjala v jeziku latinskem, nego v jeziku narodnem. Ako sta mi v zgled brata svetnika, Ciril in Metod, ne vem, kako me tožite?«

Sodišče je po tem odgovoru nekako zmedeno. Državni pravdnik pa se oglasi porogljivo: »Brata svetnika! Pater Primož, tvoje teološko znanje stoji na slabih nogah. Saj ni čudo! Ako bi bilo drugače, ne bi bil zagazil na mesto, kjer te gledam danes krvavečega srca! Brata svetnika,« – zdajci povzdigne glas, da kar grmi po vsej dvorani – »brata svetnika! Ali ti je neznan

petdeseti dekret nadškofa Jakopa? Kaj ti govori ta znameniti dekret? *Da je svetništvo vzeto bratoma Cirilu in Metodu za to provincijo*, in to spričo skrivnega razodenja, ki ga je bil deležen nadškof Jacobus!«

Ponosno séde pater državni pravdnik. Sodniki-kanoniki mu hvaležno pritrjajo in majó s tolstimi obrazi, da je videti miza sodniška kakor pomladanska njiva, kjer giblje sapica cvetočemu maku rdeče glavice. Tudi prošt-predsednik si oddahne. Bilo je toliko dekretov nadškofa Jakopa, da mu je le-ta o bratih Cirilu in Metodu izginil iz spomina!

»Brata Ciril in Metod,« spregovori prošt, »nista več svetnika v nas in slabo izpričevalo si daješ, pater Primož, da si v tem nevednik, četudi si bil mašnik božji! Ta izgovor te torej ne opravičuje.«

»Pred vami,« odgovori kaplan Primož ponosno, »pred vami morda ne, pač pa pred mojo vestjo in pred mojim Bogom, ki je postavil mašnike zaradi svojega ljudstva in ne ljudstva zaradi mašnikov svojih. To je moj dekret, *reverendissimi*¹⁴!«

Kakor osa se zatogoti pater jezuit na črnem svojem stolu: »V teh besedah je obseženo znova zločinstvo veleizdaje in obsežen je v njih tudi prvi ali naglavni greh proti predpisom blaženega Antona od Kala, ki zapovedujejo, da mora rimski katolik vselej in pri vsaki priliki verovati, da je ustvarjeno ljudstvo zaradi mašnikov

14 prečastiti

in ne mašniki zaradi ljudstva. Zato predlagam spricho tolike trdovratnosti, naj se bivši kaplan Primož takoj po obsodbi izroči torturi in naj se dene za dve uri v španski čevlji. Ali ni prav tako, očetje sodniki?«

Makovo cvetje okrog sodniške mize se zopet zmaje in vsi sodniki pritrjujejo predlogu patra državnega pravnika.

»O tem pravičnem predlogu,« noslja proš Ambrož, »bode ukrepalo sodišče ob svojem času. Sedaj prestopimo k drugi točki. Zatoženec Primož, ali ti je znano, česa si zatožen nadalje?«

Zatoženec se nekoliko zamisli, potem odgovori: »Ničesar mi ne očita vest.«

»Haha!« se krohota državni pravdnik in z njim se smeje vse rdeče sodišče. »Veleučeni in prevzvišeni proš predsednik, obnovi mu spomin in poostri mu vest! Za Boga, in taki ljudje so mašniki v današnjih dobah!«

Morda bi se pater državni pravdnik še bolj razžaril v tistem hipu, toda prav sedaj se na stežaj odpró visoka vrata v rdeči steni, katerih dosihdob niti opazil nisem. Strežniki prinesó zlato pretkan prestol in ga postavijo na vzvišeni prostor za sodno mizo.

»Nadškof Martinus prihaja!« zajeca profesor z vseučilišča sv. Simplicija in pade na kolena. Že kleči vse in tudi jaz se sklonim v prah; samo zatoženi kaplan Primož stoji kakor smreka na svojem mestu in noče upogniti kolena, obteženega z verigo. Jezuit državni pravdnik, zvijajoč se v prahu, sikne nato:

»Tudi ta slučaj veleizdaje pridenemo zatožbi svoji!«

Skozi visoka vrata vstopi sedaj nadškof Martinus, zavit v vijoličasto obleko. Hodil je ob palici, ker je bil v visokih letih. Na pragu obstane in dvigne oko proti nebu, prav kakor bi iskreno molil. Potem leze k svojemu prestolu in s pomočjo strežnikov stežka sede na mehko blazino.

»Vstanite!« spregovori zaspano, »in pričnite tam, kjer ste prestali! Ta slučaj je tožen, ta slučaj kriči v nebo! Spanje mi jemlje v poznih nočeh, da imam takšne mašnike v provinci svoji!«

V tem se je visoko sodišče dvignilo s tlaka in znova zasedlo rdeče stole svoje. Tudi državni pravdnik je kakor pajek splezal na črni svoj stol.

»Evo nam človeka,« govori stari prelat počasi in tiho, »od katerega je prišlo pohujšanje! Mlinski kamen naj se mu obesi na vrat in potopi naj se v globočino morja! Kaj predlagaš, državni pravdnik?«

»Do sedaj, *celsissime*,«¹⁵ odgovori pater jezuit vdano, »hotel sem predlagati pregnanstvo v Saharo in dvourno torturo. Toda slučaj se poostruje od trenutka do trenutka, in neprestano prosim svetega Duha, da bi mi odkril pravi pot!«

»Pregnanstvo v Saharo,« se oglasi nadškof, in sliši se iz njega trdega glasu, da je malone nejevoljen,

15 prevzvišeni

»pregnanstvo v Saharo! To bi bil nekakšen srednji pot, pater, ali veruj mi, srednja steza je najslabša steza! Prošt, nadaljui!«

Prošt Ambrož segne po zavitku, ležečem na mizi pred njim.

»Tebi, pater Primož, vest ne očita ničesar?«

Tukaj se oglasi stari nadškof: »Prošt Ambrož, ti ga imenuješ patra? Vzdevaš mu torej pridevek, ki je častna svojina neomadeževanim pravim mašnikom? Pater Gregorij, koliko stroškov pripade proštu predsedniku?«

Proštu Ambrožu obledi rdeče lice, zakaj njega duša že čuti bližnjo nevihto.

»Petdeset lir, *celsissime!*« odgovori nadvikarij.

»Zapiši, nadvikarij, da se odda teh petdeset lir moji blagajnici! Ti pa, prošt Ambrož, pazi, da mi prihodnjič spretneje vodiš kazenske sodbe. Prošt, nadaljui!«

Prošt Ambrož se sam v sebi roti na starega nadškofa, ki mu je pred nosom požel plod naporne razprave in mu vzdeva priimke, zaradi katerih bi se moral stokrat posaditi na zatožno klop. Ves ta vihar pa se ne kaže na zunaj; predsednik Ambrož je miren in ponižen ter hvaležno vdan sprejme sodbo višjega pastirja. Nadškof Martinus, saj se je vedelo, je bil precej skop in je rad spravljaj zveneči denar v svoje predale. Zaradi njega je zahajal k razpravam, in ako se mu sodnik ni vedel po volji, mu je vzel plačo in jo prisodil samemu sebi. Tako se je pripetilo tisti dan tudi ubogemu proštu Ambrožu.

»Tebi, zatoženi Primož, ne očita vest ničesar?«
ponovi predsednik svoje vprašanje.

»Ničesar!«

Nato vzame prošt že omenjeni zavitek in razvije staro in raztrgano knjižico. Bog zna, kdaj se je tiskala in kako da je niso dosihdob zmleli krutih časov ostri zobovi!

»Kakšna knjižica je to?« vpraša predsednik jezno.

»To so poezije Franceta Prešerna!« odgovori zatoženec mirno.

»In kje smo iztahnili te poezije?« zagrmí jezuit državni pravdnik. »Niso li tičale v predalu tvoje mize, ko smo ti preiskali kaplanijo? Govori, zatoženec!«

»Ne tajim!«

»Kako je zašla bogokletna ta knjiga v tvoje stanovanje?« vpraša prošt Ambrož temno.

Mirno odgovori zatoženec: »Za drag denar sem jo kupil. In božja Porodnica mi je priča, da sem jo čital v bridkih svojih urah, bodisi podnevi bodisi v trdih nočeh. Ali obhaja me strah, da je morda to zadnji Prešeren, ki ga je še dobiti na slovenskih naših tleh. In vi ga sežgete, vi krvoloki!«

Debele solze se utrinjajo kaplanu Primožu po uvelim licu. Ihte dostavi: »Ni mi do življenja, vendar da položite na grmado dela moža, ki je bil toliko boljši od vas, to mi greni smrtne trenutke!«

»Vsi ste čuli,« se dvigne zastopnik obtožbe, »kako govori zatoženec. Odkrito priznava pregrešno svoje

početje in niti ne taji, da je na srcu nosil bogokletno knjigo. Zapovedi blaženega Antona predpisujejo smrt temu zločinstvu. Tako bodi v imenu pravičnega Boga in našega presvetlega nadškofa Martina.«

»Smrt, res, pravo si pogodil!« se oglasi nadškof Martinus. »Kdor se je plevel med ovčice Gospodove, tega poberi smrt! Sodbe ne potrebujem nikake. Na podlagi moči, dane mi po Gospodu, sodim in razsodim, naj se bivši kaplan Primož v svarilo hudobnikom in v tolažilo dobrim vernikom sežge, kakor kos lesa na grmadi sredi polja emonskega! Obenem ukazujem, da se pregrešna knjiga – in prosimo Boga, da bi bila zadnja! – sežge in da se nje pepel raztrese na vse štiri strani sveta! Tako bodi po božji in moji volji! Obsojenca odpeljite!«

Zdajci prihité fratri biriči in z velikim ključem odklenejo verigo, s katero je bil kaplan Primož prikovan na tla. Potem mu okujejo roke še v veliko težje verige, da resnično omaguje, ko ga tirajo v ječo. Prestopivši prag smrtonosne dvorane, objema še z zadnjimi pogledi skromno knjižico, v kateri si ti, France Prešeren, pred več nego 2000 leti združil vse žarke svoje po Bogu oblagodarjene duše!

Ko se zapró vrata za obsojencem, zadnjim zavednim Slovincem, se dvigne nadškof Martinus s sedeža in udari s palico, na katero se je navadno opiral, po deskah, da zamolklo zazveni po vsej dvorani. Hipoma priskočijo strežniki in kanoniki, drug postrežnejši od

drugega. Toda strast mu je toliko napela vse žile po osušenem telesu, da brez strežniške pripomoči pri-
leze do mize, kjer ležé poezije Franceta Prešerna. S
tresočo roko pograbi stari nadškof staro knjigo, ki se
je z umazano in raztrgano zunanostjo svojo čudila
bržkone sama najbolj, kako je zašla v to belo roko in
blizu iskrecih dragih kamenov na prelatovih prstih.

»*Anathema sit!*« (naj bo torej ta del besedila ležeče
postavljen, za njim pa oznaka za sprotno opombo, v
kateri je na dnu strani prevod: Izobčena bodi! spre-
govori nadškof in migne fratrom biričem. Ti so tega
namiga že pričakovali in bliskoma uderó iz dvorane
po orodje, nalašč pripravljeno za take prilike. Skoro
prinesó majhno ognjišče, na katerem plapola plamen,
že prej zanečen. To ognjišče postavijo pred škofa: vse
občinstvo, vsi kanoniki z biriči in državnim pravdni-
kom, vse poklekne in moli Boga, da je dodelil papeževi
provinciji čast in slavo in da je zopet pokončal knjigo,
tako škodljivo in hudobno! Svojeročno vrže nato nad-
škof Martinus knjigo na žareče oglje, da se zvijajoč
skoro izgubi v rdečih plamenih. In ko ni belega ostanka
o njej, razprostre sivi prelat roke proti stropu in zapoje
zmagonosno:

»*Te Deum laudamus!*«¹⁶

16 Slavimo Te, Gospod!

Tako so blagoslovljenega leta 4000. po rojstvu
našega Odrešenika slovesno in veličastno sežgali zad-
njo knjižico poezij

Franceta Prešerna!

IX.

Čudo se je zgodilo! Nadškof Martinus sam je hotel govoriti z mano in zato me je pozval v svojo palačo, obloženo z zlatom. Kaj enakega se ni do tistega dne pripetilo še nikdar. Učenjaki so brskali po arhivih in prečitali na tisoče starih listin, toda nikjer niso mogli zaslediti, da bi bil nadškof emonski kdaj sprejel tujca, ki je bil vsekdar neljub gost v belem mestu!

Meni pa se je zgodilo takole: Po obsodbi kaplana Primoža sem se hotel še nekoliko ogledati po mestu.

»Kam sedaj?« vprašam učitelja-strežnika, ko pred justično palačo odvezuje konja s stene.

»Morda v taverno našega presvetlega nadškofa, da si okrepčava telo. Moje meso že peša, in povem ti, da danes še nisem zaužil ničesar.«

»V taverno nadškofovo!«

»Da, edina je v mestu, ker so si svetli nadškofje naši vedno pridržali pravico do dohodkov, ki jih daje edina dopuščena gostilna starodavne naše Emone!«

»Dobro! To gostilno si oglejva! Spotoma pogledava nekoliko na vseučilišče, morda na medicinski oddelek! Rad bi vedel, kakšne zdravnike imate v tej razsvetljeni dobi?«

»Zdravnike! Čital sem o njih v starih knjigah. Toda že dolgo jih ni in dandanes ve malokdo, kaj so bili nekdanji zdravniki.«

»Kdo pa vas ozdravlja, kadar boleate, in kdo vam pripravlja hitrejšo smrt, kadar je bolezen prehuda?«

»Videti je, da prihajaš iz barbarske Sibirije. Čemu bi bili zdravniki? Kdo je vse ustvaril? – Bog. Kdo vzdržuje vse? – Bog. Kdo zapoveduje: ti živi, ti bodi pokončan? – Bog. Bog vse dela, in kar hoče, to se zgodi, in kar se zgodi, to je po volji Njegovi!«

V mojih sibirskih možganih se je pričelo daniti. Odgovorim mu: »Tvojim besedam se ne da ugovarjati, ker obsegajo zgolj resnico.«

»Vidiš torej, če izhaja vse od Boga, tedaj te vprašam, od kod izhajajo bolezni naše? Od Boga! Če pa imajo ta izvir, ali smeš dvomiti, da je naš Gospod Bog sam, ki hoče imeti bolezni? Kdor bi jih odpravljal, bi se upiral volji božji in zdravniki niso bili drugega, nego uporniki proti jasno izraženi volji božji. To ti je vendar umevno?«

»Popolnoma. Bog torej pošilja bolezni, in če Mu je taka volja, jih jemlje zopet. Ako bi se zdravniki vtikali vanje, bi bili strežniki Belcebubovi, ker bi motili pota božje volje?«

»Tako je, kakor si govoril! Hudičevi služabniki so bili zdravniki in v naši starodavni Emoni so leta 2930. na trgu pred škofijsko cerkvijo poslednjega z volji raztrgali na štiri kose! Od tedaj se ni upal nikdo

več lotiti zdravniškega posla in od tistih časov so nam edini zdravniki Bog in Njega svetniki, ki nam pošiljajo bolezni in jih tudi ozdravljajo, če je tako določeno v brezkončnih sklepih božjih!«

»Medicinske fakultete torej nimate?«

»Hvala Bogu, da ne!«

»Tedaj v taverno nadškofa Martina!«

Sončni žar notranje sreče se je razširil profesorju po vsem obrazu. V duhu je že sedel za mizo v škofijski gostilni, in točaji nadškofa ljubljanskega so postavljali predenj sklede, iz katerih se je prijetno kadilo in še prijetneje dišalo. Usoda mu ni dodelila te sreče. Ravno ko sva hotela odriniti, obsula nas je hipoma precejšnja straža. Načeloval ji je sam cerkovnik svetega Nikolaja, ki je bil obenem tudi nekakšen *praefectus praetorio*¹⁷ škofijske palače. Naznanil mi je, da je nadškof ukazal, naj me tirajo predenj.

»Deležen bodeš torej sreče,« nadaljuje cerkovnik, »da bodeš gledal nadškofu in vladarju našemu v obličje. Po predpisih blaženega Antona od Kala stane ta sreča sto lir. Plačaj!«

Plačam. Nato mi zavežejo oči in me tirajo v sveto palačo po skrivnih hodnikih, držečih iz justičnega poslopja v nadškofijski dvorec.

Ko mi odvežejo oči, stojim v bleščeči dvorani. Nadškof Martinus sedi na prestolu in obdaja ga deset

¹⁷ poveljnik telesne straže

proštov in štiristo kanonikov. V svojem ornatu je bil in pastirsko svojo palico je držal v roki. Z levico migne proštu Ambrožu; le-ta stopi predme in hohnja dolgo vrsto latinskih besed. Bal sem se že, da zadremlje nadškof Martinus in vseh štiristo kanonikov okrog njega. Pozneje se mi je povedalo, da je prošt Ambrož izganjal hudiča iz mene. Bil sem tujec in zato se je moralo ravnati oprezno, da bi *„sacrum palatium“*¹⁸ ne padel satanu v oblast, če bi se bil hotel slučajno z mojim mesom v moji osebi pritihotapiti na to sveto mesto!

Ko je dokončan naskok prošta Ambroža, spregovori nadškof: »Poklicali smo te pred prestol svoj. V imenu Boga, pristopi in odgovarjaj nam po vesti in pravici!«

Stopim bliže. »Mlad si še in cvetočega lica. Hercle! Kje so časi, ko smo tudi mi cveteli v mladosti! Starost je zima, ledena zima! Čemu smo te poklicali? Mnogo je skrbi in tarejo nas, ko čuvamo neprestano, trenutek za trenutkom, to provincijo, dano nam po Bogu. Poslušaj in odpri dušo besedi naši!«

»Duša moja je kakor njiva in zrno modre besede se zasej vanjo!«

»Torej poslušaj! Obilo smo užili blagoslovov božjih na Zemlji. Polje nam je obrodilo, ljudstvo naše nam je izkazovalo neprestano pokorščino in vojske naše so premagale vsakega sovražnika. Sreča naša je cvetela

18 sveta palača, dvor

kakor roža spomladi in včasih so se nam dvigali upi tako visoko, da se nam ni zdel nedosežen biserni prestol v starodavnem Timbuktu! Tako je bilo. Toda sedaj nas je objela starost in morda se nam danes, morda se nam jutri zapró življenja vrata. *Fiat! Fiat!*¹⁹ Življenje ni vredno mnogo in prekratko je tudi.«

»Čemu smo te poklicali? Ozri se! Obdaja naš prestol deset proštov in štiristo kanonikov; vendar je še drugih deset proštov in drugih štiristo kanonikov, ki smo jih pregnali izpred obličja svojega. In to nam teži dušo in ne hoteli bi stopiti iz življenja, preden nismo poravnali pereče te stvari.«

Deset proštov in štiristo kanonikov je bilo pri teh besedah nadškofa Martina jako nemirnih. Šepetali so in kazali, da jih tare skrb. Nadškof pa je nadaljeval:

»Pregnali smo jih izpred obličja svojega in sedaj nam razriva dušo nemir, je li bilo to delo naše Gospodu po volji, ali ne. Strankarstvo nam divja po državi, mladi in stari se boré neprestano. Prvi posnemajo zgled blaženega Antona od Kala; drugi se sklicujejo na ljubezen, češ, da je le-ta prva zapoved božjim mašnikom. Kje je resnica? Kolikokrat smo vstajali z ležišča svojega opolnoči in prosili Boga, naj nam pošlje svojo zvezdo, da se razsvetli temna steza naša. Ali molitve niso segale do Gospoda in prej in potem nas je obkrožala tema in prej in potlej so nas glodale dvomi. Odprli smo srce skrajni

19 Bodi! ali Naj bo!

stranki, in sedaj ne vemo, nismo li pregnali pravičnikov, ki njih dela prijajo Gospodu neba. In sedaj ne znamo, ali ne nosimo na srcu svojem pisanega gada, ki grozi vsak hip izliti smrtni strup svojega zoba v zdravo naše meso?«

Deset proštov in štiristo kanonikov je kar obledelo pri teh besedah nadškofa svojega. Vsi so se šteli v vrstah stranke »mladih« in vsi so se tresli za mogočni svoj vpliv, iz katerega so jim izviral mogočni dohodki.

Ali nadškof Martinus nadaljuje: »Čuj in poslušaj! Tudi v tej noči nam spanje ni hotelo okrepiti udov. Vstali smo in zdihovali pred svetim razpelom, naj nam Gospod razkropi z žarkom svoje milosti temo in nejasnost. Skrivnostna tolažba se je vlila v trpeče naše srce in, ko smo legli na trdo svojo posteljo, nas je objelo takoj sladko in rahlo spanje. In nebeška svetloba nas je oblila, da smo ugledali vse svetove, kolikor jih je razsejanih med Zemljo in med gorečim prestolom, kjer kraljuje naš Oče nebeški. Po vseh teh svetovih pa je prihajal angel Gospodov in ob roki je vodil človeka. V dalji je bil velikan, v bližini pa se je skrčil v osebo, ki je svojska nam pozemeljskim sinovom. In pred nami je obstal angel Gospodov ter spregovoril: »Privedem ti tujca, nadškof Martin, le-ta ti prežene vse dvome! Njega poslušaj!« Že je spregovoril in že je ugasnila nebeška luč in svetovi so razpadli v večno temo!«

»Čudo! Čudo!« hité kanoniki. In deset proštov dostavi: »Naš nadškof je svetnik! Bog se mu razodeva! *Hosana!*«²⁰

»Tiho!« zapove nadškof ostro. »Končali še nismo govora svojega. In sedaj vprašam tebe, ali si ti tujec, ki smo ga gledali v srečnih sanjah ob roki božjega angela?«

Azrael, to je tvoje delo! Zatorej odgovorim srčno:

»Sem!«

»Ali ti je znan pomoček, da se razkropé moji dvomi pred resnico, kakor se razkropé deževni oblaki pred sončnimi žarki?«

»Znan mi je!«

»Razodeni ga in ne prikrivaj ga žejni duši naši!«

»Ne morem, ne smem!«

»Kako to? Za Boga, kako to?«

»Zapovedano mi je, razodeti ti resnico od obličja do obličja. Tuje uho ne sme čuti mojih besed!«

Takoj spregovori nadškof Martinus: »Ves dvor odstopi! Komur je ljubo življenje, odstopi! Na najkrutejšo jezo našo, odstopi!«

Zaječalo je deset proštov in štiristo kanonikov. In strupeni pogledi so se bliskali po meni, ko je njih zbor zapuščal svetlo dvorano. Dolgo dolgo sva se razgovarjala z nadškofom, vendar tuje uho ni čulo, kar sva govorila. Končno se mi je odkazalo bogato stanovanje

²⁰ Radujmo se!

v škofijskem dvorcu, in moj strežnik, profesor z vseučilišča svetega Simplicija, se je smel utaboriti v škofijski kuhinji, kjer je pomival sklede in krožnike, kjer se mu je pa tudi godilo tako dobro, kakor še nikdar v življenju.

Tisto popoldne so zagrmeli topovi z mestnega ozidja in z nešteti zvonikov so zapeli nebrojni zvonovi. Po ulicah so begali tekači, kurirji in trobentači, nabijali na stene in razglašali nastopni

Dekret nadškofa Martina.

Mi, Martinus, po apostolskega sedeža in po milosti božji nadškof te provincije, ukazujemo in hočemo, da bodi tako!

Pozdrav in blagoslov vsem mašnikom, cerkovnikom in drugim! Prijalo je Bogu, da se je nas usmilil in našo dušo potegnil iz teme. Človeku ni dobro biti samemu, in spričo skrivnega razodenja božjega smo spoznali, naj se tudi mašnikom, če sami želé takó, ne krati pravica, da bi bili deležni dobrot, ki izvirajo človeštvu iz tega, da je Gospod neba in zemlje Adamu dal tovarišico, rožnato Evo. Mi, višji vaš pastir in kralj, nočemo se podvreči temu dekretu. Vsakdo izmed vas, bratje, izprašaj si vest, in če mu ni živeti, kakor je živel sv. apostol Pavel, mu dovoljujemo, da si izbere družico, dasi je iz rodu Benjaminovega!

Tako je ukazano! Tako je zapisano! Jutri, v dan blaženega Antona od Kala, se zglesi vsakdo pred našim obličjem, da mu dodelimo posebno privolitev in ga odvežemo pregrehe in zlobe!

Tudi to je ukazano!

Dano v imeni blaženega Antona od Kala, po njega smrti leta 1992.

Martinus, archiepiscopus et rex.²¹

* * *

Napočil je drugi dan. Nadškof Martinus je zopet sedel na svojem prestolu v bleščeči dvorani. Danes ni bilo niti proštov niti kanonikov. Sam je bil na zlatem stolu in tam v kotu pri mizi je tičal nadvikarij Gregorij, da bi zapisal vse, kar bi se pripetilo pri današnjem sprejemu. Tudi meni se je dovolilo, da sem bil deležen tega sprejema. Pri oknu sem stal in zrl na škofijske vrtove, kjer se je izlivalo sončnih žarkov zlato po cvetočih gredah in zelenih tratinah in kjer se je tedaj zopet sprehajala zorna kneginja Marija, krasna in mila, kakor dan mlade pomladi. Toda moral sem ostati tukaj in gledati uveli in dolgočasni obraz nadškofa Martina, ko je dremal na prestolu svojem.

»Morda vendar nikogar ne bode!« vzdihne nadškof na svojem prestolu. »Torej sem jim delal krivico, hudo krivico. Pravični so, in prišteval sem jih grešnikom!«

Tedaj takisto nadvikarij Gregorij pri svoji mizi vzdihne prav globoko. Močni ta vzdih zaveje tudi nadškofu okrog ušes. Mehko povpraša:

²¹ nadškof in kralj

»Kaj ti vznemirja dušo, služabnik Gregorij? Mlad si, in življenja cvetna steza se ti odkriva! Kakšna ti je sodba o našem dekretu; ali ga odobruješ v srcu svojem?«

»Svetlost Vaša!« zaihti vročekrvni Gregorij, »cvet modrosti je ta dekret in še pozni rodovi bodo občudovaje pisali o njem!«

»So li resne besede, ki so ti sedaj prekoračile mejo belih zob?«

»Resne, svetlost, resne!«

Nadškof Martinus obrne obraz proti stropu. Da ga ni preobladala strast, bi zapaziti moral nadvikarij Gregorij, kako so se podaljšale poteze na svetlem obrazu. Toda opazil ni ničesar. Srčno je nadaljeval: »Dobrotni ogovor, s katerim me je osrečila Vaša svetlost, daje mi srčnost ... «

»Govôri! Govôri!«

»V prahu ležeč dvigam roke proti svetlosti Vaši in prosim, naj sem deležen dobrote presvetlega najnovejšega dekreta.«

»Ti se hočeš oženiti, nadvikarij?«

Že hoče skipeti višji pastir in le stežka pomiri visoke valove v duši svoji. Zamisli se in spregovori naposled:

»Mlad si še in satana še nisi udušil v svoji krvi. *Concedatur!*²² Katero si izbral za družico?«

22 Odobreno!

»Pater polkovnik gologlave straže ima gospodinjo in le-ta se je prikupila srcu mojemu!«

»Zapiši, da ti je dovoljeno! Leta že ima, in ako ti jo je naš Gospod odmenil za pokoro, čemu bi ti branili! *Concedatur!*«

In srečni nadvikarij Gregorij zapiše srečnega srca, da sme biti deležen dobrot najnovejšega presvetlega dekreta. Tedaj vstopi strežnik in naznani nadškofu, da prosijo prevzvišeni prošnje, ali bi smeli pred obličje svojega škofa in vladarja.

»Vseh deset proštev?« zaječi stari nadškof.

»Vseh!«

Vstopilo je vseh deset proštev in razvrstili so se pred prestolom svojega nadškofa prav tako, kakor se zberó lastavice na jesenski veji, ko se odpravljajo na sončni jug.

»Kakšna je želja tvoja, prijatelj in proš Ambrozij?« S tresočim glasom je govoril nadškof te besede. Takrat pa so se pozlačeni stropovi velikanske dvorane razkrojili pred pogledom moje duše in hipoma se ji je razgrnilo zeleno zračno morje, segajoče daleč tja do modrih vrhov orjaškega Himalaja. In staremu Himalaju na ledeni glavi si sedel še vedno v nebeškem svojem svitu, veličastni angel Azrael! In zornožareče peruti si razprostiral v sinji zrak, da moje človeško oko niti ni moglo ugledati krajev, kamor sta v tistem trenutku segala rdeča meča tvojih ramen! Angel Gospodov pa je upiral bisernato oko na starega nadškofa in prošte

njegove, zbrane kakor jesenske lastavice okrog svetlega prestola. In vsaka črta se je gibala božjemu angelu na večnem obrazu in pristen nebeški nasmeh je pregnal vsako ostrost z njega. Azrael, poslanec Gospodov, se je smejal, in njegov nasmeh je šinil kakor gorka južna sapica stari zemlji po otrpli vršini in v pozni jeseni je zacvetela livada, pognalo sleherno drevo!

»Kakšna je želja tvoja, prijatelj in prošt Ambrozij?«

Stari prošt skloni svoje telo in spregovori sladko:

»Prihajamo čestitat tvoji svetlosti in visokosti!«

»Čestitat?« se začudi nadškof, »in na čem?«

»Na modrosti tvoje svetlosti in visokosti!«

»Kako se kaže ta modrost?«

»V najnovejšem presvetlem dekretu!«

»Tudi vi se divite temu dekretu?« zaihti sivi nadškof.

»Divimo se mu in povzdigujemo ga do neba, *celsissime!*«

»Vi vsi se hočete poprijeti dobrot tega dekreta?«

»Deset nas je tukaj proštov,« zahiti Ambrozij, »in vsi smo, razsvetljeni po blaženem Antonu od Kala, sklenili soglasno, da se poprimemo teh dobrot.«

Nadškof stisne roko v pest in spregovori osorno:

»Za Boga! *Natura non dedit!*«²³

»Kaj?« in že se hoče razvneti priletni gospod, ako bi se ne spomnil še v pravem hipu, da stoji pred višjim

23 dobesedno: narava ne pusti; tj. leta ne dopuščajo

pastirjem svojim. Pobožno vdano zavije oči proti nebu in reče ponižno: »*Dedit! Dedit!*«²⁴

Prav tako so govorili licemerci devetnajstega stoletja, zavijajoč oči, zmeraj Boga noseč na jeziku in grešeč za slehernim plotom, če je ravno prilika nanesla!

Vladika se nekaj časa zamisli, da pomiri valove svoje jeze, ki mu pljuska po razburjeni duši.

»Odstopite vsi!« spregovori končno, »in služabnik Gregorij, zapiši, kakšno družico si izbere vsakdo proštov naših. Nadškofjo svojo odločbo sklenemo in izrečemo pozneje!«

Deset proštov obkoli nadvikarja Gregorija; ta pa zapiše imena izvoljenk, ki so bile namenjene za emonske proštuje.

V tem vstopi zopet sluga in naznani, da si želi štiristo kanonikov pred škofa svojega.

»Vseh štiristo!« zaječi nadškof Martinus.

»Vseh!«

Res prikoraka v dvorano polnoštevilna tolpa rdečih kanonikov. Tako se usipljejo pred vladiko svojega, kakor se usiplje zreli sad z drenovega drevesa, če ga otreseš v pozni jeseni.

Izbrali so si svojega govornika, gospoda rdečih, zalitih lic in okroglega trebuha. Vso noč je koval primeren ogovor; čuda torej ni, da mu teče sedaj beseda kakor med. Najprej blagoslavlja sebe in ves kapitelj

24 Pustí, pustí!

„strožje observancije“, da so po božji milosti čakali čase najnovejšega presvetlega dekreta. Zahvaljuje višjega pastirja za milosti in dobrote, ki odsevajo iz tega dekreta. Na dolgo in široko razklada, kako je nekje v stari knjigi iztaknil izrek, da podpira gospodinja hiši tri ogle, mož pa samo enega. Bistroumno, kakor je bilo dano gospodu rdečih lic in okroglega trebuha, dokazuje, da je omenjeni izrek pristno zlato, ki bodi čislano tudi v sedanjih dobah. Prestopivši na podrobnosti, našteva opravila, bremeneča slehernno korarsko hišo. Koliko je treba pometati, beliti, čistiti, umivati, prišivati gumbov, pospravljati, in vse to dan za dnevom! Koliko se pogubi, koliko pokrade! Kako vse drugače bode, če se dobi gospodinja, ki bode hiši podpirala tri ogle in ki jo bodo s hišo družile marsikatero dobrosti. Nato prestopi na vzvišeno stališče ter hvali Boga in škofa, da se mašnikom sedaj godi tako dobro. Dokazuje pa zopet tako bistroumno, kakor po navadi, da so bili nekdanj krutejši časi, ko so mučili in morili Gospodove služabnike. Živo popisuje poslušalcem, kako je bilo tedaj, ko so barbari pribili svetega Petra na križ in obglavili svetega Pavla. Govori o preprostih dušah, docela prepričanih, da se takšni časi ne morejo več vrniti. Govornik pa razklada jako ognjevito, da žive mašniki sedaj še srečno in mirno, da se pa lahko čez noč spremeni razmerje, da se vzpneta barbarstvo in liberalstvo do nekdanje mogočnosti svoje. »In ako nas bodo,« govori svetlolični mož, razvnet od svetega ognja, »in

ako nas bodo preganjali, kakor so nekdanj preganjali Kristusove apostole in učence, ako nas bodo vlačili po shodnicah in nam grenili vsak trenutek življenja, kje naj si iščemo prave ljubezni in tolažbe, če ne pri tovarišicah, podeljenih nam po najnovejšem svetlem dekretu?«
Nato se postavi na strogo cerkveno stališče, ki je vselej in povsod odločilno kanonikom ‚strožje observancije‘. Po njega prepričanju bi smel in mogel trditi le duševen slepec, da bi bil najnovejši presvetli dekret cerkvi kot takšen na kvar. Ravno narobe! Ponovil bi se oni čisti in blaženi Benjaminov rod, odprl bi se studenec, iz katerega bi Sveta cerkev zajemala svoje mašnike, po rojstvu že namenjene za svoj poziv. »Ako bi sam blaženi Anton od Kala« – tako konča kanonik svoj govor – »zasedel stolico svetega Nikolaja, menimo, da bi izdal prav ta presvetli dekret, s katerim si je tvoja prejasnost in premilost pomnožila slavo in mir!«

»In vi hočete biti deležni dobrot svetega dekreta?«
vpraša nadškof.

»Hočemo! Soglasno smo sklenili!«

»Vsi?«

»Vsi!«

»Stopite k služabniku Gregoriju in ta piši!«

Vseh štiristo kanonikov se gnete okrog mize ubogega Gregorija, in ta piše in piše, da ga prstje bolé in da mu znoj kaplja na beli papir, kamor zapisuje svojih kanonikov srčne želje.

Sivi nadškof pa v tem sprejema druge prosilce. Prihajali so, kakor prihajajo ose na medeno hruško, in vrata so si podajali iz roke v roko. Polnoštevilno se je zbrala vsa ‚skrajna‘ stranka in vsakdo v nje vrstah je gojil željo, da bi se udeležil dobrote najnovejšega presvetlega dekreta. Višji pastir pa je pod težo svojega zlatega ornata kar omagoval na zlatem prestolu, in zelo sem se čudil, da ga ni tedaj treščila kap v smrti temne prepade. Stežka dvigne trudno lice in z mrtvim pogledom premeri zbrane prosilce v širi dvorani. Vsi pričakujejo, težko pričakujejo končne odločbe.

»Vsi ste zbrani,« prične archiepiscopus, »in polnoštevilno vas vidim pred svojim prestolom. Niti enega ne pogrešamo! Pač, pač, Andrej, stari kaplan svetega Jakopa župe, ta je izostal, njega pogreša naše oko! *Benedicite! Benedicite!*«²⁵

Prezgodaj se je razveselil nadškof Martinus! V tistem hipu se namreč odpró vrata in v dvorano prisope – ker komaj hodi – stari kaplan Andrej. Putika mu je mučila ude, zato mu je postrežnica Anica s flanelo ovila malone vse telo. Pri vsakem koraku zaječi in bi se brez dvoma zgrudil na svetli tlak, da se ne opira na svojo postrežnico Anico. Ta je kar prišla s svojim gospodom, in ker je imela ravno dan svoje dispenze, nismo se čudili, da je govorila prav veliko.

25 Blagoslovite!

Ko prijecita in prikrevsata pred nadškofa, zaščeblja takoj:

»Evo naju, in sedaj govôri, gospod Andrej!«

Gospod Andrej ne more takoj dobiti besede in gleda kakor zaboden voliček v škofa svojega.

»Govôri!« se zajezi le-ta. »Govôri!« se zajezi tudi postrežnica, »sedaj je čas, da govoriš.«

»No, no,« prične Andrej, »tvoji svetlosti je itak vse jasno. Hvala za najnovejši presvetli dekret! Dober je, samo da bi človeka ne drla putika in tisti preklicani kašelj vsako jutro!«

»Kaj bi se plazil okrog oglov,« se zatogoti Anica, »govôri naravnost! Kaj meniš, da je bilo prijetno, ko sem te ovijala deset let? Rada bi vedela, kdo bi te bil! Govôri, toda hitro!«

»Saj govorim! Evo dekreta Vaše presvetlosti in dober dekret je to. No, če ni drugače, saj se tudi oženim, celo osemdesetletnemu Davidu so dali mlado deklico ...«

»Kaj? Mlado hočeš?« zatuli postrežnica Anica. »Dokler sem bila mlada, sem bila dobra, sedaj, ko sem stara, hočeš imeti mlado! Lepa je ta! Ali toliko ti povem, če mi jo pripelješ v hišo, tedaj me šele spoznaš! Zavijem ji vrat, izpraskam oči in na kosce jo razrežem. Tebi pa ne vem, kaj naredim! Vse! Mlado, glejte no, mlado!«

Zdajci se stari ženski stori tako milo, da se spusti v glasen jok.

»Sedaj, ko se mi nudi velika sreča, sedaj me noče!
Je li to krščansko?«

Otira si debele solze z uvelega obraza in ječi: »To ti povem, gospod Andrej, drago mi plačaš ta trenutek! Mlado ženo in pozneje kopo otrok v hišo, seveda, to bi bilo po tvojih mislih! Ali tako ne bodeva vozila, gospod Andrej, ker veš, kako je, in veš, kaj vse vemo, ti nehvaležnik!«

Sedaj mine potrpežljivost staremu prelatu; zato veli strežniku, naj odvede čudno dvojico iz dvorane. Čuli smo še pri zaprtih vratih, kako je grmela postrežnica Anica na svojega gospoda Andreja, ki ga je stokajočega spravljala po stopnicah. Na svojem sedežu pa se je dvignil nadškof Martinus. Navzlic svoji starosti je stal kakor hrast sredi ravnine. Srd mu je ojeklenil vsak živec in bliski so mu švigali iz oči.

»Sedaj je končano. Hvala božji Porodnici, da se nam je odkrila resnica! Satan sam nam je zatemnil pogled, da smo begali v temi. Sedaj pa je sonce resnice posijalo v sleherni kotiček, in pred nami stojite v goloti svoji! Služabnik Gregorij, daj nam, kar si zapisal!«

Trepetaje prinese nadvikarij Gregorij dolgi dolgi svoj zapisnik.

»Ta zapisnik,« pravi škof, »bodi podlaga preiskavam, ki naj se izvrše nemudoma. In naša škofja beseda vam bodi porok, da bode ostrost naše vodilo! Kdor je v pregnanstvu, ta se povrni na naš dvor. Vas vse, za rane Kristusove, preženemo pa s svojega dvora, kakor

se prežene iz črede gobava žival. Govorili in vedli ste se, kakor bi bili svetniki, ali v srcu ste nosili satana v gorkem gnezdu. Prve skušnjave, ki je prišla na vas, niste mogli prebiti, in Bog vas je dal v pravične naše roke. Pregnani ste vsi, ali bojimo se, da se bode morala zapaliti marsikatera grmada na emonskem polju in da bode treba sežgati obilo gobavih grešnikov, ki jih štejemo v okuženi sredi vaši! To je naša odločba, to je sad najnovejšega našega presvetlega dekreta! Poberite se izpred našega obraza, in jok in škripanje zob bodi med vami, ki ste vsi veliki grešniki!«

Tako govoreč se zgrudi višji pastir na mehko blazino, tiščeč v beli svoji roki beli zapisnik, s katerega se razširja luč na skrivne stezice in temne koticke. Proštje, kanoniki in vsi drugi prosilci so odhajali, prav kakor bi jim za hrbtom že gorele grmade. Vsi so kazali blede obraze, na katerih jim je besnela togota, ali pomagati si niso vedeli. Bil je to poraz ,skrajne‘ stranke, kakršnega še ni učkala zgodovina do tistega dne ...

Azrael pa je še vedno sedel na najvišjem robu sivega Himalaja in smeh mu je pretresal nebeško telo, da se je stari Himalaja kar majal pod nebeškim tem smehom!

X.

V noči prej je govoril Azrael v sanjah z menoj. Odkril mi je prihodnost in mi naznanil, da bode skoro izpolnjena doba moje druge ustvaritve, tako da se mi bode zopet vrniti v večnost. Ustrašil se nisem druge svoje smrti; kar sem opazal po Zemlji, me ni mikalo, in ukoreninilo se mi je v srcu prepričanje, da Zemlja ni vredna, da bi bil človek dvakrat ustvarjen zaradi nje. – Kaj mi je pomenila smrt, ko sem vendar videl, da je narod slovenski že davno poginil in da se ne zbudi več po grobeh, kamor so ga zagrebli blaženega Antona od Kala nevedni učenci! Kdo bi torej v takem razmerju ne umiral radostno?

Moral sem se potruditi, če sem se hotel še dalj ogledati po stari Emoni. Poklical sem profesorja z vseučilišča svetega Simplacija in mu razodel željo, da bi si ogledal tako imenovani ženski oddelek. Ker sem imel plačano privolitev za vstop, ni bilo nikake težave, in takoj tisto popoldne – predpoldne se je bila ujela stranka blaženega Antona od Kala v past najnovejšega presvetlega dekreta – kreneva na pot, pustivši v škofjem dvorcu konja in drugo prtljago. Vprašam spremljevalca, kje je slavnoznani oddelek neomoženega ženskega spola.

»Torej,« me vpraša ponosno, »tudi v vašo ledeno Sibirijo je že zaslovel ta zavod, ki nam jamči, da se naše ženstvo dobro in нравno vzgaja in vzreja? V nas je ne poznamo tiste mesene ljubezni, ki je omadeževala prejšnja stoletja!«

Opisal mi je potem na dolgo in široko lego ženskega oddelka, naznanil mi število samostanov in božjih hramov – ki so vsi stali v tem oddelku – in mi govoril, kako široko in dolgo je ozidje okoli njega. Iz gostobesednega popisa sem posnel, da je ženski oddelek na starodavnem našem Golovcu in da se razteza na desno in na levo v ravnino, kjer se širijo polje in vrtovi, obdelovani po neomoženem ženstvu. Vse to je bilo obzidano, in kohorta starih devic je stražila pri vsakem vhodu, da se ni pritihotapil na oddelek neoženjen človek.

Skušal sem spoznati krajino, ki sva hodila po njej. Po moji sodbi sva imela grad ob levici svoji – stopala sva po cesti, ki je nekdam vodila proti imenitni naši Kurji vasi. Kakor sem se prepričal pozneje, so bila velika vrata na ženski oddelek prav tam, kjer je tlačeni rod, če je hotel iz Kurje vasi čez most v belo mesto, moral plačevati drago mitnino leta 1900. po Kristusovem rojstvu.

»Kako imate vse to urejeno? Kdaj oddajate otroke posameznim oddelkom?«

»Vse to,« mi odgovori strežnik in profesor, »vse to je urejeno preizvrstno. Kadar je otroku pet let, ga vzamejo roditeljem in ga oddadó po spolu, bodisi na neoženjeni bodisi na neomoženi oddelek.«

»In koliko časa ostane tam?«

»Dokler pri naboru ni potrjen v zakon.«

»In svojih roditeljev ne vidi nikdar več?«

»Dokler je na oddelku, ne. Roditelji so največkrat prav radostni, da izgubé breme iz hiše. V nas se težko služi vsakdanji kruh in davek, ki ga plačujemo, da se vzdržujeta oddelka, je velik!«

Zdajci doideva tolpa, ki se varovana po gologlavi straži počasi pomiče po prašni cesti. Štela je kakih dvesto mladeničev in mož. Nekateri so bili že precej priletni, drugi pa še prav mladi, pravi bledoličniki, kakor da so ravnokar prebili dolg zapor in po dolgi dobi zopet prišli na čisti zrak. Klavrno je stopala ta tolpa pred mano. Govorili niso, samo včasih so z mogočnozvenečim glasom zapeli pretožno pesem: »*Miserere, miserere.*«²⁶ Zdeli so se mi kakor pogrebci, ki nesó k pokopu svojega srca najdražje in najljubše bitje.

Postala sva nekaj časa, da so naju zopet prehiteli. Zaradi gostega prahu ni bilo moči hoditi z njimi.

»Kdo so ti nesrečniki?« vprašam spremljevalca. »Izvestno hudodelniki, ki so jim prisojene ostre kazni, morda celo zločinci, ki odhajajo v pregnanstvo v puščavo Saharo? Čemu pojó *miserere*, in čemu jim tiči groza na bledih obrazih? Govôri, prijatelj, in pojasni mi vse to!«

²⁶ Usmili se, usmili se.

»To niso hudodelniki,« prične profesor z vseučilišča svetega Simplicija, »in tudi ne obsojenci, ki jim je nastopiti trdi pot v peščeno Saharo. To so mladeniči na poti k mesečnemu naboru, da bi jih potrdili za zakon.«

»Vsak mesec imate takšne nabore?«

»Vsak mesec. Oglasiti se sme vsakdo, komur je drago stopiti v sveti zakon. Komur je sreča mila, dobi prijetno družico, komur pa usoda ni prijateljica, mu naloži na rame staro in grdo devico, da mu greni življenje, kolikor more.«

»In čemu pojó *miserere*?«

»Kako naj se ti izrazim? Zakon je tudi pri vas v Sibiriji negotova stvar, prav kakor bi se človek napotil v slabotnem čolniču na morje, kjer ga čakajo viharji. Ni li res tako?«

»Pametno govoriš! Tudi pri nas v Sibiriji so združeni zakoni z viharji.«

»Vidiš torej! In tako je bilo vedno in drugače nikdar ne bode. Se li sedaj še čudiš, da pojó ti ljudje *miserere*, kadar korakajo k naboru?«

»Ne čudim se!«

»Toda letos imajo ti mladeniči še drug vzrok, da niso preradostni na poti, kjer sva jih ravno došla.«

»Odkrij mi tudi ta vzrok.«

»Letos je sploh slabo leto. Preveč se jih je oddalo v župnišča in kaplanije. Tja so vzeli najmlajše in najlepše, tu pa so ostale starikaste in pegaste, ki človeku nikakor ne morejo ogreti srca.«

»Kako naj te umejem?«

»Potrpi! Vse ti odkrijem. Mlada in krasna ženska ima na svetu več prilike, da zagazi v pregreho, nego ona, ki je priletna, in kateri ne cveto rože po licih. Ali ni to res?«

»Popolnoma res!«

»Kolikor lepša je ženska, tem več ima skušnjav. Taki ženski se mora vzeti vsaka prilika in odkazati ji je mesto, kamor ne segajo valovi pregrešnega vsakdanjega življenja. In kje bi bila varnejša nego v hiši, kjer ni prepira ne jeze ne strasti?«

»Imate li obilo takih hiš?«

»Imamo jih! To so naša župnišča, kaplanije naše. Vse te svete hiše ne morejo biti brez postrežne in delavne ženske roke!«

»Izvestno ne!«

»Zato so razlagalci svetih knjig blaženega Antona od Kala naposled izvedli, da pristoji župniščem in kaplanijam, kjer vladajo gospodje ,strožje observancije', prednost pri naboru za zakon, tako da si smejo postrežnice in kuharice izbirati izmed devic, prihajajočih na nabor. Ali ni to modro?«

»Premodro!«

»Mnogo pregeh se prepreči tako. Toda letos, kakor sem ti že pravil, je bilo dokaj služb izpraznjenih, in zato so župnišča in kaplanije pri mesečnih naborih prav pridno asentirale zase, seveda na škodo moškemu spolu, v kolikor se je udeleževal naborov!«

Po teh pojasnilih sva dospela do mesta, kjer je visoko ozidje obdajalo širen prostor. Spomini iz devetnajstega stoletja so mi govorili, da so se na tem mestu razprostirali nekdanje zelene naše »Prule«. Bile so sedaj obzidane okrog in okrog, in izza ozidja je šumelo kakor šumé čebele v panju.

»Kaj se godi za tem zidom?« vprašam spremljevalca.

»Tukaj je naborni prostor!« mi odgovori profesor. »Oglejva si nabor! Poučen prizor je, in ko se vrneš v sibirsko svojo domovino, spodbujaj sodržavljane, naj nas posnemajo! Dovolitev za vstop se nama itak ne more kratiti.«

Pri nizkih vratih je stražilo nekaj gologlavcev. Tisti debeli poročnik, s katerim sem se bil seznanil že prvi dan v mestnem ozidju, je veleval danes na tem mestu. Moj strežnik se izkaže s policijsko privolitvijo, in, ko pomočniku še posebej plačam deset lir, smem vstopiti.

Po prostoru, odločenemu naboru, je mrgolela množica, vendar so bili možje strogo ločeni od žena. Poslednje so nadzirale redovnice, ki jih po obleki nisem mogel spoznati. Bog ve, kateri red je bil to, ker so se ženski redovi tedaj tako pomnožili, da jih je bilo samo v Emoni nad tristo. Moštvo pa je nadziral naš gologlavi poročnik, ki je včasih stopil tudi med ženstvo, kjer je s strokovnjaškim očesom pregledoval blago, tisti dan postavljeno na trg.

S strežnikom stopim mirno na stran, pričakujoč, kakšen bode zanimivi ta nabor. Takoj opazim, da je ženstva mnogo več od moštva. Malo je bilo krasnih obrazov in res so bila župnišča in kaplanije to leto posnele vso smetano zase. Vendar so bile zvečine mlade in čvrste, in samo po nekod je stala v vrsti devica, ki je že mnogokrat propadla pri naborih in sedaj že omagovala pod obilimi leti. Te stare device so stale s povešenimi očmi sramežljivo v vrsti, ali v srcu so iskreno molile, da bi vsaj danes ne propadle pri usodnem naboru.

»Morda pričnemo, soror Evlalija?« vpraša poročnik. »Iz župnišč in kaplanij ne pride nihče, saj je že potekel čas, v katerem nam je bilo čakati teh gospodov. Danes itak ne bode nikogar, saj nimajo kaj vzeti. Pričniva torej, soror Evlalija!«

»Pa pričniva, pater poročnik!« odgovori redovnica. »Tudi jaz menim, da ne bode nikogar.«

Že hoče pater poročnik ukazati, naj se naborniki in nabornice postavijo v dolgi vrsti in že hoče izreči, da je potekel čas, v katerem so smela župnišča in kaplanije rabiti pravico svojo, kar potisne župnik z Vrhnike skozi vhodna vratca potni svoj obraz, rekoč: »Za Boga, vendar še niste pričeli? Malone bi bil zamudil tudi to priliko!«

Obstane sredi tolpe in si briše čelo z velikim modrim robcem.

»Oj, pater poročnik, pozdravljam te! In tebe, soror Evlalija, tudi! Ali sta zdrava? Veseli me, veseli! Začeli pa vendar še niste?«

»Nismo!« odgovori soror Evlalija.

»Dobro! Kako li sem hitel! Kar studenci lijó od mene!« In zopet si otira z modrim robcem potno lice.

»Kako je kaj, soror Evlalija? In tebi, poročnik?«

Kakor vidite, je imela Vrhnika tudi v tisti dobi zgovornega župnika. Niti odgovora ni pričakoval.

»Dobro, kakor vidim. Mene, soror Evlalija, mene pa je zadela huda nesreča. Kar obupal bi, žalosten sem, da nič takega.«

»Kakšna nesreča?« vpraša poročnik radoveden.

»O tebi nismo čuli ničesar zadnje dni.«

»Velika nesreča!« odgovori župnik. »Stara moja Jera mi je umrla. Moj Bog! V najboljših letih je še bila, pa so ji noge otekle in zadnji petek sem jo pokopal!«

»Jera je umrla!« spregovori redovnica sočutno.

»Pomilujem te!«

»Hvala ti! Ali si danes kaj čednega pripeljala semkaj? Kaj praviš ti, poročnik, ki imaš strokovnjaško oko?«

»Oglej si zbrano ženstvo in izbiraj! Takšna je pravica tvoja!« odgovori pater častnik čemerno.

»Potrebujem je res, verujte mi! Ona mi je umrla in hiša je velika! – Kako pa je z najnovejšim presvetlim dekretom, hihi?«

»Ali nisi bil pri avdienci?«

»Žal, prišel nisem za časa!« se jezi župnik. »Konjička sta mi opešala in prisopihal sem v Ljubljano, ko je bila že vsa ceremonija izvršena! No, povedalo se mi je od strani, da se nekaj kisa. *Deo gratias*,²⁷ da sta mi opešala konjička!«

V tem se je ženstvo postavilo v dolgo vrsto in župnik z Vrhnike je hodil ob tej vrsti. Pregledoval je obraz za obrazom, neprestano govoreč: »Kako vam je, dekletca? Ali rade molite, ali rade častite Boga? Hej, soror Evlalija, kaj mi svetuješ? Ti me poznaš! Katera bi mi bila prava gospodinja, hej?«

»Soror Evlalija, mene priporoči!« Tako se jih oglasi nad trideset, govoreč vse obenem. Ščebljanja ni ne konca, ne kraja; do malega vsaka bi šla rada za gospodinjo na Vrhniki.

»Veseli me!« se sladka župnik, »da me imate rade! Le počasi, da vas nekoliko pregledam, nekoliko preiščem! No, pa ti kaj zini, pater poročnik! Ti si veščak v takih stvareh.«

»Izberi si jo, kakor ti drago!« zagodrnja pater poročnik, »toda izberi si jo hitro! Saj vidiš, da se mudi! In kdaj se potem dožene nabor? Ali naj tičim do pozne noči tukaj zaradi tebe, ki si prišel tako pozno? Podvizaj se!«

»Ne huduj se no, pater poročnik! Pojdeva pa nato v škofijsko gostilno, in plačam ti, česar ti poželi srce.«

27 Hvala Bogu

Tako tolaži župnik z Vrhniko tolstega patra poročnika. Sklonil se je k njemu in mu zašepnil: »Ne bodi takšen, ne bodi! Saj vidiš, da mi je težko izbirati. Nič posebnega nimate pod roko danes! Hudika, da je res! Hehe!«

Po dolgem preiskovanju in premišljanju se odloči vrhniški župnik za devico, ki je bila po moji sodbi, izvirajoči iz devetnajstega stoletja, brez dvoma najboljša, kar jih je bilo dobiti na današnjem naboru. Polnolična in lepo rasla, je cvetela v zorni mladosti, tako da ni čuda, ako je oko častitega gospoda ‚strožje observacije‘ naposled zadovoljno obtičalo na nje licu.

»Ti bodi gospodinja na Vrhniki!« vzklikne župnik radostno. »Soror Evlalija, zapiši v svojo knjigo, da si jo danes izberem na podlagi svoje svoboščine! Kako ti je ime?«

»Ambrozija!« zdihne izbrana devica, ki je v tem prav močno obleдела.

»Ambrozija!« se razveseli gospod z Vrhniko. »Da bi mi neprestano kuhala zgolj ambrozijo v vrhniški moji kuhinji! To ime mi bodi dobrega pomena! Soror Evlalija, piši, piši!«

Soror Evlalija stopi k mizi, kjer leži debela knjiga. V njo hoče zapisati, da si je župnik vrhniški izbral Ambrozijo za gospodinjo svojo. Da se je to zapisalo v knjigo, je bila Ambrozija za današnji nabor izgubljena in nihče bi je ne smel več zahtevati v sveti zakon.

»Je li komu znan kateri zadržek?« zahojnja pater poročník. »Kdor ve za takšen zadržek, spričo katerega ni smeti zapisati tega, kar hoče zapisati soror Evlalija, ta ga povej! Nedolgo, in prepozno bode! Tebi, župnik, pa čestitam; dobro gospodinjo dobiš v kuhinjo! Meni in sestri Evlaliji plačaj po pet lir! To so stare naborske pristojbine! Kaj je z zadržkom?«

»Kaj bode z zadržkom!« odgovori župnik in že išče po širokem žepu svojih deset lir, da bi z njimi poravnal staro nabornino. »Kakšen zadržek – hudika, kje pa imam denar? – Kdo naj pove zadržek, ko vidim dekle šele danes prvič? Piši Evlalija, piši! Potem pa spravita denar in v najlepšem redu je vse, akotudi vama odkritosrčno povem, da je nabornina preklicano visoka!«

»Jaz poznam zadržek!« spregovori nekdo v množici. »Nič se ne zapiše v knjigo, to vam rečem!«

»Kdo govori tako?« vpraša pater poročník ostro. Mož se je že bal za svojih pet lir.

»Jaz govorim tako!«

Iz moških nabornikov se pririje bledoličen mladenič pred gospoda vrhniškega in se oblastno postavi predenj.

»V knjigo se ne zapiše nič!«

»Kdo si?« vpraša pater poročník.

»Kovač Miha sem!« reče vprašanec, »in svojo kovačnico imam tik ozidja ženskega oddelka!«

»Kakšen je oni tvoj zadržek?« se oglasi župnik skrbno.

»Trden, prav kakor bi ga prikoval z železom!« Tako se odreže kovač.

»Govôri!« se zadere nanj pater poročnik, »in Bog ti bodi milostiv, ako lažeš!«

»Čemu bi lagal, ko vendar nisem počenjal ničesar pregrešnega?«

»Govôri
torej!«

»Kovačnico imam tik ozidja ženskega oddelka. Tam kujem. Ambrozija pa je zahajala na ozidje in včasih sva se gledala. Prijala mi je devica in srce moje se je veselilo nje lepote.«

»Ako ni drugega, to ni nič!« se oddahne gospod z Vrhnike.

»Ugajala mi je devica, vendar tudi jaz sem ji bil po volji!«

»Vse premalo!«

»Obetala sva si zakon!« dostavi kovač, »in sicer obetala prav resno!«

»Vedno še premalo!«

»Tik ozidja je moja kovačnica in tik kovačnice rase stara češplja. Po tem drevesu sem splezal v temni noči na ozidje. Čemu tudi ne, ker sva si resno obetala zakon?«

Župnik z Vrhnike si mane roke jako nemiren.

»Zakon obetala, resno obetala,« zajeca končno, »to še vedno ni nič!«

»Nekaj je že! Glede na resni obet sva se vdala po predpisih blaženega Antona od Kala ljubezni, ki je dovoljena samo v zakonu, ali pa tedaj, kadar se je zakon resno obetal. Ravnala sva se strogo po predpisih blaženega Antona od Kala in sedaj menim, da je dekle moje. Tako je resnica in vsak hip jo potrdim s prisego!«

»Ambrozija,« vpraša soror Evlalija, »ali govori ta mladenič resnico?«

»Resnico!« zaihti Ambrozija in se spusti v rahel jok.

»Torej moramo po predpisih blaženega Antona od Kala dekle prisoditi kovaču Mihi,« dostavi poročnik, »in ti, župnik, si izberi drugo!«

»Izberi si jo ti!« se zatogoti župnik, »med takšno starino naj bi izbiral! Rajši nič!«

Obriše si z modrim robcem potno čelo, potem pa odkoraka hudo jezen, pustivši vse druge device silno razvnete, ker tudi leta 4000. po Kristusovem rojstvu niti ena devica ni hotela biti stara!

»Kaj, starina?« so ščokotale vse obenem. »Boga hvali, ako sploh dobiš žensko, ki ti pojde pod streho! Kaj pa meniš, da si, ako si župnik na Vrhniki? Glejte si no! Starina, starina!«

Gospod z Vrhnike se podviza prav močno, da izgine pri vstopnih vratih, zakaj resnično se mu je bati, da bi mu ves nabor ženskega spola z nohti ne razpraskal rdečega obraza. Tako se je osvetila teorija blaženega Antona od Kala na vrhniškem župniku!

Sedaj se prične nabor. Soror Evlalija naznani, da je izpraznjenih šest zakonskih mest, ki se bodo znova izpopolnila na današnjem naboru.

»Kako naj umejem to?« vprašam svojega slugo.

»V naši državi,« mi odgovori, »je urejeno vse izborno. Pri nas imajo zakonci poseben oddelek, takisto imajo vdovci in tudi vdove svoj poseben oddelek. Ako si vdovec, iti moraš takoj iz bivališča na oddelku zakoncev in se preseliti na oddelek vdovcev. Ali ni to pametno?«

»Gotovo!«

»Ondi si zopet med zgolj vdovci, in ni ti prilike, da bi grešil. Ali ni to premodro?«

»Premodro!«

»Tako se nekaj zakonskih mest izprazni mesec za mesecem in nabore imamo mesec za mesecem!«

»Kako se vršé ti nabori?«

»Vsak nabornik in takisto vsaka nabornica ima svojo številko. Danes izžrebajo šest moških in šest ženskih števil. Zanje potem vadjajo. Ali bi počakala? Takoj se prične srečanje.«

»Jasno mi je vse! Čemu bi čakal srečanja? Pojdiva rajši na ženski oddelek!«

»Tudi dobro! Saj itak ne utegneva dosti. Vidiš, tako je pri nas urejeno vse izvrstno, in malo je mest, kjer bi se grešilo tako malo kakor v naši Emoni!«

Nato odrineva na ženski oddelek.

XI.

Da, ondi, kjer se je nekdam raztezala slavna naša Kurja vas, tam je bil tiste dni vhod na imenitni ženski oddelek. Visoko ozidje je kipelo pred mano proti nebu in velikanska vrata so se šopirila v tem ozidju, nekako tam, kjer so nekdam trdosrčni služabniki trdosrčne države iztiskavali mitnino ubožnemu kmetiču iz lačnega žepa! Mogočni stebri od marmorja in granita so obkrožali vrata; le-ta pa so bila lita od težkega bronu in mnogo krasnih podob se je kazalo po njih. Na obokanem okviru, ki se je krožil vrhu vrat, sem opazil orodje, nekako podobno šlemu, kakor so jih svoje dni nosili vitezi, ko so napadali trgovce in strežne njih hlapce. Bil je ta orjaški šlem pozlačen, da se je svetil daleč tja v barjanski svet.

»Kaj pomeni viteški ta šlem?« vprašam spremljevalca.

»Za Boga, to ni šlem, to je vendar tista vsemu olikanemu svetu znana tezalnica, ki jo je izumil blaženi Anton od Kala!«

»Ali jo naše ženstvo še nosi?«

»Potrebno bi bilo; ali sveta navada je vendar nekoliko ponehala, odkar je umrl nadškof Jacobus LII.«

»Kako to?«

»Da ti govorim resnico: Sedanji nadškof ima sestro, kneginjo Marijo. Le-ta je odločno nasprotovala sveti tezalnici in nadškof Martinus je premehak, da bi se upiral rodni sestri svoji. Mlajše ženstvo pa je itak potegnilo z njo, tako da ima dandanes tezalnica blaženega Antona prav slabe čase!«

»Ali jo še nosijo?«

»Po nekod vsekakor še dobiva staro devico, ki je prepadla pri vseh naborih, tako da ji sedaj zgolj zavist goni jezik, kakor goni voda mlinsko kolo!«

»In te nosijo tezalnico?«

»Da, da, iz vzroka javne varnosti! Vendar so še druge, ki so ustanovile tako imenovani deseti red blaženega Antona od Kala in so se sveto obljubile, da bodo svetniku svojemu na čast neprestano nosile njega tezalnico!«

»Ali so to mlada dekleta?«

»Vse priletno, vse postarno! Skrivoma ti bodi rečeno, moč blaženega Antona od Kala nekaj peša, odkar je umrl blaženi Jacobus LII.«

»Kako to?«

»Zbudila se je sekta, ki dokazuje, da je blaženi Jacobus LII. prav tiste cene, kakor blaženi Anton od Kala.«

»In sedaj se prepirajo eni za tega, drugi za onega?«

»Istina!«

»Nasledek temu pa je, da peša češčenje tako blaženemu Jakobu LII. kakor blaženemu Antonu od Kala?«

»Tako je!«

Prekoračiva most čez Ljubljano. Pri vratih se izkaževa s pismeno privolitvijo in plačava stari nuni, prezebajoči pri samotni mizi, vstopnino štirideset lir. Prestopiva prag velikanskih vrat. Zdajci stojiva pred poslopjem kohorte starih devic! Tedaj sem prvi ugledal ženske te vojake! Odlikovala jih je res prav zrela starost in videl sem obraze, kakršne je mogel gospod Bog ustvariti le v togoti svoji! Sive kite so imele vrhu glave spletene v nekakšen turban, kar je dajalo grdim obrazom vtis še večje grdobe! Hodile so bose in gologlave. Edina oprava jim je bila nekakšna rdeča samostanska halja, oborožene pa so bile z dolgimi sulicami in kratkimi meči za pasom.

Vsa kohorta je bila tisto popoldne pokonci. Na širnem prostoru med svojimi vojašnicami so si bile napravile taborišče. Zapalile so trideset ognjev, nad katerimi so na drogovih viseli velikanski kotli.

»Kaj se kuha v kotlih?« vprašam svojega slugo.

»Arabska kava!«

»Kaj? To imate še tudi na Zemlji?« se začudim.

»Glavna menaža je pri kohorti! Sicer pa ti svetujem, *amice*, da odstopiva. Poizkusiva se tihotapsko umakniti, zakaj vidi se mi, da je kohorta razljučena.«

»Čemu neki?«

»To zveva takoj! Samo za tisto grmičje stopiva!«

Skrijeva se za grmičje. Dvajset korakov od naju se pali prvi ogenj. Kakih petnajst glav ženske soldateske

sedi okrog njega. Dolge sulice so naslonile na bližnjo steno, mečev pa niso odložile. Tuintam ga katera pote-gne iz nožnic in vihti po zraku. Nekatere nosijo loncu podobno orodje na glavi, da jim je zakrit ves obraz.

»Čemu imajo te lonce?«

»Na vse svetnike, ali še sedaj ne poznaš tega orodja? Blaženega Antona od Kala tezalnica je! Te s tezalnico so najhujše izmed njih. Neprestano jih razjeda notranji srd, ker bi rade govorile, toda ne smejo ziniti spričo slovesne obljube!«

»Poslušajva, o čem govoré!«

»Najbolje bode, ako odrineva! Ti ne veš, kakšne so, kadar besné!«

»Čemu bi besnele ravno danes? Poslušajva!«

»Volja tvoja mi je ukaz!«

Živahno se razgovarjajo.

»No,« se togoti soror Kordula – tako jo kličejo druge – »ali je obsegal ta dekret kaj pregrešnega? Ako ga je nadškof izdal, čemu ga je zopet preklical?«

»Ali ni že zakon zapovedan v svetih knjigah?« se oglasi druga – klicale so jo tovarišice za soror Teodoro – »in kaj bi bilo to posebnega, ako bi se ženili tisti, ki imajo največ dohodka?«

»Prav tisti,« – spregovori tretja – dejale so ji soror Fortunata – »prav tisti, ki ima kaj dohodka, naj se ženi, da žena ne bode stradala! Najpametnejši dekret je bil, kar jih je kdaj izdal nadškof emonski!«

»Kaj bode takšen nadškof,« – spregovori četrta – soror Andrea – »kaj nam hoče takšen star človek? In ali mu podpiramo prestol zato, da nas vodi za nos, da nam zbuja up, ki nam ga precej zopet zaduši?«

»Kdo je rešil državo,« vpraša soror Kordula ponosno, »ko se je uprl vikarij Luka?«

»Kdo drug nego naša kohorta!« se odreže soror Teodora prav tako ponosno. »In sedaj se nam tako plačuje?«

»Koliko prezebamo, koliko prestradamo! Kaj imamo lepega na svetu, kaj dobrega? Ničesar!«

Tako kričé vse. Tiste pa, ki zaradi tezalnice blaženega Antona od Kala ne smejo govoriti, dvigajo od slepega srda pesti proti nebu, ali pa vihté gole meče po zraku.

»Za Porodnico božjo!« zaječi profesor z vseučilišča svetega Simplacija, »ako naju sedaj opazijo, naju ubijejo.«

Ko se nekoliko potolažijo, vpraša soror Teodora: »Kako je prišlo vse to?«

»Tako j vam razjasnim vse!« prične soror Kordula. »Iz pravega vira sem zajela resnico. Povedal mi jo je prijatelj, nadvikarij Gregorij! Danes zjutraj še sva govorila o tem.«

»Govôri! Govôri!« hité vse. Ta poziv privabi mnogo poslušalk od sosednjih ognjev. Vse se gnetó okrog sestre Kordule, ki pripoveduje tako le:

»Da, nadvikarij Gregorij mi je povedal vse! Da imamo njega za nadškofa, potem bi se dalo živeti!«

»Vikarij Gregorij nam bodi nadškof!« kriče nekatere. »Kdo naj se nam ustavi, ako hočemo me tako?«

»Poslušajte me!« kriči soror Kordula, »poslušajte me, tovarišice in device! Potem sodite!«

»Govôri!«

»Nadškof Martinus ponoči ni mogel spati; morila ga je starost. Ko ga obide spanje, se mu prikaže blaženi Anton od Kala v nebeški svetlobi. Svetnik sam mu je pokazal zlato ploščo, kjer je bil doslovno zapisan dekret, ki ga je izdal drugi dan nadškof Martinus!«

»Ali čujete?« zakriči razdražena tolpa, »svetnik sam!«

»Svetnik sam!« nadaljuje Kordula, »in zato je bil dekret izraz božje volje same, bil je dejanje, kakršno prija Bogu samemu!«

»Čemu ga je preklical nadškof Martinus?« se zato goti soror Fortunata.

»Čemu?« hočejo vedeti vse.

»To se je zgodilo takole: V mesto se je priklatil tujec, Bog ve, kako. Gologlavi vojak, ki je v pozni noči stražil na mestnem ozidju, pripoveduje, da je ugledal Belcebuba samega, ko je kakor goreča metla krožil nad mestom in se potem spustil vanje, kjer je odložil tistega tujca. Drugi zopet pripovedujejo, da se je satan v podobi učitelja z vseučilišča svetega Simplicija priplazil

v mesto in s seboj pripeljal tistega tujca. Bodisi kakorkoli, gotovo je, da tiči satan vmes!«

»Kaj je počenjal tujec nato?« vpraša soror Andrea s tankim glasom.

»Priplazil se je v sveto palačo našega nadškofa in ga premotil – kako bi bilo to sicer mogoče, da ne tiči vmes gospodar pekla s kopitom svojim? – premotil ga je, da mu je odprl uho. Da, nadškof Martinus je odprl peklenškemu tujcu uho, in le-ta ga je s sladko besedo pregovoril, da je preklical blagonosni dekret!«

»Nezaslišano! To vpije v nebo! O, da bi nam sveti Bog dal v pest tega tujca!« vzklikne soror Teodora.
»Na drobne kosce ga razsekamo, hudobnika, ki nam je zapeljal nadškofa Martina!«

Bliskoma potegnejo svetle meče in prisegajo, da me razsekajo na drobne kosce, ako me dobé v pest.

»Na večne bogove!« zastoka profesor ob meni,
»v lepi pasti tičiva! Ko bi le mogel natihoma odriniti s tega kraja! Kar zemlja mi tli pod nogami!«

»Tiho!«

»Ali naj sedaj vse to prebijemo molče?« prične sestra Kordula znova. »Sodba moja je ta, da ne, stokrat ne!«

»Ne, ne!« zakriči vsa kohorta.

Tedaj se razvname po mestu čuden hrup. Čuje se iz dalje krik in vrišč, kakor da vpijejo brezštevne množice. Vmes zabučé zvonovi iz vseh zvonikov obširne Emone in z mestnega ozidja zagrmé topovi.

»Kaj pomeni vse to?« vprašuje ženska soldateska začudena.

»Streljajo! Kričé! In me spimo tukaj!«

V tistem hipu prisopiha na plan pri visokih vratih stari naš znanec, pater poročnik pri gologlavi straži. Prah mu je obsul obleko in znoj mu zaliva tolsti obraz. V roki vihti golo sabljo, na katero si je privezal bel robec. Pri tolpi obstane in se v prvem trenutku brez-uspešno trudi, da bi iztislil besedico iz zaprašene grla.

»Kakšne novice nam prinašaš, pater poročnik?« vpraša sestra Teodora. »Kdo kriči po mestu in čemu pokate s topovi raz ozidje?«

»Tovarišice, device!« zasope poročnik, »dovolite, da se oddahnem! Poslanec sem polka gologlave telesne straže.«

»Kaj nam poročiš?«

»Nekoliko duška, nekoliko duška, sicer me zaduši!«

»Mirujmo! Ali glej, da se skoro oddahneš!« Tako reče soror Kordula.

»Čuli ste,« povzame poročnik, »o najnovjšem dekretu nadškofa Martina. Ali ste ve za ta dekret, tovarišice in device?«

»Smo, z dušo in srcem!« To je enoglasni odgovor.

»Tudi mi smo za dekret. Zato se je uprl gologlavi polk in sedaj je obča vstaja po mestu.«

»Kako je s prošti in kanoniki?« vpraša ženska, ki je doslej nosila blaženega Antona od Kala tezalnico na glavi. Zdajci jo potegne z obličja in jo trešči pod kotel v ogenj, rekoč: »Odslej ne nosim več tega lonca! Vas pa vprašam, kako je s kanoniki in prošti?«

»Nadškof Martinus,« odgovori pater poročnik, »je velel zavleči prošte in kanonike v temnico, kjer so jih ovili z železjem. Ali naš polk je udaril v ječo in siloma oprostil vse!«

»*Bene, valde bene!*«²⁸ pritrjuje kohorta.

»Kako je z nadškofom Martinom?« se oglasi soror Fortunata. »Naj li ta stari človek še vedno prespi svoje dneve na škofovskem prestolu?«

»Siloma smo mu vzeli vlado,« odgovori oče poročnik, »in prav sedaj so se zbrani proštje in kanoniki v slovesnem sprevodu – njim bučé zvonovi in grmé topovi – napotili v katedralo, da si izvolijo novega nadškofa. Nadškofa Martina pa smo pahnili v ječo in ga vkovali v železje, da se mu godi tako, kakor je želel drugim.«

»*Bene, valde bene!*«

»Ve se torej pridružite vstaji?«

»Z dušo in srcem!« odgovori v imenu vseh žensk sestra Kordula. »Ali glejte, tukaj dohaja nadvikarij Gregorij!«

Res je prihitel ta služabnik božji proti zbrani kohorti in klical že iz dalje: »Tovarišice in device! Pomagajte

28 Dobro, zelo dobro!

nam! Tisti satanski tujec tiči med vami! Z dovolitvijo ordinariata se je prithotapil na vaš oddelek in moji vohuni mi poročajo, da še ni šel iz ozidja vašega. Primite ga in izročite ga sveti pravici!«

»Smrt mu bodi!« Kakor hijene hité k sulicam in neprestano kričé po življenju mojem. Tedaj si hoče učitelj svetega Simplicija pomagati iz zagate in kakor zajec, ko začuti pse v logu, bi se ukradel rad z nevarnega mesta. Molče se splazi od mene in na vso moč beži proti vratom. To mu je bila poguba! Ugledalo ga je oko sestre Kordule: »Glejte ga, tam beži!«

In uderó se za njim in mečejo nanj ostre svoje sulice, da je takoj obsut s smrtnimi ranami. Zadelo ga je orožje v pleče; od bolečine raztegne roke, potem se zgrudi z obrazom v prah, kjer obleži v krvi in milo ječi.

»Ta ni pravi!« spregovori nadvikarij. »Vendar tudi ni škoda, da umre!«

»Umiram!« zdihuje profesor, »in najhuje mi je, da umiram lačen!«

Tako žalostno mi je poginil edini prijatelj, ki sem si ga pridobil v drugem svojem življenju.

Opazivšemu krutost razburjene tolpe, se mi zbudi ljubezen do življenja po vsem telesu. Bil sem samo umrljivi človek, akotudi sem že nekoliko poznal skrivnosti božje večnosti! Takšen strah me obide, da mi zastane sleherna kaplja krvi, da se mi ježe lasje in da mi zdajci čelo oblije mrzli pot. Pobegniti in rešiti se, to je edina misel, ki se še more poroditi v trpeči duši moji.

Kakor plaha srna pobegnem po beli stezi navpik. Ne oziram se niti na desno niti na levo; neprestano hitim dalje, da malone čujem glasni trepet plahega svojega srca. Za sabo slišim rjovenje besnih žensk, slišim tudi nadvikarija Gregorija, ki opominja razljučeno tolpo, da me ne sme umoriti, ker bi bila škoda, ako bi se polagoma ne spekel in ne sežgal na goreči grmadi ...

Že mi omagujejo moči, že se mi delajo črne lise pred pogledom in že mi grozen obup oklepa dušo, ko dospem do kraja, kjer se iz zelenja blešči zlata ograja. Za ograjo med zelenjem pa stoji krasna vila, kjer je z zlatimi črkami zapisano: Hiša kneginje Marije.

»Kneginja Marija!« Tukaj se mi nudi rešitev! Bliskoma splezam preko ograje in begam po vrtnih gredicah proti malemu poslopju, katerega okna se leskečejo v jesenskem soncu. Pribežim do vhoda in po marmornih stopnicah me podita strah in groza. Hipoma sem pri njej v krasni nje sobi, kamor je prepovedano vstopiti moškemu spolu. Zamišljena sedi, sanjajoč v jesensko nebo.

»Kneginja Marija!« vzkliknem in omahnem na svetli tlak pred njo, »kneginja Marija, reši me!«

»Ti si, tujec!« mi reče rahlo. »Pri tebi je bila ravnokar duša moja! Vem, da je pregrešno, ali moje misli so neprestano pri tebi!«

Nebeška ljubezen ji zasije iz oči; skloni se k meni in mi položi mehko roko na glavo.

»To menim, da je ljubezen!« šepeče sama v sebi. Meni pa je sreča zatopila srce, da sem pozabil vsega, da sem pozabil celo nadvikarija Gregorija, ki mi je s tulečo tolpo stregel po življenju. Dvignem se; od sreče se zliva oko v oko. Bilje trenutek ljubezni; bil je najslajši hip, kar sem jih prebil po drugi svoji ustvaritvi!

»Evo nam ptiča v kletki!« se zakrohota nadvikarij. Svojemu ženstvu na čelu je prilomastil v sobo in sedaj preži kakor jastreb pri vhodu.

»Kneginja Marija, tudi dnevi tvoje ošabnosti so minili!« spregovori nadvikarij. »Nadškof Martinus je v ječi in ti pojdeš za njim. Vklenite oba!«

Stare hetere planejo v sobo in naju jako spretno vklenejo v težko železje. Ponosno je vpričo te svojati trpela kneginja Marija tožno svojo usodo in niti besedice ni odgovorila na zbadanje starih žensk.

»Sedaj ju odvedite v temnico!« zapove nadvikarij. »Čakajte še nekoliko!«

Ugledal je zdajci težki moj pas, iz katerega sem doslej zalagal stroške dragega bivanja v beli Emoni.

»To se mora ohraniti v pravih rokah!« pravi Gregorij in od veselja se mu razširi tolsti obraz. Rekši stopi k meni in mi svojeručno odpaše denarnik. Roka mu omahne pod težo mojega pasa.

»Služabniki satanovi imajo dosti denarja! Haha!« Smeje se, da se mu kar trese trebušček.

»Poglejmo si to zlato! Odslej bodi Bogu na čast!« Sede k mizi, da bi nanjo izsul zveneče zlato. Zdajci

odpre pas in ga iztrese, toda namesto zlata se usuje iz njega kup umazanega sirovca! Obraz nadvikarija Gregorija pa je bil v tistem trenutku čistega zlata vreden ...

Hvala ti, Azrael! –

XII.

Upor proti nadškofu Martinu se je posrečil. Slovesno so odstavili starega vladiko in zbrani proštje in kanoniki so izvolili namesto njega – Bog ve, po kakih pritiskih – nadvikarija Gregorija. Prvi čin tega nadškofa je bil ta, da je ustanovil sveto inkvizicijo, ki naj bi sodila nas jetnike. Izpraševali so nas, pokladali nas na torturo in nas končno prepričali, da smo v zvezi s hudičem. Čuda torej ni, da so nam prisodili smrt na grmadi. Saj smo tudi pošteno zaslužili takovo smrt! –

Napočil je večer smrti. Debela megla je legla na emonsko polje in zakrivala velikansko grmado, ki so jo zgradili hlapci svete inkvizicije. Na tej grmadi sem pričakoval smrti in z mano so je pričakovali nadškof Martinus, kneginja Marija in kaplan Primož. Okrog in okrog po jesenskih njivah se je zbralo na tisoče radovednikov, ki so kurili svoje ognje in pri njih kuhali večerjo. Vse je bilo pomešano, moški in ženske, in vse je čakalo stežka, da bi se zanetila grmada, kjer bi poginili nasprotniki blaženega Antona od Kala!

Noč že lega po zemlji, ko se pripelje iz mesta nadškof Gregorij. In z njim se pripelje deset proštov in štiristo kanonikov. Zasedejo vzvišene svoje prostore in mladi nadškof takoj migne biričem, naj zapalijo

grmado. Tako se zgodi. Obkroža nas dim in v podobi plamena se zvija smrt okoli nas.

»Kneginja Marija,« spregovorim družici svoji, »ne boj se umreti! Večnost je pravičnejša od Zemlje!«

»S tabo umreti mi je sladko!«

Usmilil se je nas Gospodar sveta in poročil ukaz angelu svojemu. Azrael je tedaj zapustil sedež na sivem Himalaju, razvil peruti in se spustil v nižino. V podobi bliska je treščil na grmado sredi polja emonskega in nam rešil dušo iz trpečega telesa.

Rahlo nas je vzel v naročje in potem kakor vihar krenil med svetovi v večni eter. Iz dalje se je videla smešna in malenkostna Zemlja kakor rdeča pičica, prav kakor atom, izgubljen med orjaki svetovi.

Krasni obraz se Azraelu raztaja od nebeške miline, ko me vpraša: »Je li želja tvoja, da se še kdaj vrneš na zeleno zemljo?«

»Nikdar več!«

»Torej spite, dokler vas ne zbudi trobenta, da ste navzočni, ko bode Gospod sodil pravičnike in licemerce!«

Izpustil nas je in zadremali smo v večni temi, kakor zadremlje trudno dete v gorki postelji ...

Vidimo pa se tedaj, ko pogine človeštvo apokaliptičnim jezdecem pod kopiti in ko pride Gospod v zarji svoji, da sodi pravičnike in – licemerce! –

OPOMBE REDAKTORJA

Naloga redakcije je bila uskladitev besedila s sodobnimi pravopisnimi pravili in smernicami ter ustrezna jezikovna posodobitev. Pri tem smo naleteli na znano dilemo redigiranja, do kod slediti izvirni podobi besedila: rešitve so vedno razpete med načelno zvestobo izvirniku in pragmatičnemu prilagajanju bralcu. Redakcija je tako do neke mere vedno arbitrarna presoja, ki pa mora biti pri apliciranju rešitev konsistentna. Odločitve o jezikovni posodobitvi je dodatno zapletal literarni kontekst, saj besedilo vsebuje številne humorne (satirično-parodične) in privzdignjene (biblijsko-teološke) elemente, ki bi s preostrim posegom lahko izgubili učinek.

Pri iskanju ustreznih rešitev smo si pomagali z obstoječimi slovarji in korpusi – v največjo pomoč so bili Slovar slovenskega knjižnega jezika, Slovenski pravopis 2001 in referenčni korpus Gigafida 2.0. Izhajali smo iz originalnega besedila, izdanega leta 1891, ki smo ga kontrastivno primerjali z redakcijo iz leta 1902 in znanstveno redakcijo v okviru zbranih del leta 1966.

Z naglasnimi znamenji je najbogatejša izvirna različica (1891); njihova funkcija je bodisi razlikovalna (*táko – takó; sámo – samó ...*) bodisi lajša nemoteno branje, predvsem pri glagolskih oblikah (*Mólči in čakaj!; [...] odgovorí mi nató angel ...*), imajo pa tudi poetično funkcijo (*Vodó, in zgolj vodó!*). Že verzija iz leta 1902 vsebuje bistveno manj naglasnih znamenj. Odločili smo se, da besedilo ne bo vsebovalo naglasnih znamenj, razen pri zaznamovani rabi

glagolov v 3. osebi množine (*pijó, odpró, srbé ...*), pri naglasih s poetično funkcijo, pri nekaterih arhaizmih (*dve gubé*) in primerih, ki lajšajo nemoteno branje (*Govôri! Govôri!*) – besedi *precej* s pomenom »takoj, nemudoma« smo ostrivec popravili v krativec (*prècej*). Nekatero besede smo uredili v skladu z današnjim zapisom, izgovorijo pa se še vedno enako (*vsegdar, šentjakopski* → *vsekdar, šentjakovski*). Imena nebesnih teles smo v nasprotju z originalno verzijo zapisali z veliko začetnico (*Z eno nogo se je dotikal zemlje, z drugo pa jasne lune!* → *Z eno nogo se je dotikal Zemlje, z drugo pa jasne Lune!*).

Številne besede smo posodobili na ravni oblikoslovja, v veliki meri je šlo za menjavo arhaičnih ali vsaj manj rabljenih oblik s standardnimi, in sicer predvsem pri predponah (*izlahka, iznova, iztežaj, vzpričo, izpovedanec* → *zlahka, znova, stežaj, spričo, spovedanec ...*); in tudi drugih oblikah bodisi z menjavo (*ne preprečaj* → *ne preprečuj*; *dodajem* → *dodajam*; *sleharni* → *sleherni*; *sumnjati* → *sumiti*; *netjak* → *nečak*; *sodeb* → *sodb*, *slovniški* → *slovnični ...*) bodisi z izpadom (*polumrak, nečimurnost, malinski, pretejavati* → *polmrak, nečimrnost, mlinski, pretepati ...*) ali dodajanjem (*svojeroč* → *svojročno, premilostiv* → *premilostljiv ...*). Redakcija leta 1966 se je pri t. i. dilemi bralec – bravec nagnila na slednjo stran (tj. končnica -vec za izražanje vršilca dejanja), sami smo sledili izvirniku in današnjemu standardu z -lec. Končne *i*-je pri prislovih smo zamenjali z *o*-ji (*siromaški, latinski* → *siromaško, latinsko*).

Na ravni besed in besednih zvez smo se skušali držati načela, da jih največ oblikoslovno sodobimo v skladu z

današnjim standardnim jezikom, jih pa ne popolnoma zamenjujemo. V ta namen smo sestavili krajši preprosti slovarček na dnu teh opomb. Izjeme so nekatere pogostejše in nepolnopomenske besede (*kakov* → *kateri*, *toli* → *tako*). Na ravni skladnje smo uredili nekatere večdelne veznike (*bruna v svojem očesu pa ni obsodil, ni obsojal* → *bruna v svojem očesu pa ni ne obsodil ne obsojal*).

V zvezi z ločili smo glede na izvirno izdajo končna ločila zapisovali stično z zadnjo besedo v povedi, dolge pomišljaje (—) pa zamenjali s standardnimi (-). Posebno vprašanje so številne vejice pred veznikom »in« v originalni izdaji. Po premisleku smo se jih odločili pustiti, saj imajo vlogo izpostavitve dela povedi za vejico, verjetno pa označujejo tudi mesto, pri katerem v govoru naredimo premor (»Nič več ga ne pijó francoskega vina Zemljani, in v Šampaniji je vse golo, kakor je bilo golo vse po nekdanji Sahari!«).

Glede na predhodne izdaje je novost ležeča postavitev latinskih izrazov v besedilu (npr. *amice, sacrum palatium*), da se nedvoumno ločijo od slovenskega dela besedila in s tem manjšajo možnost nesporazuma pri branju. Izjeme so izrazi soror (sestra), frater (brat) in pater (oče), zaradi svoje pogostosti in dejstva, da se v bogoslovnem kontekstu uporabljajo tudi dandanašnji. Latinski deli besedila so prevedeni v sprotnih opombah, razen tistih, ki jih je prevedel že Tavčar sam (npr.: *ga je obsodil urad za ohranjenje nadškofove časti – sacrum officium defendendae sanctae dignitatis archiepiscopalis – za vse življenje v železnično vprego!*).

Elementi, ki jih v besedilu nismo urejali, med drugim obsegajo slog, pri čemer v oči pada predvsem pogosta

raba inverzij (besednih zamenjav), ki so znamenje privzdignjenega jezika (*nekdanje prijatelje svoje; v domovino slovensko ...*); nekatere arhaične besede, ki smo jih prepoznali kot slogovna sredstva (*zategadelj, dasi ...*), in manj rabljene sopomenske izraze (*vikarij* namesto *vikar*) ter deležja (*Zapustivšima vesoljnih svetov vesoljne prostore ...*). Po premisleku smo se odločili ohraniti enojni spodnje-zgornji narekovaj znotraj premega govora (*» ... Ali se sploh še kaj piše in ‚pisari‘ v slovenščini?«*) in izvorni zapis osebnih in zemljepisnih lastnih imen, četudi se razlikujejo od današnjega ustaljenega zapisa (*Indus, Amacon, Himalaj, Nebukadnecar*), saj so sestavni del privzdignjenega govora, s poseganjem pa bi morali ne samo spremeniti zapisa, temveč tudi slovnične lastnosti nanašajočih izrazov (npr. slovnični spol: *Amacon* (m.) → *Amazonka* (ž.)). Sodobni zapis imen najdete v slovarčku. Prilastke ob svetniških imenih smo zapisali z malo začetnico: *vseučilišče Svetega (Sv.) Simplicija, Sveti Krištof* → *vseučilišče svetega (sv.) Simplicija, sveti Krištof*.

Slovarček:

Amacon – Amazonka, južnoameriška reka;

asentirati – potrditi (za vojaka);

danj – davek;

dispensa – oprostitev od zakonskih predpisov;

dasi – čeprav;

diven – sijajen;

doslovno – dobesedno;

edinščina – revščina;

hetera – lahkoživka;

Himalaj – Himalaja, azijsko gorovje;

hohnjati – nosljati;
Indus – Ind, južnoazijska reka;
istina – resnica;
izvestno – nedvomno;
kazemata – zaprt prostor v trdnjavi, ki se je uporabljal tudi
kot zapor;
leca – prižnica;
ljut – divji, besen;
nebrojen – številen;
Nebukadnecar – Nebukadnezar, babilonski kralj;
oberoč – uporabljajoč obe roki;
ondi – tam;
ostrog – vojaški tabor;
plesmo – tračnica;
pogoditi – ugotoviti;
tezalnica – raztegnilo;
vseučilišče – univerza;
zaukazba – ukaz;
zategadelj – zato;
zavikniti – vzklikniti.

Demokracija zahteva drugačen odnos do Rimskokatoliške cerkve. Skrajni čas je, da to dosežemo. Tavčarjevo svarilo, da je Slovenija pod klerikalizmom postala Papeževa provincija LXII, je preroško svarilo, saj sodobna Slovenija pod klerikalizmom in nenacionalno politiko nima razloga za svoj obstoj.

iz spremne besede Barbare in Iztoka Simonitija

19 €

<http://zalozba.zrc-sazu.si>

